

Nr 166

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i naturvårdslagen (1964: 822) och skogsvårdslagen (1948: 237), m. m.; given den 25 oktober 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

CARL GUSTAF

SVANTE LUNDKVIST

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar i naturvårdslagen. Enligt förslaget skall strandskydd råda vid havet, insjöar och vattendrag. Strandskyddet skall omfatta land- och vattenområdet vid alla stränder som har betydelse för allmänhetens friluftsliv intill 100 meter från strandlinjen eller när det behövs högst 300 meter från strandlinjen. Allmänt tillståndstvång införs för täkt av matjord och torv. Ett nytt institut, naturvårdsområde, föreslås ersätta nuvarande s. k. landskapsskyddsförordnande. Det avses bl. a. användas i stället för naturreservat i fall då aktiva skötselåtgärder behövs för vård av ett visst landskapsområde och skyddsbehovet kan tillgodoses utan ersättningsgrundande restriktioner i pågående markanvändning. Privata förbudsskyltar som kan leda till inskränkning i allemansrätten förbjuds. Den som satt upp en affisch utomhus skall vara skyldig att avlägsna den inom viss tid. Kommunens ställning inom naturvården föreslås stärkt bl. a. genom att vissa beslutsfunktioner skall kunna delegeras till kommunen.

I propositionen föreslås också vissa ändringar i skogsvårdslagen. Dessa innebär dels att det i lagen slås fast att naturvårdens intressen skall beaktas i skogsbruket, dels att skogsvårdsstyrelsernas uppföljning av återväxtåtgärder underlättas.

1 Förslag till

Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)

Härigenom förordnas i fråga om naturvårdslagen (1964: 822)¹

dels att 15 a och 28 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 5 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",
dels att i 10 § ordet "länsstyrelsen" skall bytas ut mot "regeringen
eller myndighet som regeringen bestämmer",
dels att 1, 6, 12, 14—22, 25, 31, 33, 34, 37 och 39—43 §§ samt rubri-
ken närmast före 18 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Förslagen lydelse

1 §

Naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas.

Naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. *Den är tillgänglig för alla enligt allemansrätten.*

Envar skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med naturen.

Kan vid arbetsföretag eller eljest skada å naturen ej undvikas, skola *skäligen* åtgärder vidtagas för att begränsa eller motverka skadan.

Kan vid arbetsföretag eller eljest skada å naturen ej undvikas, skola *de* åtgärder vidtagas *som behövas* för att begränsa eller motverka skadan.

6 §

Enligt 5 § meddelade föreskrifter skola ej lända till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt.

Ej heller skola sådana föreskrifter föranleda inskränkning i *lapparna* medgivna rättigheter till bete, skogsfång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, älg och örn eller innebära hinder för *lapparna* att eljest uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

Ej heller skola sådana föreskrifter föranleda inskränkning i *samerna enligt rennäringslagen (1971: 437)* tillkommande rättigheter till bete, skogsfång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, varg, järv, älg och örn eller innebära hinder för *samerna* att eljest uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

12 §

Om synnerliga skäl äro därtill, må länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslut enligt 7—10 §§. Länsstyrelsen må ock i särskilda fall medgiva undantag från meddelade reservatföreskrifter.

Länsstyrelsen får i särskilda fall medgiva undantag från meddelade reservatföreskrifter. Om synnerliga skäl äro därtill, får myndighet som meddelat beslut enligt 7—10 §§ helt eller delvis upphäva beslutet.

¹ Lagen omtryckt 1972: 779.

Nuvarande lydelse

Meddelas beslut enligt första stycket för att lämna rum för arbetsföretag, äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av naturreservatet eller särskild åtgärd för att bevara det.

Föreslagen lydelse

Meddelas beslut enligt första stycket för att lämna rum för arbetsföretag, äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av naturreservatet eller särskild åtgärd för att bevara det *eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.*

14 §

Är fara att växtart försvinner eller utsättes för plundring, äger *Konungen* eller *den myndighet Konungen* bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

Är fara att djurart försvinner, äger *Konungen* eller *den myndighet Konungen* bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp på person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo. Beträffande djur, vars dödande eller fångande är att hänföra till jakt eller fiske, skall dock gälla vad därom särskilt stadgas.

Förbud enligt denna paragraf skall ej utgöra hinder mot avverkning av skog eller eljest mot marks ändamålsenliga nyttjande.

Är fara att växtart försvinner eller utsättes för plundring, äger *regeringen* eller *myndighet som regeringen* bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav borttaga eller skada växt av den arten där den växer vilt.

Är fara att djurart försvinner, äger *regeringen* eller *myndighet som regeringen* bestämmer meddela förbud att inom landet eller del därav döda, skada eller fånga vilt levande djur av den arten, då det ej sker till försvar mot angrepp på person eller egendom, så ock att borttaga eller skada sådant djurs ägg, rom eller bo. Beträffande djur, vars dödande eller fångande är att hänföra till jakt eller fiske, skall dock gälla vad därom särskilt stadgas.

Behövs utöver fridlysning enligt jaktlagstiftningen särskilt skydd för djurlivet inom visst område, äger regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter som inskränka rätten till jakt eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området.

Om utplantering eller annat utsättande av vilt i frihet meddelas föreskrifter av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

15 §

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv *vid havet eller vid insjö*

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv *råder strandskydd vid*

Nuvarande lydelse

eller vattendrag äger länsstyrelsen förordna att visst strandområde skall vara strandskyddsområde.

Strandskyddsområde skall omfatta land- och vattenområde inom det avstånd från strandlinjen som prövas erforderligt med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall, dock högst 300 meter från nämnda linje vid normalt medelvattenstånd.

Strandskyddsområde skall ej omfatta område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan.

Föreslagen lydelse

havet, insjöar och vattendrag. Strandskyddet omfattar land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd (strandskyddsområde).

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan förordna att strandområde som uppenbarligen saknar betydelse för bad och friluftsliv ej skall omfattas av strandskydd. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får också utvidga strandskyddsområdet, när det behövs för att tillgodose syftet med strandskyddet, dock högst intill 300 meter från strandlinjen.

Vid fastställelse av generalplan, stadsplan eller byggnadsplan kan, när särskilda skäl föreligga, förordnas att i planen ingående strandområde ej vidare skall omfattas av strandskydd.

16 §

Inom strandskyddsområde må icke utan länsstyrelsens tillstånd helt ny byggnad uppföras eller befintlig byggnad ändras för att tillgodose ett väsentligen annat ändamål än det, vartill byggnaden tidigare varit använd och ej heller utföras grävnings- och andra förberedelsearbeten för bebyggelse som nu sagts. Meddelas tillstånd, skall länsstyrelsen bestämma i vilken utsträckning mark må tagas i anspråk såsom tomt för byggnaden.

Vill någon i annat fall inom strandskyddsområde utföra anläggning varigenom mark tages i anspråk såsom tomt eller tillträde till mark inom området, där allmänheten eljest skulle ägt att fritt färdas, på annat sätt hindras eller försvåras, äger han påkalla tillståndsprövning hos länsstyrelsen.

Inom strandskyddsområde får ej helt ny byggnad uppföras eller befintlig byggnad ändras för att tillgodose ett väsentligen annat ändamål än det, vartill byggnaden tidigare varit använd, och ej heller utföras grävnings- och andra förberedelsearbeten för bebyggelse som nu sagts. Ej heller får i annat fall inom strandskyddsområde utföras anläggning eller anordning, varigenom mark tages i anspråk såsom tomt eller allmänheten på annat sätt hindras eller avhålls från att beträda område där den eljest skulle ägt att färdas fritt.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten har att iakttaga inom strandskyddsområde som behövas för att trygga ändamålet med strandskyddet.

Länsstyrelsen får medgiva undantag från bestämmelserna i för-

Nuvarande lydelse

Har anläggning som här avses utförts utan tillstånd eller i strid mot givet tillstånd och finnes den avsevärt inskränka allmänhetens rörelsefrihet, må länsstyrelsen förelägga ägaren att vidtaga erforderliga återställningsåtgärder.

Vad i denna paragraf stadgas skall icke gälla anläggning som erfordras för försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln, renskötseln eller den allmänna samfärdseln och ej tillgodoser bostadsändamål.

Föreslagen lydelse

sta stycket, när särskilda skäl föreligga. Medgives undantag, skall länsstyrelsen bestämma i vilken utsträckning mark får tagas i anspråk såsom tomt eller eljest användas för det avsedda ändamålet.

Första stycket gäller ej anläggning eller åtgärd som behövs för jordbruket, fisket, skogsskötseln eller renskötseln och ej avser uppförande eller ändring av byggnad. Första stycket gäller ej heller företag vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen (1918: 523) eller miljöskyddslagen (1969: 387).

17 §

Finnes på område, som är av väsentlig betydelse för friluftslivet, eller i områdets närhet stängsel som hindrar eller avsevärt försvårar tillträdet till mark inom området där allmänheten eljest skulle ägt att fritt färdas, må länsstyrelsen förelägga den som håller stängslet att anordna grind eller annan genomgång. Är det uppenbart att stängslet endast avser att utestänga allmänheten från området, må föreläggande meddelas om borttagande av stängslet. Vad nu sagts om stängsel skall äga motsvarande tillämpning beträffande dike.

Finnes på område, som är av betydelse för friluftslivet, eller i områdets närhet stängsel som hindrar eller försvårar tillträdet till mark inom området där allmänheten eljest skulle ägt att fritt färdas, får länsstyrelsen förelägga den som håller stängslet att anordna grind eller annan genomgång. Är det uppenbart att stängslet endast avser att utestänga allmänheten från området, får föreläggande meddelas om borttagande av stängslet. Vad nu sagts om stängsel skall äga motsvarande tillämpning beträffande dike.

Skylt varigenom allmänheten avvisas från visst område får ej finnas uppsatt utan byggnadsnämndens tillstånd. Tillstånd fordras dock ej, om det är uppenbart att allmänheten ej öger färdas fritt inom området eller att skylten eljest är behörig.

Har skylt uppsatts i strid mot andra stycket, får byggnadsnämnden förelägga den som är ansvarig för åtgärden att borttaga skylten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden

Särskilda bestämmelser till skydd för naturmiljön

18 §²

Täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov må ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej täkt inom vattenområde och inkräktar ej heller på rätt som meddelas genom innutning enligt gruvlagen eller genom beslut av Konungen.

Länsstyrelsen äger förelägga den som söker täkttillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, framlägga täktplan av erforderlig omfattning. I samband med tillstånd må länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas. Tillstånd må för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställes för fullgörandet av sålunda föreskrivna åtgärder. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, kan länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställes.

Om fullgörandet av föreskriven åtgärd ankommer på annan än markens innehavare, är innehavaren skyldig tåla att åtgärden vidtages.

Ha tio år förflutit från det täkt-tillstånd vunnit laga kraft, kan länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade föreskrifter. Visar det sig att meddelade föreskrifter ej i erforderlig mån begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på landskapsbilden, kan länsstyrelsen före utgången av angivna tid förena tillståndet med sådana ändrade föreskrifter som ej kunna anses oskäligt betungande.

Täkt av sten, grus, sand, lera, jord eller torv för annat ändamål än markinnehavarens husbehov får ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej täkt i vattenområde varitill tillstånd lämnats enligt vattenlagen (1918: 523) eller fordras enligt lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.

Länsstyrelsen äger förelägga den som söker täkttillstånd att, vid äventyr att ansökningen avvisas, framlägga täktplan av erforderlig omfattning. I samband med tillstånd får länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på naturmiljön begränsas eller motverkas. Om ej särskilda skäl föranleda annat, skall tillstånd för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställes för sålunda föreskrivna åtgärder. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, kan länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställes.

Ha tio år förflutit från det täkt-tillstånd vunnit laga kraft, kan länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förena tillståndet med ändrade föreskrifter. Visar det sig att meddelade föreskrifter ej i erforderlig mån begränsa eller motverka företagets menliga inverkan på naturmiljön, kan länsstyrelsen före utgången av angivna tid förena tillståndet med de ytterligare föreskrifter som behövas.

² Senaste lydelse 1973: 311.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Finnes anledning antaga att nybyggnad, upplag eller annat arbetsföretag av visst slag, som ej omfattas av tillståndsvång enligt 18 §, skulle inom visst område komma att i väsentlig mån skada landskapsbilden, äger länsstyrelsen förordna att företag av det slaget icke må utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd.

I samband med tillstånd må länsstyrelsen meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

Område, inom vilket särskilda åtgärder behövas för att skydda eller vårda naturmiljön men som med hänsyn till den begränsade omfattningen av åtgärderna eller andra omständigheter ej lämpligen bör avsättas till naturreservat, kan av länsstyrelsen förklaras som naturvårdsområde. Är åtgärd som bör vidtagas så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras, skall området dock avsättas till naturreservat.

I beslut om bildande av naturvårdsområde skall angivas grunden för beslutet och föreskrivas de inskränkningar i nyttjandet av fastighet som behövas för att trygga ändamålet med beslutet såsom förbud mot eller föreskrifter i fråga om byggnad, upplag, schaktning, plantering och avverkning samt skyldighet för ägaren att tåla att på hans mark utföres röjning, plantering eller annan liknande åtgärd. Föreskrift kan innefatta förbud att vidtaga viss åtgärd utan länsstyrelsens tillstånd. 8 § andra stycket och 10—12 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om naturvårdsområde.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan.

20 §

Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndsvång enligt 18 eller 19 §, komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör, innan företaget utföres, samråd ske med länsstyrelsen.

Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndsvång enligt 18 eller 19 §, komma att väsentligt ändra naturmiljön, skall, innan företaget utföres, samråd ske med länsstyrelsen. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga

Nuvarande lydelse

Beträffande arbetsföretag som sägs i första stycket äger länsstyrelsen förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som, *utan att vara oskäligt betungande*, finnas erforderliga för att begränsa eller motverka skada på *landskapsbild*en.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag vars *tillåtlighet skall prövas* enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

Föreslagen lydelse

om särskilda slag av arbetsföretag.

Beträffande arbetsföretag som sägs i första stycket äger länsstyrelsen förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som finnas erforderliga för att begränsa eller motverka skada på *naturmiljön*.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag *var tillstånd lämnats* enligt vattenlagen (1918: 523) eller miljöskyddslagen (1969: 387).

21 §

Har byggnad inom område, som ej ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, lämnats att förfalla och *skadas därigenom landskapsbild*en i väsentlig mån, äger länsstyrelsen förelägga ägaren att riva eller istandsätta byggnaden eller annorledes avhjälpa skadan i *den mån detta ej kan anses oskäligt betungande*.

Har byggnad inom område, som ej ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, lämnats att förfalla och *förfulas därigenom naturmiljön* i väsentlig mån, äger länsstyrelsen förelägga ägaren att riva eller istandsätta byggnaden eller annorledes avhjälpa skadan.

22 §

Tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål *må* ej finnas varaktigt anbringad utomhus utan *länsstyrelsens* tillstånd.

Tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål *får* ej finnas varaktigt anbringad utomhus utan tillstånd *av regeringen eller statlig eller kommunal myndighet som regeringen bestämmer*.

Vad i första stycket sägs gäller icke anordning som tjänar till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet och ej heller anslagstavla för meddelanden rörande kommunala angelägenheter, föreningssammanträden, auktioner eller dylikt. Dock *må* hos *länsstyrelsen* sökas tillstånd jämväl beträffande anordning som här avses. Har sådan anordning anbringats utan tillstånd eller i

Vad i första stycket sägs gäller icke anordning som tjänar till upplysning om på stället bedriven affärsrörelse eller annan verksamhet och ej heller anslagstavla för meddelanden rörande kommunala angelägenheter, föreningssammanträden, auktioner eller dylikt. Dock *får* hos *myndighet som avses i första stycket* sökas tillstånd jämväl beträffande anordning som här avses. Har sådan anordning an

Nuvarande lydelse

strid mot givet tillstånd och finnes den vara uppenbart vanprydande i landskapsbilden, *må länsstyrelsen* meddela föreläggande om avlägsnande av anordningen eller vidtagande av annan erforderlig åtgärd därmed.

Föreslagen lydelse

bringats utan tillstånd eller i strid mot givet tillstånd och finnes den vara uppenbart vanprydande i landskapsbilden, *får myndigheten* meddela föreläggande om avlägsnande av anordningen eller vidtagande av annan erforderlig åtgärd därmed.

Affisch eller annan tillfällig anordning utomhus för reklam, propaganda eller liknande ändamål skall av den som anbringat eller låtit anbringa anordningen avlägsnas inom fyra veckor efter anbringandet, om ej regeringen eller statlig eller kommunal myndighet som regeringen bestämmer medgivit annat. Vad nu sagts gäller ej anordning eller på anslagstavla anbringade meddelanden som avses i andra stycket.

Bestämmelserna i denna paragraf avse ej anordning för vilken byggnadslov erfordras eller givits.

25 §³

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet äro berättigade till ersättning av kronan i den utsträckning som anges i 26, 28 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har pant rätt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet stadgas i 27 §.

Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet äro berättigade till ersättning av kronan i den utsträckning som anges i 26 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har pant rätt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet stadgas i 27 §.

I fråga om ersättning och inlösen skall expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar lända till efterrättelse i den mån avvikande bestämmelser ej meddelas i denna lag. 4 kap. 3 § expropriationslagen skall äga tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

I fråga om ersättning med anledning av att avverkning eller återväxtåtgärd som avses i lagen (1974: 434) om bevarande av bokskog förbjudits eller att tillstånd till sådan avverkning eller åtgärd vägrats eller för- enats med föreskrifter gäller bestämmelserna i nämnda lag.

31 §⁴

Ersättning enligt 26 § tredje stycket skall bestämmas att utgå med visst årligt belopp. Ersättningen må, om särskilda skäl äro därtill, avräknas å gottgörelse som sedermera kan komma att utgå jämlikt 26 § första stycket eller 27 §.

³ Senaste lydelse 1974: 435.

⁴ Senaste lydelse 1973: 311.

Nuvarande lydelse

Om särskilda skäl äro därtill, *må* jämväl ersättning enligt 26 § första stycket, 28 eller 30 § på begäran antingen av kronan eller av fastighetsägaren eller annan sakägare fastställas att utgå med visst årligt belopp med rätt för kronan och den ersättningsberättigade att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

Föreslagen lydelse

Om särskilda skäl äro därtill, *kan* jämväl ersättning enligt 26 § första stycket eller 30 § på begäran antingen av kronan eller av fastighetsägaren eller annan sakägare fastställas att utgå med visst årligt belopp med rätt för kronan och den ersättningsberättigade att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

33 §⁵

Har ej överenskommelse träffats om ersättning enligt 26, 28 eller 30 § eller om inlösen av fastighet enligt 27 § och har icke den, som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen jämlikt 32 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos fastighetsdomstolen inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten därtill förlustig.

Kronan äger, då fråga uppkommit om meddelande av föreskrifter enligt 8 eller 9 §, vid fastighetsdomstolen väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som, därest föreskrifterna meddelas, skola gälla beträffande ersättning eller inlösen. Meddelas ej föreskrifter av det innehåll, som förutsatts vid fastighetsdomstolen, inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftätagande dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

34 §⁶

Är fastighetsägaren enligt 26 § första stycket *eller* 28 § tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom det beslut, som föranlett rätten till ersättning, undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för borgenär, som då rätten till ersättning uppkom hade panträtt i fastigheten, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen.

Är fastighetsägaren enligt 26 § första stycket tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom det beslut, som föranlett rätten till ersättning, undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för borgenär, som då rätten till ersättning uppkom hade panträtt i fastigheten, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen.

Om borgenär som avses i första stycket lider förlust till följd av att nedsättning ej skett, har han rätt till ersättning av kronan för förlusten

⁵ Senaste lydelse 1973: 311.

⁶ Senaste lydelse 1973: 311.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, om borgenär lider förlust därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. Talan om ersättning enligt detta stycke skall väckas vid fastighetsdomstolen.

37 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten,

3. utför täkt eller annat arbetsföretag i strid mot 18 § eller förordnande enligt 19 § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget,

4. bryter mot 22 § första stycket, eller

5. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5, 8, 10, 11 eller 14 §, 16 § andra stycket eller 19 §,

2. bryter mot 16 § första stycket första punkten eller, om ej gärningen är ringa, mot 16 § första stycket andra punkten,

3. bryter mot 17 § andra stycket, om ej gärningen är ringa,

4. utför täkt i strid mot 18 § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget,

5. underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet som föreskrivits med stöd av 20 § första stycket,

6. bryter mot 22 § första eller tredje stycket eller mot föreskrift som meddelats i samband med medgivande enligt tredje stycket, eller

7. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Utbyte av brott som avses i 4 skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

39 §

Har någon begått gärning som avses i 37 § 1—4, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att rätta vad olagligen skett. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning må göras

Har någon begått gärning som avses i 37 § 1, 2, 4 eller 6, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidtaga rättelse. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning får göras

Nuvarande lydelse

av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen, *länsarkitekten* eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning gälla *enahanda bestämmelser* som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen *avsedda fallet*.

Vid meddelande av föreläggande enligt 16 § *andra stycket*, 17 §, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket *må* länsstyrelsen utsätta vite. Efterkommes ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen utmätningsmannen föranstalta om att åtgärden vidtagas.

Hälsovårdsnämnden *må* utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggandet, äger *nämnden* låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

Föreslagen lydelse

av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning äga *bestämmelserna* i 191 § utsökningslagen *motsvarande tillämpning*.

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § *första stycket*, 20 §, 21 § eller 22 § andra stycket *får* länsstyrelsen utsätta vite. Efterkommes ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen utmätningsmannen föranstalta om att åtgärden vidtagas.

Byggnadsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 17 § *tredje stycket*. Hälsovårdsnämnden *får* utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggandet, äger *vederbörande nämnd* låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

40 §

Talan mot *hälsovårdsnämnds* beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende enligt 13, 17, 20, 21, 22, 24, 39 eller 47 § *eller* om föreläggande enligt 16 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Statens naturvårdsverk äger för *tillvaratagande av naturvårdens intressen* föra talan mot beslut enligt denna lag eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

Talan mot *kommunal myndighets* beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Talan mot beslut *av annan statlig myndighet än regeringen* i ärende enligt 13 §, 17 §, 20 § *andra stycket* eller 21, 22, 24, 39 eller 47 § föres hos kammarrätten genom besvär. *Mot beslut enligt denna lag av annan statlig myndighet än regeringen föres i övrigt talan hos regeringen genom besvär.*

Statens naturvårdsverk äger föra talan mot beslut enligt denna lag eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

Finner myndighet att den ej kan helt bifalla framställning från fortifikationsförvaltningen eller statens vägverk om undantag

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

som avses i 16 § tredje stycket, hänskjutes ärendet till regeringens prövning.

41 §

Förbud enligt 11 eller 14 § så ock förordnande enligt 15, 15 a eller 19 § skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

Förbud eller föreskrift enligt 11 eller 14 § och beslut enligt 15 § skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

42 §

Erfordras förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i naturvårdsärende, må sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

I samband med beslut om tillstånd till bebyggelse, räkt eller annat arbetsföretag äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

43 §

Innan länsstyrelsen fattar beslut om bildande av naturreservat eller naturvårdsområde eller avgör annat naturvårdsärende av vikt, skall länsstyrelsen samråda med kommunen.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får förordna att befogenhet som enligt 16 § tredje stycket, 17 §, 19 § såvitt avser tillstånd att vidtaga viss åtgärd, 21 § och 39 § andra stycket ankommer på länsstyrelse, skall ankomma på kommunal myndighet.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Riksdagen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975 utom såvitt gäller 15 och 15 a §§. I sistnämnda delar träder lagen i kraft den 1 juli 1975, då även de strandskyddsförordnanden som meddelats dessförinnan upphör att gälla.

2. Äldre lydelse av bestämmelse som ändrats genom denna lag, skall, i den del bestämmelsen innehåller hänvisning till eller på annat sätt avser 15 eller 15 a §, fortfarande gälla till dess denna lag träder i kraft i sin helhet.

3. Utan hinder av att denna lag ej trätt i kraft i den delen får beslut meddelas enligt 15 § andra stycket i dess nya lydelse. Sådant beslut får dock ej avse tid före den 1 juli 1975.

4. Strandområde som vid utgången av juni 1975 ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan skall ej omfattas av strand-skydd enligt nya lagen, om ej annat förordnas.

5. I fråga om före den 1 januari 1975 uppförda anläggningar av det slag som avses i 16 § första stycket andra punkten i dess nya lydelse gäller äldre bestämmelser.

6. I fråga om förordnanden som meddelats enligt 19 § i dess tidigare lydelse gäller äldre bestämmelser intill dess länsstyrelsen förordnar annat.

7. Utan hinder av 17 § andra stycket i dess nya lydelse får skylt som avses där bibehållas till utgången av juni 1975.

2 Förslag till

Lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237)

Härigenom förordnas i fråga om skogsvårdslagen (1948: 237)

dels att i 17, 25 och 35 §§ samt 43 § 2 mom. ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen",

dels att 1 och 37 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 8 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Skogsmark med därå växande skog bör genom utnyttjande på lämpligt sätt av markens virkesalstrande förmåga skötas så, att tillfredsställande ekonomiskt utbyte vinnes och, såvitt möjligt, i huvudsak jämn avkastning erhålles.

Skogsmark med därå växande skog bör genom utnyttjande på lämpligt sätt av markens virkesalstrande förmåga skötas så, att tillfredsställande ekonomiskt utbyte vinnes och, såvitt möjligt, i huvudsak jämn avkastning erhålles. *Hänsyn skall tagas till naturvårdens intressen.*

8 a §

Skogsmarks ägare är skyldig att enligt bestämmelser som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer underätta skogsvårdsstyrelsen om avverkning som skall äga rum på hans mark.

37 §

Bryter någon uppsåtligen mot föreskrift, som meddelats enligt 28 § 3), straffes med dagsböter. Begär någon sådan förseelse av oaksam-

Bryter någon uppsåtligen eller av oaksamhet mot föreskrift som meddelats med stöd av 8 a § eller 28 § 3), dömes till böter.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

*het, dömes till böter från och med
fem till och med femtio kronor.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1975.

3 Förslag till

Lag om upphävande av förordningen (1939: 188) med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden

Härigenom förordnas att förordningen (1939: 188) med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden skall upphöra att gälla vid utgången av år 1974.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 oktober 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, CARLSSON, ZACHRISSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Lundkvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändringar i naturvårdslagen och skogsvårdslagen, m. m.* och anför.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1970 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Bengtsson, sakkunniga för översyn av naturvårdslagen. De sakkunniga¹ antog benämningen naturvårdskommittén (NVK). NVK lämnade i februari 1974 betänkandet (Ds Jo 1974: 1) Naturvård I, Strandskydd, Landskapsvård, Förvaltning. Betänkandet innehåller bl. a. förslag till ändringar i naturvårdslagen som NVK ansett sig böra lägga fram trots att utredningsarbetet inte avslutats i sin helhet. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, fortifikationsförvaltningen (beträffande de föreslagna strandskyddsbestämmelserna i vad de rör försvarets intressen), statens vägverk, statskontoret, riksrevisionsverket, riksantikvarieämbetet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, koncessionsnämnden för miljöskydd, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, lantmäteristyrelsen, domänverket, statens industriverk, samtliga länsstyrelser, vattenlagsutredningen, 1973 års skogsutredning, Landsorganisationen i Sverige (LO), Landstingsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Skid- och friluftsförbundet, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Svenska kommunförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska samernas riksförbund, Svenska turistföreningen, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges fritidsfiskares riksförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges skogsägareföreningars

¹ Riksdagsledamöterna Göran Karlsson, ordförande, Erik Grebäck, Nils Hjorth, Carl-Wilhelm Lothigius, Ingrid Ludvigsson och Rolf Wirtén samt kanslirådet Ulf Lönnqvist.

riksförbund, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Svenska jägareförbundet.

Remissinstanserna har i åtskilliga fall bifogat yttranden från underställda myndigheter eller särskilt berörda organisationer. Sålunda har lantbruksstyrelsen bifogat yttranden från elva lantbruksnämnder och skogsstyrelsen från samtliga skogsvårdsstyrelser. Länsstyrelserna har bifogat remissyttranden från flera kommuner.

Skrivelser i ämnet har kommit in från Stockholms läns landsting, Svenska skogsarbetareförbundet, Naturvårdsintendenternas förening, Sveriges jordägareförbund och Grus- och makadamföreningen.

I januari 1972 tillsattes inom jordbruksdepartementet en arbetsgrupp¹ för att studera omfattningen och verkningarna av kalhyggena och att kartlägga markberedning i skogsmark. Arbetsgruppen överlämnade i mars 1974 rapporten (Ds Jo 1974: 2) Kalhyggen.

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, statens naturvårdsverk, arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, domänverket, stiftsnämnderna i Växjö, Karlstad och Härnösand, skogshögskolan, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Värmlands, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, 1973 års skogsutredning, LRF, Skid- och friluftsförbundet, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Svenska kommunförbundet, Svenska samernas riksförbund, Svenska skogsarbetareförbundet, Sveriges industriförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och Svenska jägareförbundet. Lantbruksstyrelsen har bifogat yttranden av åtta lantbruksnämnder, skogsstyrelsen yttranden av samtliga skogsvårdsstyrelser. Några länsstyrelser har bifogat yttranden av kommuner och intresseorganisationer.

2 Nuvarande naturvårdslagstiftning m. m.

Naturvårdslagen (1964: 822, omtryckt 1972: 779, ändrad senast 1974: 435) (NVL) innehåller den centrala lagstiftningen på naturvårdens område. Närmare bestämmelser om tillämpningen av NVL har meddelats i naturvårdskungörelsen (1964: 825, ändrad senast 1974: 340).

I 1 § sägs att naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas och att envar skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med naturen. Kan vid arbetsföretag eller annars skada på naturen inte undvikas, skall skäliga åtgärder vidtas för att begränsa eller motverka skadan (1 § tredje stycket).

Grunddragen för naturvårdens organisation är fastställda i 2 §. Där slås fast att naturvården är en såväl statlig som kommunal angelägenhet.

¹ Departementsrådet Bo S. Hedström, ordförande, avdelningsdirektören Erik Bergström, avdelningschefen Olov Bergström, byråchefen Ragnar Hjorth, jägmästaren Anders Holmgren och riksdagsledamoten Sven Lindberg.

Statens naturvårdsverk är central förvaltningsmyndighet för naturvården i riket, medan huvudansvaret för naturvården i länet vilar på länsstyrelsen.

I syfte att bevara större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligen oförändrat skick kan Kungl. Maj:t efter medgivande av riksdagen besluta att staten tillhörig mark skall avsättas till nationalpark (4 §). Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer får meddela föreskrifter om rätten att färdas över nationalparker eller annars vistas där och om ordningen i övrigt inom området (5 §). Föreskrifter för nationalpark får inte inskränka redan uppkommen enskild rätt eller samernas rätt till bete, skogsfång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, älg och örn eller innebära hinder för samerna att annars uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar (6 §).

Område som behöver särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller märkliga beskaffenhet eller emedan det är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv kan av länsstyrelsen förklaras som naturreservat (7 §). I reservatsbeslutet skall grunden för beslutet anges och de inskränkningar i rätt att förfoga över fastighet föreskrivas som behövs för att trygga ändamålet med reservatet. Som exempel på sådana föreskrifter nämns förbud mot bebyggelse, uppförande av stängsel, täktverksamhet, uppodling, dikning, plantering, avverkning, jakt, fiske, och användning av bekämpningsmedel (8 § första stycket). Visar det sig senare att ny grund bör gälla för reservatet eller att ytterligare inskränkningar behövs, får länsstyrelsen meddela det beslut som påkallas härav (8 § andra stycket).

När det behövs för att tillgodose reservatsändamålet kan länsstyrelsen förplikta ägaren att tåla intrång genom att vägar, parkeringsplatser, vandringsleder, raststugor, tältplatser, badplatser, sanitära inrättningar eller liknande anordningar anläggs inom området eller att där företas gallring, röjning, slätter, plantering, avspärrning eller dylik åtgärd eller att allmänheten bereds tillträde till mark inom området, där den annars inte skulle ha fått färdas fritt (9 §). Länsstyrelsen kan också meddela behövliga föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta inom området (10 §).

I avbidan på beslut om naturreservat kan länsstyrelsen för viss tid, högst tre år, meddela förbud mot att beträffande det berörda området utan länsstyrelsens tillstånd vidta åtgärd som strider mot syftet med de ifrågasatta reservatsföreskrifterna. Om särskilda skäl föreligger, kan förbudet förlängas med högst tre år (11 §).

Föreligger synnerliga skäl, kan länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslut enligt 7—10 §§. Länsstyrelsen kan också i särskilda fall medge undantag från meddelade reservatsföreskrifter. Om beslut om upphävande eller undantag meddelas för att lämna rum för arbetsföretag, kan

länsstyrelsen föreskriva att företagaren skall bekosta särskild undersökning av naturreservatet eller särskild åtgärd för att bevara det (12 §).

Bestämmelser om rätt till ersättning till fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet och om inlösen i anledning av reservatsföreskrifter finns i 25—27 §§. Ersättningsrätt föreligger i princip endast för det fall att föreskrifterna medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Innebär föreskrift förbud att vidta viss åtgärd utan länsstyrelsens tillstånd utgår inte ersättning i anledning av den föreskriften med mindre tillstånd vägrats eller förenats med särskilda villkor. Rätt för fastighetsägaren att kräva inlösen föreligger endast om föreskrifterna medför synnerligt men vid användningen av fastigheten. I fråga om ersättning och inlösen tillämpas expropriationslagen (1972: 719), om ej annat sägs i NVL. Talan föres hos fastighetsdomstol. Ogillas yrkande om ersättning eller inlösen i mål som ej anhängiggjorts av staten, tillämpas allmänna regler om rättegångskostnad (36 §).

Enligt 13 § kan länsstyrelsen som naturminne fridlysa till fastighet hörande naturföremål, som bör särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedom om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaflenhet. Fridlysningen skall även omfatta erforderligt markområde. I övrigt gäller samma bestämmelser som för naturreservat. Även i fråga om möjligheterna till expropriation gäller samma bestämmelser som för naturreservat.

Enligt 14 § kan länsstyrelsen till skydd för växt- och djurarter meddela förbud att ta bort eller skada växt resp. att döda, skada eller fånga vilt. Förbud enligt 14 § utgör dock ej hinder mot avverkning av skog eller mot marks ändamålsenliga nyttjande i övrigt och medför inte rätt till ersättning av staten. I fråga om jakt och fiske gäller i stället för 14 § NVL jaktstadgan (1938: 279) resp. fiskeristadgan (1954: 607). Länsstyrelsen har också möjlighet att meddela förbud enligt kungörelsen (1965: 57) om lokala bestämmelser till skydd för djurlivet. Ingen av dessa författningar medför rätt till ersättning av staten.

15—17 §§ innehåller särskilda bestämmelser till skydd för friluftslivet.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet eller vid insjö eller vattendrag kan länsstyrelsen förordna att visst strandområde skall vara strandskyddsområde. Strandskyddsområde skall omfatta erforderligt land- och vattenområde, dock högst intill 300 m från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. Område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan omfattas ej av bestämmelserna om strandskydd (15 §).

För att säkerställa genomförandet av ett definitivt strandskyddsförordnande kan länsstyrelsen förordna att visst område tillfälligt skall vara strandskyddsområde. Sådant förordnande skall meddelas för viss

tid, högst tre år, men kan, om särskilda skäl föreligger, förlängas högst tre år (15 a §).

Förordnande om strandskydd innebär att tillstånd erfordras av länsstyrelsen för att inom strandskyddsområdet få uppföra helt ny byggnad eller ändra befintlig byggnad för att tillgodose ett väsentligt annat ändamål än tidigare eller för att få utföra grävnings- och andra förberedelsearbeten för sådan bebyggelse. Meddelas tillstånd, skall länsstyrelsen bestämma i vilken utsträckning mark får tas i anspråk som tomt för byggnaden (16 § första stycket). Vill någon i annat fall inom strandskyddsområde utföra anläggning varigenom mark tas i anspråk som tomt eller tillträde till mark där allemansrätt råder på annat sätt hindras eller försvåras, kan han begära tillståndsprövning hos länsstyrelsen. Har sådan anläggning utförts utan tillstånd eller i strid mot givet tillstånd, och inskränker den avsevärt allmänhetens rörelsefrihet, kan länsstyrelsen förelägga ägaren att vidta erforderliga återställningsåtgärder (16 § andra stycket). Bestämmelserna i paragrafen gäller inte anläggning som erfordras för försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln, renskötseln eller den allmänna samfärdseln och inte tillgodoser bostadsändamål (16 § tredje stycket).

Enligt 17 §, som innehåller bestämmelser om s. k. stängselgenombrott, kan länsstyrelsen, om det på område som är av väsentlig betydelse för friluftslivet eller i områdets närhet finns stängsel som avsevärt hindrar eller försvårar tillträdet till mark där allemansrätt råder, förelägga stängselhållaren att anordna grind eller annan genomgång. Är det uppenbart att stängslet endast avser att stänga allmänheten ute från området, kan föreläggande meddelas om borttagande av stängslet. Bestämmelserna om stängsel gäller även för dike.

Bestämmelser om rätt till ersättning till stängselhållaren för att han anordnat grind eller annan genomgång på grund av föreläggande enligt 17 § finns i 30 §.

18—22 §§ innehåller särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden.

Enligt 18 § krävs tillstånd av länsstyrelsen för täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov. Bestämmelsen gäller inte täkt inom vattenområde och inkräktar ej heller på rätt som meddelas genom inmutning enligt gruvlagen (1938: 314) eller genom beslut av regeringen. Länsstyrelsen kan förelägga den som söker tillstånd till täkt att framlägga s. k. täktplan, och länsstyrelsen kan i samband med tillstånd meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på landskapsbilden såvitt möjligt begränsas eller motverkas.

Genom förordnande om landskapsskydd enligt 19 § kan länsstyrelsen lokalt förbehålla sig tillståndsprövning i fråga om vissa slag av företag. Om det finns anledning anta att nybyggnad, upplag eller annat arbetsföretag av visst slag, som ej omfattas av tillståndstvång enligt 18 §, skulle

inom visst område komma att i väsentlig mån skada landskapsbilden, kan länsstyrelsen sålunda förordna att företag av det slaget inte får utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. I samband med tillstånd kan länsstyrelsen meddela föreskrifter för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. 19 § är inte tillämplig på bebyggelse — men däremot på andra arbetsföretag — inom område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Den är inte heller tillämplig på företag vars tillåtlighet prövas enligt vattenlagen (1918: 523) eller miljöskyddslagen (1969: 387). Har sedan förordnande meddelats enligt 19 § tillstånd som där avses vägrats eller förenats med föreskrifter och föranleder detta att pågående markanvändning avsevärt försvåras, är fastighetsägaren och innehavare av särskild rätt till fastigheten berättigade till ersättning av staten (28 §).

Enligt 20 § bör samråd ske med länsstyrelsen innan arbetsföretag utförs som ej omfattas av tillståndstvång enligt 18 eller 19 § men som kan komma att väsentligt ändra landskapsbilden. Länsstyrelsen kan därvid förelägga företagaren att vidta de åtgärder som utan att vara oskäligt betungande erfordras för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Paragrafen är inte tillämplig på bebyggelse inom område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan och inte heller på företag som prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

Om byggnad som inte ligger inom område med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan lämnats att förfalla, kan länsstyrelsen, om landskapsbilden skadas i väsentlig mån, förelägga ägaren att riva eller iståndsätta byggnaden eller på annat sätt avhjälpa skadan i den mån detta inte kan anses oskäligt betungande (21 §).

Enligt 22 § föreligger tillståndstvång för varaktigt anbringad utomhusreklam. Undantag gäller för anordning som tjänar till upplysning om på stället bedriven affärsverksamhet eller annan verksamhet och för anslagstavla för meddelanden om kommunala angelägenheter, föreningssammanträden, auktioner e. d. Även för anordningar som inte omfattas av tillståndstvånget kan emellertid tillstånd sökas. Har sådan anordning satts upp utan tillstånd eller i strid mot erhållet tillstånd och är den uppenbart vanprydande i landskapsbilden, kan länsstyrelsen meddela föreläggande om avlägsnande av anordningen eller vidtagande av annan särskild åtgärd med den. Bestämmelserna i paragrafen gäller inte anordning för vilken byggnadslov erfordrats eller getts.

Enligt 23 § gäller ett allmänt straffsanktionerat förbud mot nedskräpning. Hälsovårdsnämnden kan förelägga den som skräpat ned att iordningställa platsen och vidta förebyggande åtgärder för framtiden (24 §).

Under rubriken ansvarsbestämmelser m. m. upptas bl. a. bestämmelser om straff (37 §), vite och handräckning (39 §) och om fullföljd av talan (40 §). Talan mot länsstyrelses beslut i ärende enligt 13, 17, 20—22, 24, 39 eller 47 § eller om föreläggande enligt 16 § skall föras hos

kammarrätten genom besvär. Mot annat beslut av länsstyrelse enligt NVL skall talan föras hos Kungl. Maj:t genom besvär. Naturvårdsverket får enligt 40 § fjärde stycket för tillvaratagande av naturvårdens intresse föra talan mot beslut enligt naturvårdslagen eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

Bestämmelser med naturvårdande syfte finns även på ett flertal ställen i annan lagstiftning.

Byggnadslagen (1947: 385, omtryckt 1972: 775, ändrad senast 1973: 1085) (BL) innehåller bestämmelser om planläggning och byggnande. Närmare föreskrifter i anslutning till lagen meddelas i *byggnadsstadgan* (1959: 612, omtryckt 1972: 776, ändrad senast 1973: 1086) (BS). Genom de översiktliga planinstitutens regionplan och generalplan i kombination med befogenhet att avgöra var tät- och glesbebyggelse får uppkomma har det allmänna tillagts möjligheter att se till att för friluftsliv lämpliga områden reserveras för detta ändamål (2, 3, 5, 9, 126 §§ BL). Närmare reglering av bebyggelsen sker genom stadsplan eller byggnadsplan. Vid planläggning enligt BL skall ses till att områden med särskild naturskönhet eller säregna naturförhållanden, bebyggelse med särskilt värde från historisk eller kulturhistorisk synpunkt eller från skönhetssynpunkt samt områden som är lämpade och behövliga för friluftsliv såvitt möjligt bevaras (9 § BS). I 136 a § BL finns bestämmelser innebärande att frågor om lokalisering av industriell eller liknande verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar skall prövas av Kungl. Maj:t.

BS innehåller bl. a. särskilda regler om skylt, annan fast anordning, upplag m. m. Skylt skall till form, färg och utförande i övrigt fylla skäliga anspråk på prydlighet och vara lämpad för platsen. Bl. a. skall särskilt ses till att den inte inverkar menligt på stads- eller landskapsbilden. Skadad eller annars bristfällig skylt skall, om den inte sätts i stånd, snarast tas bort. Upplag får inte anordnas så det vanpryder omgivningen eller eljest vållar olägenhet av betydelse (52 § BS). Om dessa föreskrifter inte iakttas, kan byggnadsnämnden meddela vitesföreläggande för vederbörande att ta bort eller ändra skylten eller upplaget (70 § andra stycket BS). Inom område med stadsplan erfordras dessutom byggnadslov för inrättande av upplag samt uppsättande eller väsentlig ändring av skylt (54 § 1 mom. BS). Byggnadslov kan förenas med villkor rörande den tid som skylten får bibehållas (58 § 2 mom. BS).

I 46 § *väglagen* (1971: 948) finns en av trafiksäkerhetsskäl motiverad bestämmelse att skylt och annan utomhusreklam av samma slag som avses i 22 § NVL inte utan länsstyrelsens tillstånd får finnas anbringad närmare vägområde än 50 meter.

I detta sammanhang kan nämnas att med stöd av *allmänna ordningsstadgan* (1956: 617) har i vissa lokala ordningsstadgor tagits in särskilda bestämmelser om affischering och liknande på eller invid allmän plats.

Till ledning för utformningen av ordningsstadgorna har Svenska kommunförbundet gett ut ett normalförslag till lokal ordningsstadga. Enligt 12 § i detta normalförslag får affisch, annons eller annat dylikt anslag inte utan tillstånd av polismyndigheten anbringas på allmän plats eller på husvägg, staket e. d. som vetter mot sådan plats. Undantag från tillståndsskyldigheten stadgas för anslag som sätts upp på därför anvisad plats eller på byggnad till upplysning om på stället bedriven rörelse. Vidare hänvisas till skyltbestämmelserna i NVL, BS och väglagen.

I sitt betänkande (SOU 1974: 21) Markanvändning och byggande har *bygglagutredningen (BLU)* föreslagit principer för en ändrad byggnadslagstiftning. Enligt förslaget bör i en markanvändningslag upptas regler för ett nytt planläggningssystem. Detta skall omfatta tre planinstitut som skall täcka kommunens hela område nämligen kommunplan, kommundelsplan och byggnadsplan. Kommunplanen skall utgöra en översiktlig markanvändningsplan för kommunens hela område. Kommundelsplanen föreslås innefatta en mera detaljerad översiktlig markanvändningsplan för ett delområde. Byggnadsplanen slutligen skall innehålla de mest detaljerade markanvändningsbestämmelserna. BLU föreslår bl. a. att ansvaret för den offentliga naturvården i betydande grad flyttas över från naturvårdsverket och länsstyrelserna till kommunerna. NVL:s bestämmelser om strand- och landskapsskydd föreslås bli upphävda. Detsamma gäller NVL:s bestämmelser om stängselgenombrott (17 §), om samråd och föreläggande beträffande vissa arbetsföretag (20 §) samt om borttagande av vanprydande byggnad (21 §). Länsstyrelses beslut om naturreservat föreslås för sin giltighet bli beroende av att beslutet överensstämmer med kommunplan. Det allmänna naturvårdsintresset skall enligt förslaget i stället tillgodoses på i huvudsak följande sätt. Markanvändningslagen föreslås innehålla vissa allmänna riktlinjer för planläggningen. Enligt dessa skall bl. a. strandområden och andra områden av särskild betydelse från naturvårdssynpunkt alltid bevaras, om inte särskilda skäl föranleder annat. Naturvårdsföreskrifter kan tas in i plan. Vid upprättande av kommunplan och kommundelsplan skall samråd ske bl. a. med länsstyrelsen.

Miljöskyddslagen (1969: 387, ändrad senast 1973: 927) (ML) innehåller bestämmelser till skydd mot vattenförorening, luftförorening, buller och andra sådana störningar (1 §). Lagen syftar till att störningar skall förebyggas så långt det är praktiskt och ekonomiskt möjligt (4—8 §§). Den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet kan ansöka om tillstånd till verksamheten hos koncessionsnämnden för miljöskydd och därvid få fastslaget om och under vilka villkor verksamheten får drivas (9 §). Regeringen kan föreskriva att vissa slag av fabriker eller andra inrättningar inte får anläggas eller på visst sätt ändras eller att avloppsvatten av visst slag inte får släppas ut utan att tillstånd lämnats enligt lagen eller särskild anmälan gjorts. I fall då regeringen föreskrivit

skyldighet att söka tillstånd kan naturvårdsverket medge dispens från skyldigheten under förutsättning att av verket fastställda villkor för verksamheten följs (10 §). Naturvårdsverket och länsstyrelserna skall utöva fortlöpande tillsyn till skydd mot miljöfarlig verksamhet som kan medföra fara för allmänna intressen (38 §). Talan mot tillståndsbeslut kan föras hos regeringen i statsrådet (48 §).

Vattenlagen (1918: 523), ändrad senast 1973: 86) (VL) innehåller flera från naturvårdssynpunkt betydelsefulla bestämmelser. Särskilt betydelsefulla i detta hänseende är de i 2 kap. upptagna reglerna om byggnad i vatten och om grundvattentäkt och reglerna om vattenreglering i 3 kap. Med byggnad i vatten likställs grävning och sprängning i vattenområde (2 kap. 1 §). Byggnad i vatten får i princip inte ske, om därigenom skulle uppstå sådan bestående ändring av naturförhållandena att väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara (2 kap. 3 § andra stycket) och får över huvud inte företas på sådant sätt att allmänna intressen i avsevärd mån förnärmas (2 kap. 12 §). VL är f. n. föremål för översyn av vattenlagsutredningen (Ju 1969: 58). Efter förslag från utredningen ändrades VL 1971 bl. a. i det avseendet att Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål utvidgades. Sålunda har Kungl. Maj:t för att tillgodose behovet av allmän planering befogenhet att pröva företag enligt 2 eller 3 kap. VL som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet (4 kap. 17—20 §§). Kungl. Maj:t kan därvid förordna om obligatorisk underställning för vissa slag av företag eller genom särskilt beslut förbehålla sig prövningen av visst företag.

Enligt *kontinentalsockellagen* (1966: 314) förstås med kontinentalsockeln havsbotten och dess underlag inom allmänt vattenområde samt inom det havsområde utanför territorialgränsen där Sverige enligt 1958 års Genève-konvention om kontinentalsockeln utövar suveräna rättigheter såvitt avser utforskning av havsbotten och utvinning av icke levande naturtillgångar därstädes. Rätten att utforska kontinentalsockeln och utvinna dess naturtillgångar tillkommer staten (2 §). Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan meddela tillstånd för annan än staten att utforska sockeln och utvinna naturtillgång från densamma (3 §). Vid meddelande av tillstånd kan fogas föreskrift till förebyggande av vattenförorening eller till skydd för annat allmänt eller enskilt intresse (4 §). Tillståndsgivningen ifråga om täkt av sand-, grus- eller sten på kontinentalsockeln har genom kontinentalsockelkungörelsen (1966: 315) delegerats till statens industriverk.

Enligt *lagen* (1966: 319) om rätt till sand-, grus- och stentäkt inom vissa allmänna vattenområden tillkommer denna rätt staten inom allmänt vattenområde i Väneren, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. Om upplåtelse från staten av sådan rätt inom ifrågavarande områden beslutar länsstyrelsen (SFS 1966: 320).

Gruvlagen (1974: 342) bygger på det s. k. inmutningssystemet. Enligt detta får i princip den som först anmäler sig till bergmästaren en ovillkorlig rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans mark belägen fyndighet som innehåller järn, koppar, bly eller något annat s. k. inmutningsbart mineral. Gruvdrift får dock inte påbörjas utan föregående prövning enligt miljöskyddslagen.

Enligt *lagen* (1886: 46 p. 1) *angående stenkolsfyndigheter m. m.* är rätten att eftersöka och bearbeta fyndigheter av stenkol, salt, olja och gas beroende av koncession liksom rätten att för utvinnande av olja eftersöka och bearbeta alunskifferfyndighet. Enligt *uranlagen* (1960: 679) krävs koncession för rätt att bearbeta fyndighet av uranhaltigt material med syfte att utvinna uran eller uranförening. Även koncessionerad verksamhet är underkastad miljöskyddslagens bestämmelser.

Kungl. Maj:t har till innevarande års riksdag lagt fram proposition (1974: 146) med förslag till *lag om vissa mineralfyndigheter m. m.* som avses att ersätta stenkolslagen och uranlagen. Enligt lagförslaget fordras koncession av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer för undersökning och bearbetning av fyndighet tillhörande någon av följande grupper av ämnen, nämligen 1. olja, gas, stensalt eller annat salt som förekommer på likartat sätt, 2. alunskiffer för att utvinna olja eller gas, 3. stenkol, eldfast lera eller klinkrande lera, 4. uranhaltigt eller toriumhaltigt mineral samt 5. torv för att utvinna energi. Enligt förslaget skall en allmän prövning med hänsyn till motstående intressen alltid göras vid koncessionsgivningen. Samtidigt skall emellertid koncessionerad verksamhet vara underkastad i övrigt gällande lagstiftning om användning av mark och vatten. Tillståndsprövning kan således i förekommande fall komma att fordras enligt miljöskyddslagen, vattenlagen eller, i vissa fall, naturvårdslagen.

Bestämmelser av betydelse från naturvårdssynpunkt förekommer i flera andra lagar. Sålunda skall enligt *fastighetsbildningslagen* (1970: 988) fastighetsbildning ske så att syftet med naturvårdsföreskrifter inte motverkas (3 kap. 2 § andra stycket). Enligt en motsvarande bestämmelse i *väglagen* (1971: 948) får väg inte läggas så att syftet med naturvårdsföreskrifter motverkas (14 §). Lagen innehåller också en av trafiksäkerhetsskäl betingad bestämmelse att tavla, skylt, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål inte utan länsstyrelsens tillstånd får finnas anbringad utomhus intill vägområde på mindre avstånd än 50 m från vägområdet. Åtgärder mot vanhävd av odlad jord kan vidtas enligt *jordhävdslagen* (1969: 698) i fråga om fastighet som har förutsättningar för rationell drift eller för att tillvarata möjligheterna till strukturrationalisering. I fråga om odlad jord på sådan fastighet kan lantbruksnämnden förordna att täkt av matjord inte får ske utan nämndens tillstånd (6 §). Enligt *kommunala renhållningslagen* (1970: 892) föreligger kommunalt renhållningsmonopol

och kommunalt ansvar för renhållningen inom kommunen, såväl vid bebyggelse som i naturen. *Lagen (1960: 690) om byggnadsminnen* avser byggnader som inte är i statlig ägo. Enligt lagens första paragraf kan byggnad som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och som med hänsyn därtill är att anse som synnerligen märklig av riksantikvarien förklaras för byggnadsminne. Omfattningen av en byggnadsminnesförklaring regleras genom särskilt utfärdade skyddsföreskrifter, som anger de delar av byggnaden som skall åtnjuta skydd och i vilken utsträckning ägaren har att sörja för vård och underhåll. Skyddsföreskrifterna kan även innehålla bestämmelser om att byggnadens närmaste omgivningar skall hållas i sådant skick att dess utseende och karaktär inte förvanskas.

För innehålllet i *skogsvårdslagen* (1948: 237) redogörs i ett följande avsnitt.

3 Naturvårdskommitténs förslag

3.1 Inledning

De förslag som NVK lagt fram i ifrågavarande delbetänkande avser huvudsakligen frågor om strandskydd, landskapsvård, möjlighet till delegation av beslutsfunktioner till kommun samt förvaltning av naturvårdsobjekt.

NVK anför att under de år som gått efter NVL:s tillkomst natur- och miljöfrågorna i takt med den allmänna samhällsutvecklingen fått en alltmer ökad betydelse inom samhällsplaneringen. NVK:s förslag vilar på en ekologisk grundsyn som förutsätter att samhällets utveckling sker inom de givna ramar naturresurserna tillåter, så att inte värdefulla och väsentliga naturtillgångar spolieras. NVK anför att den befogenhet som tillkommer envar enligt allemansrätten att färdas fritt i naturen är av sådan grundläggande betydelse i samband med ökad konkurrens om naturtillgångarna och friluftslivets utveckling att den bör komma till positivt uttryck i lagen. NVK föreslår att det sker genom ett tillägg till 1 § att rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras.

NVK föreslår vidare att nuvarande begränsade ansvarighet för skada på naturen ersätts av ett i princip fullt ansvar (1 § tredje stycket). Skada skall enligt förslaget undvikas så långt detta är praktiskt möjligt och de åtgärder vidtas som behövs för att undanröja eller begränsa en skada som inte kan undvikas. Som ett led i skyldigheten att undvika skada ingår enligt NVK att vid behov bekosta vetenskaplig inventering och dokumentation av de naturvärden som påverkas av en exploatering och att gottgöra annat intrång i naturvårdsintresset. NVK har föreslagit att uttryckliga bestämmelser härom tas in i lagen (12 och 42 §§).

NVK anför att den med hänsyn till att byggnads- och vattenlagstiftningen samtidigt är föremål för översyn inte funnit det möjligt att nu lägga fram några slutliga förslag till en i och för sig nödvändig samordning mellan NVL och förstnämnda lagstiftning. Som allmän princip vid utformningen av regler om samordning med annan lagstiftning bör enligt NVK gälla att NVL:s skyddsinstitut skall ha generell tillämpning och att prövningen enligt NVL endast skall uteslutas i fall där motsvarande prövning från naturvårdssynpunkt sker i annan ordning.

3.2 Strandskydd

NVK erinrar om att det nuvarande strandskyddet i princip endast är tänkt att gälla sådana strandområden som myndigheterna efter särskild prövning funnit speciellt värda att skydda (SOU 1951: 40 s. 68, prop. 1952: 187 s. 51 och prop. 1963: 71 s. 108). Urvalet av dessa områden förutsattes ursprungligen komma fram som resultat av inventeringar och upprättade dispositionsplaner för strandområdena. Bristande utredningsresurser i förening med ett alltmera ökat behov av strandskydd på grund av friluftslivets och fritidsbebyggelsens utveckling har emellertid enligt NVK medfört att efter hand två olika principer utvecklats för förordnandena. I ena fallet har förordnandena kommit att omfatta stora sammanhängande områden, hela sjöar eller kustavsnitt utan egentlig planering eller prövning i det särskilda fallet, s. k. generella förordnanden. I det andra fallet däremot har förordnandena avsett särskilt värdefulla områden, som avsatts efter ett mera detaljerat studium av områdets lämplighet och betydelse för bad och friluftsliv, s. k. begränsade förordnanden.

Generellt förordnande om strandskydd enligt 15 eller 15 a § NVL föreligger, enligt vad NVK inhämtat, numera för hela eller större delen av havskusten i Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Västmanlands, Gävleborgs, Jönköpings, Älvsborgs och Västernorrlands län. För övriga norrlandslän gäller att endast en mindre del av havsstränderna är skyddade, medan för återstående län förordnande föreligger för 50—75 % av strandområdet. Bredden på det skyddade landområdet utgör i allmänhet 100—150 m men strandskyddsområdena intill 300 m från strandlinjen förekommer. Däremot synes numera knappast komma i fråga att begränsa förordnandet till mindre än 100 m. Under senare år har förordnandena i allt högre grad även omfattat vattenområdet i strandzonen.

Effektiviteten av ett meddelat strandskyddsförordnande beror enligt NVK främst på praxis vid tillståndsprövningen. NVK hänvisar till en av naturvårdsverket på grundval av beslutskopior från länsstyrelserna gjord sammanställning över tillstånds- och avslagsbeslut vid länsstyrelserna under tiden 1965—1971. Av sammanställningen framgår vad gäller till-

lämpningen av 16 § NVL samt 86 och 122 § BL i lydelsen intill den 1 januari 1965 att avslagsbeslut i anledning av sökt tillstånd under den angivna tiden meddelats endast i ca 430 fall medan tillstånd getts i närmare 7 000 fall. NVK uttalar att enligt föreliggande uppgifter dessutom pågår en omfattande byggnation utan tillstånd. NVK erinrar i sammanhanget om att fritidsbebyggelsen ökat starkt under senare år. Enligt inventeringar som genomförts av lantmäteristyrelsen ökade antalet "sommarstugor" från ca 180 000 år 1957 till närmare 500 000 år 1970. Nära hälften av alla fritidshus återfinns inom kommunblock med kust. En 1970 genomförd undersökning beträffande Gävleborgs län visar att 60 % av bebyggelsen låg inom ett avstånd av 100 m från strand och endast 10 % längre bort än 500 m från stranden. NVK hänvisar till ytterligare undersökningar som visar att fritidsbebyggelsen har tagit i anspråk stora arealer i strandområdet. Frågan i vilken utsträckning för bad och friluftsliv värdefulla områden genom exploatering undandragits allmänhetens nyttjande samt i vilken utsträckning sådana resurser alltfjänt kvarstår belyses av en av planverket 1969 genomförd fältrekognoscering av rikets kust. Undersökningen, som inte omfattar Norrbottens och Gotlands län, avsåg att klarlägga strändernas beskaffenhet, nuvarande användning och lämplighet för bad och friluftsliv. Den omfattar dels själva strandzonen, dels ett uppehållsområde innanför denna intill ett djup av 100 m från vattenlinjen.

Av undersökningen framgår att av stranden inom undersökningsområdet 19 % var helt och 21 % delvis spärrad för allmänhetens tillträde genom bebyggelse eller andra anordningar inom 100 m från strandlinjen. I samband med undersökningen gjordes även en utvärdering av strandresurserna inom 50 km fågelvägsavstånd från Stockholm, Göteborg och Malmö. Härav framgår bl. a. att,

av 1 478 km strand inom 50 km fågelvägsavstånd från Stockholm 8 km eller 0,5 % består av ej spärrad sandstrand och 142 km eller 9,6 % av ej spärrad klippstrand,

av 712 km strand inom 50 km avstånd från Göteborg 5 km eller 0,7 % består av ej spärrad sandstrand och 167 km eller 23,5 % av ej spärrad klippstrand,

samt av 273 km strand inom samma avstånd från Malmö 34 km eller 12,5 % består av ej spärrad sandstrand. Inom detta avstånd finns inga klippstränder.

En inventering motsvarande planverkets undersökning av fastlands-kusten har nyligen avslutats beträffande övärlden i Stockholms län. Av undersökningen, som ej avser stränder ingående i naturreservat, framgår att mindre än 10 % av den till 3 826 km uppgående strandlängd som omfattas av inventeringen är väl lämpad för bad och friluftsliv och att 60 % av hela strandlängden är spärrad eller eljest med stor sannolikhet utan nämnvärda kvaliteter för bad och friluftsliv.

NVK uttalar att det föreliggande undersökningsmaterialet klart visar att det nuvarande strandskyddet inte varit tillräckligt för att i erforderlig utsträckning bevara stränderna som en tillgång för allmänhetens friluftsliv. Värdefulla strandområden har lämnats utan skydd. Praxis vid dispensgivningen har lett till att skyddet i stor utsträckning endast kommit att hindra helt ny bebyggelse i omedelbar anslutning till själva stranden. Andra åtgärder och förfaranden av betydelse har lämnats utanför skyddet. För att bryta den nuvarande utvecklingen bör enligt NVK:s mening ett i lag fastställt generellt skydd för strandområdet införas, där syftet att trygga strandområdet som en tillgång för alla för bad och friluftsliv slås fast.

Strandskyddet bör samtidigt ges ett innehåll som innefattar erforderlig kontroll över utveckling och förfaranden av betydelse för nyttjandet av strandområdet för rekreation.

Nuvarande strandskyddsområden är av varierande djup. Detta är enligt NVK naturligt med hänsyn till de växlande förhållandena i skilda delar av landet. Det lär emellertid inte förekomma numera att skyddet på land ges mindre omfattning än 100 m från vattenlinjen. Enligt NVK:s mening utgör detta det minsta avstånd som krävs på ömse sidor om vattenlinjen för att i erforderlig utsträckning bevara allemansrätten och utnyttjandemöjligheter i strandområdet. Många gånger måste det antas att strandskyddet bör ges större omfattning. NVK anser att möjligheter härtill bör föreligga. F. n. kan djupet på skyddsområdet ökas till högst 300 m på vardera sidan om strandlinjen. Vad gäller utsträckningen på land har såvitt framkommit den nuvarande begränsningen inte medfört några olägenheter och bör enligt NVK:s mening bibehållas. Beträffande vattenområdet föreligger enligt NVK:s mening inte samma skäl för en lika snäv begränsning. Här bör skyddet för att fylla sin uppgift kunna utsträckas att omfatta enskilt vatten över huvud sålunda allt vatten intill gräns mot allmänt vattenområde.

Även om strandområdet i sin helhet är i behov av skydd, förekommer enligt NVK dock områden av sådan beskaffenhet att de uppenbarligen saknar betydelse för bad och friluftsliv och områden som på ett definitivt sätt tagits i anspråk för ändamål som för framtiden utesluter deras nyttjande för rekreationsändamål. Av syftet med strandskyddet följer enligt NVK att sådant område skall undantas från strandskydd.

Genomförandet av ett generellt strandskydd med straffsanktionerade förbudsregler kräver enligt NVK att strandskyddsområdet avgränsas och preciseras så att någon tvekan inte uppstår beträffande omfattningen. Denna utläggning bör enligt NVK:s mening ankomma på länsstyrelsen. Denna är genom sin ställning och sina nuvarande uppgifter på området förtrogen med förhållandena inom länet och kan i övrigt införskaffa erforderligt material beträffande lokala förhållanden. Det är emellertid enligt NVK inte meningen att utläggandet av det generella

strandskyddsområdet skall föregås av någon mera omfattande eller tidsödande undersökning. Strandområdet är i dag i sin helhet av betydelse från rekreationssynpunkt, om inte särskilda omständigheter föranleder en annan bedömning. Även framtida förhållanden och utvecklingsmöjligheter bör härvid beaktas. Där erforderligt material för bedömningen om strandskyddets utsträckning i djupled föreligger, bör detta beaktas vid genomförandet av det generella strandskyddet. I annat fall bör länsstyrelserna så snart som möjligt därefter genomföra de inventeringar som erfordras för att strandskyddet skall få erforderligt djup. Efter det att dessa förordnanden meddelats, bör strandskyddsområdet ha erhållit en mera definitiv karaktär. Att helt utesluta möjligheten till ändringar när ett verkligt behov härav föreligger, kan emellertid enligt kommitténs mening inte anses lämpligt, såväl utvidgning som inskränkning av området bör även därefter kunna komma i fråga.

Avgränsningen av strandskyddsområdet bör enligt NVK:s mening väsentligen ske i samband med lagens ikraftträdande. För att göra det möjligt bör länsstyrelserna så snart detta kan ske få i uppdrag att genomföra de utredningar som fordras härför och att meddela erforderliga förordnanden. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter som erfordras härför. Det bör också ankomma på Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t förordnar därtill att meddela de föreskrifter och riktlinjer i övrigt som behövs för genomförandet. NVK föreslår vidare att nuvarande 15 a § som ger länsstyrelsen möjlighet att förordna om interimistiskt strandskydd upphävs i samband med införandet av generellt strandskydd.

För att bevara strandområdet som en varaktig tillgång för friluftslivet måste enligt NVK:s mening erforderlig kontroll åvägbringas över förfaranden som medför hinder för tillträde till strandområdet eller som hotar områdets värde för friluftsändamål. De åtgärder och förfaranden som härvid kommer i fråga är av skiftande slag. En huvudgrupp utgörs av förfaranden som innebär angrepp på allemansrätten. Hit hör i första hand bebyggelse och anläggningar och anordningar i anslutning till bebyggelse. NVK föreslår att kontrollen i fråga om bebyggelse skall avse uppförande av ny byggnad och ändring av befintlig byggnad för att tillgodose ett nytt ändamål. Härigenom erhålls enligt NVK bättre möjligheter att kontrollera t. ex. förfarandet att förvandla fiskestugor, båthus och skogskojar till fritidsbostäder. Med "ny byggnad" avses enligt NVK helt ny byggnad samt omfattande till- eller ombyggnad eller därmed jämförlig ändring av befintlig byggnad. Bestämmelsen är sålunda enligt NVK inte avsedd att bli tillämplig på varje åtgärd som är att hänföra till nybyggnad enligt 75 § byggnadsstadgan utan endast på sådana åtgärder som på grund av sin omfattning eller karaktär är av betydelse för skyddet av strandområdet och allmänhetens tillgång till detta. En annan huvudgrupp utgöres av anläggningar och ingrepp av så ingripande be-

skaffenhet att de väsentligt påverkar mark- eller vattenförhållandena inom området. Också dessa bör enligt NVK med hänsyn till de allvarliga återverkningarna på möjligheterna att nyttja området för friluftsliv omfattas av strandskyddet, oberoende av om allemansrätten inom området påverkas eller ej. Denna grupp omfattar bl. a. anläggningar för camping, sport och klubbverksamhet, bryggor, båtuppläggningsplatser m. m. I gruppen ingår också utförandet av vägar samt andra grundläggnings- eller grävningsarbeten av betydelse. Ett normalt nyttjande av området i jord- eller skogsbruk är enligt NVK inte avsett att träffas av bestämmelsen. Sådant brukande torde i allmänhet inte heller ha sådana återverkningar på nyttjandet av området för friluftsändamål som bestämmelsen riktar sig mot. De av NVK föreslagna ändringarna i 19 och 20 §§ torde också ge erforderliga möjligheter till ingripande i dessa fall. Inom strandskyddsområde bör enligt NVK inte heller få utföras anläggning eller anordning som inskränker eller angriper allemansrätten inom området. Härmed avses varje anläggning eller anordning varigenom mark inom strandskyddsområdet tas i anspråk som tomt och på så sätt utesluts från allemansrätten. Såsom exempel på sådant ianspråkstagande nämner NVK uppförande av stängsel, anordnande av trädgård eller lekplats och uppsättande av flaggstång. Undantag bör dock gälla för stängsel som behövs för jordbruket, skogsbruket eller renskötseln. Däremot anser NVK att det inte finns skäl att behålla nuvarande generella undantag för anläggning som erfordras för nämnda näringar, fisket, försvaret och den allmänna samfärdseln.

Täkt i strandområdet medför enligt NVK regelmässigt att möjligheterna till nyttjande av området för rekreation skadas eller förloras. NVK anser därför att täkt i princip inte bör få äga rum i strandområde av värde för friluftslivet. Regleringen av täkt sker f. n. genom bestämmelser i 18 § NVL. De ändringar som NVK föreslår i 18 § bör ge erforderlig kontroll över täkt även från strandskyddssynpunkt. Regleringen bör därför enligt NVK:s mening även i framtiden ske enligt bestämmelserna i 18 §. Vid tillämpningen bör naturligen beaktas de särskilda hänsyn som från bad- och friluftssynpunkt knyts till strandområdet.

Enligt NVK:s mening bör strandområdet hållas fritt från en fortsatt exploatering som inskränker det fria nyttjandet. Som en allmän förutsättning för medgivande av undantag bör därför fordras att särskilda skäl föreligger. Bedömningen härav i det enskilda fallet bör ske dels mot bakgrund av den avsedda inskränkningens art, dels med beaktande av områdets värde för rekreativa ändamål. I fråga om område av betydelse för friluftslivet bör kravet för undantag enligt NVK:s mening ställas mycket högt.

Skyddet av strandområdet bör enligt NVK också innefatta möjligheter att meddela föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta för att områdets rekreativa värde skall bevaras och nyttjandet ske på sådant

sätt att annat behörigt nyttjande för friluftssändamål eller i näringsverksamhet inte skadas. Genom sådana föreskrifter bör t. ex. uppställning av husvagnar eller ankring av båtar kunna regleras eller förbud mot vattenskidåkning eller färd med motorbåt eller annat motordrivet fordon kunna meddelas. Erforderliga föreskrifter till skydd för själva strandområdet eller för flora eller fauna inom detta bör också kunna ges.

I 17 § föreslår NVK en ändring som ger vidgade möjligheter till s. k. stängselgenombrott till skydd för allemansrätten. Vidare föreslår kommittén ett tillägg i nämnda paragraf i syfte att undanröja de olägenheter som vållas allmänheten genom det ökande antalet privata förbudsskyltar. Enligt den föreslagna bestämmelsen får skylt som huvudsakligen avser att avvisa allmänheten från område där den äger färdas fritt inte finnas uppsatt utan byggnadsnämndens tillstånd.

3.3 Landskapsvård

NVK konstaterar inledningsvis att de nuvarande bestämmelserna i NVL på landskapsvårdens område (18—22 §§) är av begränsad räckvidd. I fråga om jordbruket påverkas landskapsvården av minskningar i jordbruksjordens omfattning. NVK erinrar om att jordbruksministern i anslutning till 1967 års beslut om jordbrukspolitiken uttalade att frågan om landskapsvård bör ägnas särskild uppmärksamhet vid fortsatta överväganden rörande den statliga naturvårdsverksamheten (prop. 1967: 95 s. 67). Vidare erinras om att försöksverksamhet med landskapsvård i odlingsbygder enligt beslut av 1972 års riksdag skall bedrivas under en treårsperiod. En väsentlig roll i debatten om landskapsvård spelar enligt NVK det moderna skogsbruket. Trakthyggesbruk och markberedning i form av hyggesplöjning, gödsling och kemisk busk- och slybekämpning med sina stora miljömässiga och i väsentliga avseenden okända och outforskade återverkningar i landskapet och naturmiljön har därvid varit föremål för livlig debatt. NVK nämner att den årliga bruttoavverkningen av skog i landet ökat från ca 45 milj. m³ sk under 1950-talet till ca 70 milj. m³ sk under de första åren på 1970-talet. Slutavverkningens andel av den totala avverkningen ökade under samma tid från ca 25 % till ca 60 %. Enligt NVK kan olika produktionshögjande skogsbruksmetoder i framtiden förväntas i ökad grad prägla skogsbruket och bestämma såväl skogslandskapets karaktär som möjligheterna att utnyttja skogen för friluftssändamål. Av stor betydelse härvid är enligt NVK också förfarandet att omföra lövskog till barrskog.

Täktverksamheten är enligt NVK ett annat viktigt ämne vid diskussion om landskapsvård. Störst betydelse har täkt av grus och sand. Förbrukningen uppskattas nu till 80 milj. m³ per år. I stor utsträckning sker täkten i rullstensåsarna som har stort värde för den vetenskapliga och kulturella naturvården men också är lämpliga rekreationsområden och

attraktiva element i landskapet. NVK omnämner att under åren 1965—1970 har tillstånd till täkt enligt 18 § NVL meddelats i mer än 10 000 fall. Till detta antal kommer täkter som bedrivs enligt tidigare tillstånd, husbehovstäkter och täkter i vattenområde.

Täkt i vattenområdet av grus och sand s. k. sandsugning har enligt NVK förekommit sedan länge men först på senare år fått mera betydande omfattning. En mycket kraftig utvidgning av verksamheten beräknas ske i framtiden. De med verksamheten förbundna miljöskadorna är väsentligen okända. Det föreligger enligt NVK en uppenbar risk att verksamheten kan leda till mycket omfattande skador på havsbotten och den marina miljön över huvud.

I fråga om husbehovstäkt saknas enligt NVK närmare uppgifter. Klart är emellertid att verksamheten är av betydande omfattning och omfattar ett stort antal fyndigheter. Redan vid tillkomsten av NVL uttalades farhågor för att undantaget för husbehovstäkt skulle leda till skador genom en mängd små okontrollerade täkter som utan att återställas sargade landskapet. Olika uppgifter tyder enligt NVK på att dessa farhågor besannats. Enligt grustäktskommitténs mening (SOU 1972: 16 s. 36) har sålunda utvecklingen i fråga om de okontrollerade husbehovstäkterna i vissa fall lett till skador som kan jämföras med de kommersiella täkterna.

Genom tillkomsten av nya jordförbättringsmedel, där torv utgör den huvudsakliga beståndsdelen, har täkt av sådant material ökat väsentligt under senare år. Även täkt av mossor och lav anses ha ökat och drivs på sina håll i kommersiellt syfte. Av största betydelse såväl med hänsyn till omfattning som verkningar är emellertid täkt av matjord. Sådan täkt har under senare år fått allt större omfattning, särskilt i storstadsregionerna. Denna fråga har också uppmärksamats av riksdagen. På grund av motioner i ämnet uttalade civilutskottet att konsekvenserna från naturvårdssynpunkt av sådan täkt bör uppmärksammas. Utskottet förklarade att något särskilt yttrande från riksdagen inte påkallades eftersom frågan förväntades komma under NVK:s bedömning (CU 1973: 21). Olägenheter av matjordstäkt har enligt NVK rapporterats också i andra sammanhang. Bl. a. har länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län under 1973 på grund av angelägenheten av att få kontroll över sådan täkt i beslut enligt 19 § NVL meddelat interimistiska förordnanden för hela kommuner med förbud mot täkt av matjord. Naturvårdsrådet för Stockholms län har med hänvisning till att täkt av matjord i länet börjat bedrivas i sådan omfattning att den blivit ett problem från naturvårdssynpunkt i särskild framställning hemställt att kommittén måtte beakta möjligheten att göra jordtäktsverksamhet tillståndspliktig.

NVK uttalar att dess förslag i fråga om landskapsvård bygger på uppfattningen att vården av landskapet inte skall begränsas till att endast hindra särskilt framträdande skador i landskapets utseende utan omfatta

landskapet i dess helhet. Förslaget innebär i överensstämmelse härmed att det nuvarande begränsade skyddet för landskapsbilden utvidgas till ett allmänt grundläggande skydd för hela naturmiljön, däri inbegripet den kulturbetonade naturmiljön samt kultur- och odlingslandskapet. Rubriken till förevarande avsnitt i lagen föreslås i överensstämmelse härmed ändrad till "Särskilda bestämmelser till skydd för naturmiljön".

NVK erinrar om att i den nuvarande regleringen täktbestämmelserna bildar en särskild grupp. Dessa bestämmelser kompletteras med möjligheter till ett förordnandeskydd enligt 19 § och regler om samråd i 20 §. Till regleringen ansluts bestämmelserna i 21 och 22 §§, som avser förfallen byggnad och utomhusreklam. NVK:s förslag bygger vidare på den nuvarande systematiken.

För att det erforderliga skyddet skall erhållas bör enligt NVK i NVL finnas bestämmelser om dels ett allmänt grundläggande skydd genom kontroll från det allmännas sida av verksamheter som är ägnade att medföra skada på naturmiljön eller som i det särskilda fallet är av omfattning eller karaktär att kunna väsentligt ändra eller påverka denna (18 och 20 §§), dels ett i särskilda fall applicerat skydd, kombinerat med möjligheter till aktiva vårdåtgärder (19 §). Detta skydd bör främst vara inriktat på att tillgodose den socialt inriktade naturvården och då särskilt i områden nära tätorter. Det är avsett att i dessa fall i stor utsträckning kunna ersätta naturreservatsbildning, vars användning enligt NVK bör begränsas till situationer med mera långtgående begränsningar eller till ianspråktagande av mark.

Av de verksamheter som omfattas av det grundläggande skyddet enligt förslaget utgör täkt av inte förnyelsebara naturresurser, till vilka NVK även räknar sådana naturresurser som endast förnyas mycket långsamt som t. ex. torv, en särskild grupp. Denna grupp är visserligen med hänsyn till sina genomsnittligt allvarliga återverkningar i miljön redan i betydande utsträckning underkastad kontroll genom tillståndstvång. Kontrollen har emellertid enligt NVK inte visat sig tillräcklig, utan verksamheten har särskilt i fråga om matjordstäkt men också i andra fall lett till skador i landskapet. Det är därför enligt NVK:s mening nödvändigt att låta kontrollen omfatta all täkt av inte förnyelsebara naturresurser.

I överensstämmelse härmed fordras enligt vad NVK föreslår tillstånd för täkt av sten, grus, sand, jord, torv eller därmed jämförliga nyttigheter. Uppräkningen som sägs vara exemplifierande hänför sig till vanliga täktfall, som omfattas av bestämmelsen. Med jord förstås enligt kommittén inte bara det övre matjordslagret utan också övriga förekommande jordlager som lera, morän osv. Av syftet med bestämmelsen följer enligt NVK att kontrollen bör gälla även täkt i vattenområde. För område där särskilda hänsyn från naturvårdssynpunkt är påkallade, t. ex. inom strandskyddat område, bör även dessa hänsyn beaktas och

prövningen omfatta alla moment av betydelse från naturvårdssynpunkt.

NVK erinrar vidare om att täktprövningen enligt NVL omhänderhas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen meddelar också upplåtelse från staten av rätt till sand-, grus- eller stentäkt inom allmänt vattenområde i Vätern, Vättern, Hjälmaren eller Storsjön i Jämtland enligt 1966 års lag (1966: 319) om rätt till sand-, grus- eller stentäkt inom vissa allmänna vattenområden. Tillstånd till sand-, grus- eller stentäkt på kontinentalsockeln däremot meddelas av industriverket. Eftersom sådan upplåtelse hittills endast avsett ett eller ett par fall per år och gällt lokala behov talar enligt NVK övervägande skäl för att prövningen även i dessa sistnämnda fall tilläggas länsstyrelsen. Härigenom erhålls en enhetlig ordning för tillståndsgivningen och prövningen kan ske mot en samlad bedömning av återverkningar och behov. I vad mån taxor för upplåtelse bör fastställas centralt eller den ekonomiska sidan regleras i annan ordning torde få övervägas i annat sammanhang. Undantag från den föreslagna ordningen bör enligt vad NVK anser endast göras för rätt som meddelas av regeringen.

NVK erinrar om att enligt nuvarande bestämmelser länsstyrelsen kan förelägga den som söker täktillstånd att framlägga täktplan av erforderlig omfattning. Sådan plan är enligt NVK:s mening alltid erforderlig, om företagets inverkan på naturmiljön skall kunna bedömas. Kravet på täktplan görs därför obligatoriskt enligt förslaget. Uppenbarligen får enligt NVK kraven härvid ställas med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet och inte drivas längre än nödvändigt. En beskrivning av den avsedda täktens genomförande kan i enkla fall vara tillräcklig. Främst gäller detta obetydliga täkter, som endast utnyttjas sporadiskt inom ramen för ett tillstånd som meddelats för en lång tidsperiod.

Vid tillstånd till täkt skall enligt NVK i överensstämmelse med tidigare angivna principer meddelas de föreskrifter som erfordras för att undanröja eller begränsa företagets skadliga inverkan på naturmiljön. Som garanti för fullgörandet av dessa åligganden skall enligt förslaget, om inte särskilda omständigheter föranleder till annat, giltigheten av tillståndet göras beroende av att erforderlig säkerhet ställs. Skulle säkerheten sedermera visa sig otillräcklig kan den fortsatta giltigheten av tillståndet göras beroende av att ytterligare säkerhet ställs. Enligt förslaget skall länsstyrelsen också, i väsentlig överensstämmelse med vad som gäller redan nu, sedan tio år förflutit från det täktillståndet vunnit laga kraft kunna upphäva detta eller förena det med strängare villkor. Detta skall enligt förslaget kunna ske även dessförinnan, om förhållandena ändrats väsentligt.

I fråga om företag som inte är att hänföra till täktverksamhet, men som ändå är av beskaffenhet att böra underkastas den grundläggande kontrollen enligt NVK:s förslag, bör enligt NVK regleringen främst ske genom vidgade bestämmelser om samrådsskyldighet enligt 20 § NVL.

Denna kontroll som från de synpunkter det här gäller kan jämföras med kontroll genom tillståndstvång är enligt NVK avsedd att gälla för varje företag som kan komma att väsentligt påverka eller ändra naturmiljön men inte är underkastad kontroll enligt 18 eller 19 § NVL. Bland företag som här kommer i fråga märks utförandet av vägar, större schaktningar och dräneringar, upptagandet av ledningsgator, förvandling av åker- och skogsmark, omföring av löv- till barrskog, slutavverkning eller markberedning genom hyggesplöjning. Dessa företag kan i allmänhet karakteriseras som enstaka ingripande åtgärder och framstår knappast enligt allmänt språkbruk som ett led i en pågående markanvändning. Särskilt inom områden där åtgärder av detta slag, t. ex. kalhyggesytor av någon betydelse, inte tidigare förekommit framstår det som främmande att tala om pågående markanvändning. Här avsedda företag har en omgivningspåverkan och en inverkan på naturmiljön som gör att de bör jämföras med täktverksamhet. Medan omföring av löv- till barrskog och markberedning genom hyggesplöjning regelmässigt är av den ingripande karaktär att kontroll bör föreligga från det allmännas sida, är vad gäller slutavverkning en mera individuell bedömning påkallad med hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. Belägenhet, landskapstyp och nyttjande för friluftsliv bildar här väsentliga utgångspunkter för bedömningen. Upptagandet av hyggesytor av den storlek som i viss utsträckning skett under senare år kan emellertid enligt NVK normalt inte anses utgöra någon förutsättning för ett ekonomiskt bedrivet skogsbruk. Ytterst blir enligt NVK avgörandet en fråga om vilka krav man ställer på vår yttre miljö. Miljöhänsyn måste därför alltid beaktas i skogsbruket lika väl som i annan förvärvsverksamhet i naturen. Även om kraven varierar, kan vissa riktlinjer anges för det beaktande av naturvårdshänsyn som alltid bör ske. Målsättningen för planering och genomförande av avverkning och andra åtgärder i skogsbruket bör enligt NVK vara att åtgärden så lite som möjligt skall komma i konflikt med naturvårdsintresset, däri inbegripet viltvårdens och friluftslivets intressen. Avverkningsytorna bör inte göras större än vad som är nödvändigt av biologiska och ekonomiska skäl. Hänsyn bör tas till befintlig bebyggelse — såväl den permanenta som den av fritidskaraktär — så att avverkningarna inom närområdet begränsas och utförs så att miljöstörningen inom området blir så liten som möjligt. Vad gäller åtgärder i områden längs vägar, sjöar och vattendrag eller eljest inom livligt frekventerade eller särskilt attraktiva områden bör dessa utföras med hänsyn tagen till de landskapsestetiska värdena och så att stormhärdigt skydd skapas. I vissa fall bör självföryngring med fröträd väljas i stället för plantering. Även vid plantering kan enstaka större träd böra lämnas för att bryta föryngringsytans enformighet. Upparbetningsplatser bör normalt avstädas efter begagnandet, större stigar och diken rensas från ris och allvarigare markskador tillses. Målsättningen bör vara att

undvika skador på mark och kvarstående skog. Enligt vad NVK säger sig ha erfårit, har vissa skogsföretag redan utfärdat föreskrifter i väsentlig överensstämmelse med det sagda. Allmänt sett gäller enligt NVK att den störande inverkan som är förbunden med skogsbruket kan reduceras väsentligt med enkla medel. Det kan därför enligt NVK förutsättas att den grundläggande kontrollen enligt NVK:s förslag inte på någon avgörande punkt kommer i konflikt med ett i hittillsvarande former på normalt sätt bedrivit jord- eller skogsbruk. Snarare är det så att naturvårdens intressen i stor utsträckning är väl förenliga med detta. Den omständigheten att en grundläggande kontroll tillskapas medför enligt NVK inte heller, t. ex. vad gäller slutavverkningar att sådana inte skulle medges för större ytor än om 10—15 ha i framtiden. Kontrollen innebär emellertid att någon allmän frihet att företa ingrepp av den omfattning att de väsentligt ändrar eller påverkar naturmiljön utan hänsyn till andra väsentliga motstående allmänna eller enskilda intressen inte föreligger.

Utöver den grundläggande kontrollen enligt 18 och 20 §§ behövs enligt NVK möjligheter till en mera aktiv landskapsvård i vissa fall. För att tillgodose detta behov föreslår NVK i 19 § ett nytt institut, naturvårdsområde.

Som naturvårdsområde skall enligt NVK länsstyrelsen kunna förklara område inom vilket särskilda åtgärder erfordras för att skydda eller vårda naturmiljön. I beslutet skall, i överensstämmelse med vad som gäller för naturreservat, anges grunden för beslutet och föreskrivas de inskränkningar i nyttjandet som behövs för skyddet eller vården. De inskränkningar som härvid kommer i fråga avses i allmänhet vara av mindre ingripande beskaffenhet. Som exempel anges i förslaget förbud mot eller föreskrifter i fråga om byggnad, upplag, schaktning, plantering och avverkning. I den mån särskilda åtgärder behövs för skyddet eller vården, skall markinnehavaren vara skyldig att tåla att dessa utförs. Sådana åtgärder kan gälla t. ex. olika skötselåtgärder som röjning, renhållning, plantering, anläggande av stig, anordnande av vilplats o. d. Inskränkningarna eller åtgärderna får enligt NVK inte sträcka sig längre än vad som behövs för att trygga ändamålet med förordnandet. Liksom vid förordnande om naturreservat skall de upptas i beslutet och anges på sådant sätt att någon tvekan om omfattningen inte uppstår. Något hinder mot att utforma föreskrifter som ett förbud att handla annat än i samråd med länsstyrelsen eller myndighet som denna bestämmer, t. ex. skogsvårdsstyrelsen, bör ej föreligga.

Vad gäller åtgärder som erfordras för vården behöver dessa enligt NVK:s mening inte regleras i själva förordnandet. Sådana åtgärder bör liksom hittills i stor utsträckning kunna genomföras som beredskapsarbeten. Det synes emellertid enligt NVK troligt att landskapsvårdande åtgärder i framtiden i ökad utsträckning kommer att infogas som ett mo-

ment i brukandet av en fastighet och tillgodoses i samband därmed. I den mån särskilda insatser — utöver vad annars åligger ägare eller brukare — erfordras, bör detta enligt NVK:s mening regleras i särskilt avtal, antingen i form av ett arbetsavtal eller genom avtal om bidrag till skötseln.

Bildande av naturvårdsområde kan enligt NVK många gånger framstå som ett önskemål även från markinnehavarens sida. Vid jämförelse med naturreservatet har det från markinnehavarens synpunkt den fördelen att det i mindre mån inkräktar på förvaltningen av fastigheten. Man bör därför eftersträva att bildandet av naturvårdsområde sker i samråd mellan det allmänna och sakägarna där bördan för den enskilde får vägas mot insatser från det allmännas sida. Tillämpningen av naturreservatsinstitutet är i överensstämmelse med det sagda främst avsett att komma i fråga i fall med mera långtgående föreskrifter där mark tas i anspråk eller pågående markanvändning avsevärt försvåras. I dessa fall bör enligt NVK förordnande om naturvårdsområde, som inte grundar sig på avtal med vederbörande rättsägare, ej komma i fråga.

Institutet naturvårdsområde, som i överensstämmelse med det sagda inte avses förenat med regler om rätt till ersättning av det allmänna, kommer enligt NVK sålunda i huvudsak att gälla fall där särskilda åtgärder erfordras för att skydda eller vårda naturmiljön men där de erforderliga åtgärderna inte är av den ingripande betydelse att de medför avsevärt hinder i pågående markanvändning eller att mark tas i anspråk.

Vad gäller tillfällighetsreklam säger sig NVK ha övervägt olika möjligheter att komma till rätta med de ökande olägenheterna av denna. Bl. a. har övervägts möjligheterna att vidga tillståndsplikten enligt 22 § första stycket NVL. NVK har emellertid funnit möjligheterna begränsade att på detta sätt råda bot på olägenheterna. I stället bör enligt NVK:s mening slås fast som en allmän princip för alla här ifrågakomna anordningar att envar som anbringar eller låter annan anbringa sådan anordning ansvarar för att den avlägsnas, då den förlorat sin aktualitet eller viss tid förflutit från anbringandet. För enkelhetens skull har härvid NVK stannat för att föreslå en enhetlig tidsgräns av fyra veckor från anbringandet, oavsett om anordningen förlorat sin aktualitet redan tidigare. Denna tidsgräns har avvägts så att anordningen skall kunna anbringas i tillräckligt god tid för att fylla sitt syfte och därefter avlägsnas inom den föreskrivna tiden. För att tidpunkten för borttagandet skall kunna fastställas måste denna framgå av anordningen. Datum för anbringandet skall därför anges på själva anordningen. Underlåten eller felaktig uppgift i detta hänseende föranleder skyldighet att genast avlägsna anordningen.

Genom de föreslagna reglerna om ansvar för såväl den som anbringar anordning som den som låter annan utföra anbringandet bör enligt NVK:s mening nuvarande olägenheter i huvudsak kunna un-

danröjas. Man måste emellertid även i framtiden räkna med olagligt tillkomna eller kvarlämnade anordningar. Sådana bör avlägsnas så snart möjligt på bekostnad av den som ansvarar för tillkomsten. Borttagandet bör åligga kommunen som ansvarig för renhållningen. Underlåtenhet att iakttä föreskriften om avlägsnande är dessutom förenad med påföljd enligt 37 § NVL i NVK:s förslag.

Vad gäller det påtalade förfarandet att sprida reklam och propaganda från luftfartyg ger enligt NVK:s mening det numera enligt 23 § NVL rådande förbudet mot nedskräpning, som också gäller inom bebyggda områden, erforderliga möjligheter till ingripande.

3.4 Delegation till kommun, m. m.

Beträffande samordningen med de av statsmakterna 1972 i anslutning till den fysiska riksplaneringen fastställda riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten anför NVK att frågan i väsentlig utsträckning berör ansvarsfördelningen mellan stat och kommun på naturvårdens område. NVK erinrar om att utvecklingen under senare år stärkt kommunernas ställning i den lokala planeringen. Det åligger sålunda kommunen att göra bedömningen rörande markanvändningen och att utforma riktlinjer för bebyggelseutvecklingen inom kommunen. Naturvårdsplaneringen utgör enligt NVK en viktig sektor i kommunens allmänna samhällsplanering. NVL ger emellertid inte f. n. kommunen någon häremot svarande beslutsfunktion, utan denna utövas av statliga organ, främst länsstyrelserna. NVK föreslår att kommunernas ställning inom naturvården stärks och föreslår i detta syfte bl. a. ett tillägg i lagens 43 § som gör det möjligt att till kommunen delegera vissa beslutsfunktioner som annars ankommer på länsstyrelsen, nämligen undantag från strandskyddsbestämmelserna, förordnanden om stängselgenombrott, förelägganden om rivning eller istandsättande av förfallen byggnad samt tillstånd till reklamanordningar och förelägganden om avlägsnande av sådana anordningar.

För att ytterligare markera att djurarterna varg och järv är totalfredade föreslår NVK att de tas med i den uppräkningslista som finns i 6 § andra stycket av djur som är undantagna från all jakt inom nationalpark.

NVK erinrar om att överträdelse av förbud eller annan bestämmelse i NVL ibland kan medföra betydande ekonomisk vinst för överträdaren. För att, i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller i fråga om brott som medför vinning, göra det möjligt att förverka den med verksamheten förbundna vinsten eller del av denna föreslår NVK att i 37 § som ett andra stycke tas in en bestämmelse om förverkande av vinst vid överträdelse av NVL.

NVK tar även upp vissa frågor om fullföljd av talan och om talerätt.

Enligt NVK gäller den allmänna principen i NVL att talan mot förordnanden och beslut i anledning av förordnanden, t. ex. frågan om villkor, dispenser etc., förs hos Kungl. Maj:t medan talan mot beslut som innefattar förelägganden förs hos kammarrätten. I överensstämmelse härmed prövas besvär i frågor om naturreservat, landskapsskydd enligt nuvarande 19 § och strandskydd hos Kungl. Maj:t medan talan mot beslut om stängselgenombrott enligt 17 §, om skyldighet att vidta åtgärder mot skada enligt 20 eller 21 § eller om skyldighet att avlägsna störande reklamannonser enligt 22 § förs hos kammarrätten liksom talan mot vitnesförelägganden. Besvär mot förordnande av naturvårdsområde bör enligt NVK i likhet med vad som nu gäller besvär mot gällande föreskrifter i 19 § till skydd för landskapsbilden föras hos Kungl. Maj:t.

Även andra skäl talar enligt NVK för att besvärsprovningen liksom hittills bör ligga hos Kungl. Maj:t. Tillämpningen av institutet får sålunda i stor utsträckning antas komma att röra sådana lämplighetsfrågor där regeringsmakten enligt tidigare nämnda principer bör ha det avgörande inflytandet och som står i nära förbindelse med det allmännas insatser på landskapsvårdens område. Som ett instrument för vården av den yttre miljön får enligt NVK institutet en viktig uppgift inom den fysiska planeringen med nära anknytning till byggnadslagstiftningen där provningen i sista hand ankommer på Kungl. Maj:t. För tillämpningen blir vidare förhållandet till naturreservatet av stor betydelse. Det kan förutsättas att valet i många fall kommer att stå mellan att förordna om naturvårdsområde och naturreservat. Denna fråga kan förutsättas stå i förgrunden vid de förhandlingar som skall ligga till grund för tillämpningen där tungan för den enskilde får vägas mot insatser från det allmännas sida. Den slutliga bedömningen kommer enligt NVK att ske i länsstyrelsens styrelse med dess demokratiska förankring. Såväl beslutets allmänna karaktär som formerna för dess tillkomst gör det därför enligt NVK mindre ägnat för prövning av domstol än av den högsta politiska makten. NVK erinrar i sammanhanget om justitieministerns uttalande i samband med införandet av lagen om allmänna förvaltningsdomstolar m. m. (prop. 1971: 30 s. 90) att det kan förutsättas att yttrande inhämtas från regeringsrätten i de fall där de föreliggande rättsfrågorna motiverar detta. Önskvärt rättsskydd för den enskilde kan enligt NVK härigenom vinnas. Med den angivna ordningen kan enligt NVK även det för bedömningen önskvärda sambandet mellan naturreservat och naturvårdsområde bibehållas i besvärinstansen.

Enligt 40 § sista stycket kan statens naturvårdsverk för tillvaratagande av naturvårdens intresse föra talan mot beslut enligt NVL eller bestämmelser som meddelats med stöd av lagen. NVK anför att klagorätten har sin största betydelse i de fall då föreskrift ändras eller upphävs eller tillstånd meddelas utan erforderligt beaktande av naturvårdsintresset. Det kan emellertid enligt NVK också tänkas att onödigt

långtgående föreskrifter meddelats eller att tillstånd vägrats som medför kostnader som inte står i rimlig proportion till de naturvårdsintressen som berörs. NVK anser att den prioritering som med begränsad medeltillgång krävs mellan insatser och projekt också i sista hand förutsätter möjlighet att överklaga ett från dessa synpunkter ej godtagbart beslut. NVK föreslår därför att naturvårdsverket får en ovillkorad talerätt mot beslut enligt NVL eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

3.5 Naturvårdsförvaltning

NVK upplyser att den genomfört en enkät hos domänverket, naturvårdsverket och ett flertal andra berörda myndigheter och organisationer och därvid fått ett omfattande material rörande de frågor som rör förvaltningen av mark för naturvårdsändamål. I enkätsvaren har enligt NVK den nuvarande ordningen kritiserats. Brist på samordning av insatser under det centrala naturvårdsorganet, irrationell uppdelning av funktionella förvaltningsenheter med hänsyn till ägareförhållanden och allt för höga kostnader för administrationen har särskilt framhållits. I stället för den nuvarande ordningen har de tillfrågade i stor utsträckning föreslagit ett enhetligt förvaltningssystem med naturvårdsverket som centralt förvaltningsorgan, med länsstyrelsen som ansvarigt organ för den samlade naturvårdsinsatsen inom länet och med lokala förvaltare för de särskilda naturvårdsobjekten. NVK föreslår i väsentlig överensstämmelse med vad sålunda föreslagits att naturvårdsverket skall vara central förvaltningsmyndighet för samtliga naturvårdsobjekt med länsstyrelserna som ansvariga organ för länen och med lokala förvaltare för de särskilda objekten. Frågor rörande förvaltningen bör enligt NVK i överensstämmelse härmed föras från de lokala förvaltarna till länsstyrelsen och när det gäller frågor som kräver central bedömning från denna till naturvårdsverket. Vidare föreslår NVK bl. a. att verksamheten i skötselråden byggs ut för att underlätta arbetet för länsstyrelse och lokala förvaltare.

3.6 Reservationer och särskilda yttranden

Ledamoten *Lothigius* kritiserar i särskilt yttrande och reservation NVK:s förslag för att det enligt hans mening på olika punkter innebär en alltför långtgående reglering där samverkan ersätts med tvång och detaljreglering. *Lothigius* anför vidare att tillämpningen av den föreslagna 20 § kan skapa avsevärda svårigheter för ett rationellt bedrivet skogsbruk. I fråga om NVK:s förslag till 18 § anser *Lothigius* att täktregleringen inte bör omfatta täkt för tillgodoseende av markinnehavares husbehov. Vidare bör det enligt *Lothigius* inte vara obligatoriskt att

framlägga täktplan utan länsstyrelsen bör liksom f. n. kunna kräva sådan plan när den anser det behövt.

Ledamöterna *Grebäck*, *Lothigius* och *Wirtén* reserverar sig mot NVK:s förslag att talan mot beslut om naturvårdsområde skall föras hos Kungl. Maj:t och menar att sådan talan i stället skall föras i kammarrätt. Som skäl åberopas bl. a. att frågan huruvida för ett naturvårdsområde meddelade föreskrifter är så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras är en rättsfråga som bör avgöras av domstol.

Experten generaldirektören *Holm* belyser i särskilt yttrande kommunernas ställning i naturvårdsarbetet mot bakgrund av den fysiska riksplaneringen, de senaste ändringarna i byggnadslagstiftningen och BLU:s förslag. Enligt *Holm* kommer ansvaret för den fysiska miljöns belastning i framtiden att åvila kommunerna i än högre grad än i dag. Därför bör betydelsefulla uppgifter även inom naturvårdens område nu kunna flyttas över på kommunerna och den kommunala översiktsplaneringen bör utgöra grund för naturvårdsarbetet. I avvaktan på den lagstiftning som kan förväntas på grund av BLU:s betänkande föreligger enligt *Holm* övergångsvis behov av endast vissa begränsade ändringar i NVL. *Holm* ansluter sig till NVK:s förslag utom såvitt avser utformningen av 15 och 43 §§. *Holm* säger sig i princip godta ett generellt strandskydd såsom NVK föreslagit. Undantag bör dock göras för de fall kommunen tagit fram ett väl genomtänkt bedömningsunderlag i form av markdispositionsplan eller kommunöversikt för reglering av bebyggelse inom strandområden. Behovet av strandskyddsområden bör enligt *Holm* klarläggas vid de överläggningar och samråd som kontinuerligt sker mellan kommun och länsstyrelsen i samband med den kommunala översiktsplaneringen. Enligt *Holms* mening bör som princip strandskyddsförordnande inte heller i fortsättningen gälla inom fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. För att strandskydd skall bli gällande inom fastställd plan bör enligt *Holm* krävas en aktiv åtgärd från länsstyrelsens sida och att samråd först sker med berörd kommun. 43 § bör enligt *Holm* inledas med en bestämmelse om länsstyrelses skyldighet att samråda med berörda kommuner vid beslut i naturvårdsärenden av vikt. Vidare bör befogenheten att medge undantag från förbud eller föreskrifter som meddelats enligt 19 § andra stycket i NVK:s förslag kunna delegeras till kommun. *Holm* anser att delegation bör ske till kommunens byggnadsnämnd och inte som NVK föreslår till kommunen. Byggnadsnämnden är enligt *Holm* det enda kommunala fackorgan till vilket byggnadslagstiftningen för att undvika byggkrångel samlat all tillståndsprövning.

4 Remissyttrandena över naturvårdskommitténs förslag

4.1 Allmänna synpunkter

Remissinstanserna har delade meningar beträffande flera av NVK:s förslag till ändringar i NVL.

Naturvårdsverket ställer sig i huvudsak mycket positivt till de föreslagna lagändringarna och anser det angeläget att de genomförs så snart som möjligt. Allmänt positiva omdömen uttalas också av bl. a. *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala och Örebro län, Skid- och friluftsförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska turistföreningen och Naturvårdsintendenternas förening*. Nämda länsstyrelser framhåller att de föreslagna ändringarna är så betydelsefulla att de inte bör anstå till dess att BLU:s principbetänkande lett fram till en ny bygglagstiftning, vilket kan dröja flera år. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* tillstyrker i huvudsak förslaget.

Vattenlagsutredningen, LRF, Sveriges industriförbund och Sveriges jordägareförbund avstyrker att förslaget genomförs såvida det inte först underkastas en genomgripande omarbetning.

Skogsstyrelsen anser att förslaget i de delar det innefattar möjlighet att föreskriva restriktioner i skogsbruket inte bör bli föremål för lagstiftning, innan 1973 års skogsutredning lagt fram förslag i fråga om de konsekvenser i miljövårdshänseende som nuvarande och framtida avverkningspolitik kan leda till. Motsvarande uppfattning uttalas av *domänverket, länsstyrelsen i Gävleborgs län, 1973 års skogsutredning, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och Svenska skogsarbetareförbundet*.

Domänverket anför bl. a. att förslaget ger länsstyrelsen möjlighet att utfärda restriktioner som konkret innebär att skogsbruket inom betydande arealer kan komma att tvingas avstå från att skörda och förnya skogen vid den tid och på det sätt som är det bästa med avseende på virkesproduktionen. Detta står i strid med gällande skogsvårdslagstiftning. Verket hävdar att skogsbruket i regel inte medför negativa effekter på naturmiljön och hänvisar i denna fråga till rapporten *Kalhyggen*. Enligt verkets uppfattning bör den av statsmakterna fastställda skogspolitiken vara utgångspunkten för de principer efter vilka markens användning för skogsproduktion skall avgöras. Kommunernas och länsstyrelsernas möjligheter att själva överblicka sådana perspektiv och i sin planering medverka till att skogspolitikens mål infrias torde enligt verket vara begränsade. De riktlinjer som konstitueras av de skogliga riksperspektiven måste enligt verkets uppfattning vara bindande för den efterföljande planeringen, om man vill behålla en i förhållande till våra produktionsresurser samhällsekonomiskt betydelsefull skogsnäring.

I fråga om den ekologiska grundsynen på naturvårdsfrågorna ansluter sig *lantbruksstyrelsen* till den av NVK hävdade grundprincipen att det är viktigt att hushålla med naturtillgångar som mark och vatten vid samhällsbyggandet och att samtidigt ta erforderlig hänsyn till ekologiska samband i naturen. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge, riksrevisionsverket, naturvårdsverket, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Malmöhus, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Västernorr-*

lands län samt Svenska samernas riksförbund uttalar att de delar NVK:s grundsyn. Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att grundsynen bör komma till positivt uttryck genom ett tillägg i 1 §.

Kritiska till NVK:s resonemang ställer sig skogsstyrelsen och domänverket. Skogsstyrelsen menar att NVK i uttalanden om den ekologiska grundsynen är grundade mera på känslomässiga och naturromantiska värderingar än på relevant sakunderlag. Detta har enligt styrelsen lett NVK snett i fråga om förslagen beträffande skogsbruket. Domänverket delar NVK:s uppfattning att samhällsutvecklingen skall ske inom de ramar som naturresurserna medger. I övrigt bygger enligt verket NVK:s ekologiska grundsyn delvis på missuppfattningar. Det finns i regel inga naturliga ekosystem. Det agrara liksom det skogliga ekosystemet är enligt verket en kulturprodukt som kännetecknas av sin föränderlighet med hänsyn till den tekniska utvecklingen, förändringar i efterfrågan på jordbrukets och skogsbrukets produkter och samhällsutvecklingen i övrigt. Naturmiljön är en föränderlig miljö som i stor utsträckning är skapad av människor.

I fråga om samordningen mellan de föreslagna ändringarna i NVL och BLU:s principbetänkande om byggnadslagstiftningens framtida utformning har olika meningar framförts av de remissinstanser som uttalat sig i ämnet.

Sålunda anser riksrevisionsverket det vara angeläget att NVL i den fysiska planeringen ges en sådan ställning i förhållande till en ny markanvändnings- och bygglagstiftning att naturvårdsintressena kan hävdas gentemot exploateringsintressen i önskvärd utsträckning. En realprövning bör kunna göras vid konflikter mellan å ena sidan NVL och ML och å andra sidan exploateringsintressen av skilda slag, även om de senare skulle stå i överensstämmelse med gällande plan. Enligt naturvårdsverkets mening bör regionala naturvårdsintressen tillgodoses inom ramen för NVL, medan rent lokala naturvårdsintressen i viss utsträckning bör kunna regleras i byggnadslagstiftningen. Verket anser en sådan uppdelning motiverad bl. a. på grund av att NVL lägger eventuellt kostnadsansvar på staten, under det att byggnadslagstiftningen lägger samma ansvar på kommuner.

Å andra sidan anför planverket att det i huvudsak stöder BLU:s förslag och förordar ett system med en obligatorisk heltäckande kommunal översiktlig planläggning som skall utgöra en sammanvägning av olika markanvändningsanspråk och som skall ligga till grund för ställningstaganden i frågor rörande bl. a. byggande och naturvård. Verket finner det riktigt att bestämmelser om aktiva samhällsinsatser för naturvården återfinns i NVL medan bestämmelser som huvudsakligen syftar till att säkerställa pågående markanvändning bör tas in i den av BLU föreslagna markanvändningslagen. Likaså bör man enligt verket så långt det är möjligt undvika att ett företag som innebär förändrad markanvänd-

ning skall behöva prövas enligt flera olika lagstiftningssystem. Med tanke på den förnyade översyn av NVL som torde komma att aktualiseras genom BLU:s förslag anser verket att ändringarna nu bör begränsas till de punkter där ett starkt behov föreligger och utformas så att de inte försvårar den förnyade översynen. Även *länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västmanlands och Jämtlands län* anser att naturvårdsaspekterna på sikt bör integreras i ett plan-system på sätt BLU föreslår och att nu aktuell revidering bör ske med beaktande av dessa synpunkter. *Svenska kommunförbundet* framhåller att BLU:s förslag är det som på sikt bäst gynnar naturvårdens intressen. Med undantag för dokumenterade riksintressen torde det enligt förbundet vara att föredra att samhällets intressen hävdas av kommunerna. Förbundet anser att härigenom vidgas också medborgarnas möjligheter till insyn och inflytande väsentligt.

I fråga om gränsdragningen mellan naturvård och areella näringar anser *lantbruksstyrelsen* att gällande princip bör uppehållas nämligen att näringslagstiftningen inriktas på en från ekonomiska synpunkter önskvärd utveckling, medan inskränkningar från naturvårdssynpunkt i huvudsak regleras i natur- och miljövårdslagstiftning. NVK:s förslag innebär enligt styrelsen i stora delar en skärpning av naturvårdsaspekterna. Styrelsen accepterar att ambitionsnivån i fråga om naturvård är hög. Jord- och skogsbruk måste dock ges möjligheter för fortsatt lönsam produktion. Styrelsen anser därför att restriktioner i fråga om jord- och skogsbrukets utvecklingsmöjligheter bör undvikas utanför vissa i fysisk planering avgränsade områden, där av uppdragna riktlinjer tydligt framgår att andra markanspråk bör ges företräde.

Vattenlagsutredningen betonar vikten av samordning mellan NVL, BL, ML och VL så att dubbelprövning av samma företag undviks när motsvarande prövning från naturvårdssynpunkt sker i annan lagstiftning.

4.2 Allemansrätten (1 § första stycket)

Remissutfallet är ganska splittrat. Flertalet remissinstanser uttalar sig dock positivt för att lagstiftning sker i fråga om allemansrätten men menar att ämnet, varav färdselrätten bara är en del, bör bli föremål för ytterligare utredning.

Riksrevisionsverket, planverket, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Gotlands, Blekinge, Älvsborgs, Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län och Skid- och friluftsförbundet tillstyrker att det föreslagna tillägget görs. Några av nämnda remissinstanser anser dock att den föreslagna lagtexten behöver förtydligas och att uttrycket "färdas" är mindre lyckat. *Planverket* föredrar ett tillägg "Allemansrätten skall respekteras". *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att i

lagen också bör slås fast det ansvar som följer med rätten och föreslår formuleringen "Den som vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet så att skada ej åsamkas naturen eller pågående markanvändning". *Länsstyrelsen i Gothlands län* föreslår tillägget "Att färdas fritt i naturen är en vedertagen rättighet. I sitt umgänge med naturen skall envar visa hänsyn och varsamhet".

Lantbruksstyrelsen vill inte motsätta sig att färdselrätten skrivs in i NVL men anser det i så fall nödvändigt att det i tillämpningsföreskrifter klargörs vad som avses med färdselrätten liksom vilka begränsningar som är nödvändiga för att den inte skall inverka negativt på naturmiljö och areella näringar. Allemansrättens tillämpning är enligt styrelsen oklar även i fråga om allmänhetens rätt till vissa naturprodukter. Man kan t. ex. fråga sig vad som gäller för avgränsning av tomt, gårdsområde m. m.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, skogsstyrelsen, naturvårdsverket, domänverket, länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar, Hallands, Västernorrlands, Gävleborgs och Västerbottens län, vattenlagsutredningen, LO, LRF, Skogsindustriernas samarbetsutskott, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska samernas riksförbund, Svenska turistföreningen, Sveriges industriförbund, Sveiges skogsägareföreningars riksförbund och Jägarförbundet avstyrker det föreslagna tillägget till 1 §.

Naturvårdsverket ifrågasätter om det är lämpligt att ta upp en enda befogenhet inom allemansrätten, färdselrätten, till särskild reglering. Ett så allmänt hållet principstadgande saknar enligt verket värde och kan medföra tolkningstvister och andra svårigheter vid den praktiska tillämpningen. Verket anser att man inte f. n. skall införa ett stadgande som särskilt gäller den ganska kontroversiella rätten att uppehålla sig på annans mark. Innan lagstiftning sker bör enligt verket frågan beläggas i en allsidig och grundlig utredning.

Liknande synpunkter framförs av övriga remissinstanser som avstyrkt det av NVK föreslagna tillägget. *LO* framhåller att om reglering i lag skall tillgripas, bör den föregås av ett ytterst noggrant och övertänt utredningsarbete, vilket i dag inte föreligger. Riskn med lagreglering är enligt *LO* att allemansrätten får en annan och betydligt mer restriktiv innebörd än som vi i dag upplever den. *Svenska turistföreningen* erinrar om att förslag har väckts i Nordiska rådet om utredning av frågan om enhetliga nordiska bestämmelser om allemansrätten. Resultatet härav bör enligt föreningen avvaktas innan lagstiftning sker.

4.3 Strandskydd

4.3.1 Generellt strandskydd (15 § första och andra styckena)

Förslaget om införande av generellt strandskydd tillstyrks i princip av *hovrätten över Skåne och Blekinge, riksrevisionsverket, riksantikva-*

rieämbetet, lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket, lantmäteristyrelsen, domänverket, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län, LO, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska turistföreningen, Skid- och friluftsförbundet, Sveriges fritidsfiskares riksförbund och TCO.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att det bör komma till klart uttryck i lagtextens första stycke att det ankommer på länsstyrelsen att svara för den närmare avgränsningen av strandskyddsområdet.

Naturvårdsverket anser det lämpligt att verket i samband med lagändringen får meddela riktlinjer för tillämpningen av de nya bestämmelserna för att problem skall undvikas vid tolkningen av begreppen insjö och vattendrag. Lantmäteristyrelsen är också av den uppfattningen att det för den praktiska tillämpningen behövs en precisering av vilka vattendrag som omfattas av strandskyddet för att inte helt obetydliga vattendrag skall komma att ingå. Begränsningen till "vattendrag av betydelse" bör enligt styrelsen komma till uttryck i lagtexten. Styrelsen utgår från att strandskyddet med stöd av andra stycket också skall kunna minskas till under 100 m. Länsstyrelsen i Kristianstads län framför liknande synpunkter. Domänverket finner det nödvändigt att länsstyrelserna gör en skyndsam inventering för behövlig avgränsning, så att någon tvekan inte skall uppstå beträffande omfattningen av strandskyddet. Länsstyrelsen i Stockholms län menar att förordnande om vissa områdens undantagande från strandskydd bör ges samtidigt med lagens ikraftträdande. Även behovet av utvidgat strandskydd bör vara klart vid denna tidpunkt. Av psykologiska skäl skulle det vara olämpligt att meddela en rad undantag efter lagens ikraftträdande.

Tvacksamma till förslagets ändamålsenlighet ställer sig länsstyrelserna i Jönköpings och Norrbottens län, Skogsindustriernas samarbetsutskott och Svenska kommunförbundet. Länsstyrelsen i Jönköpings län anser att nuvarande möjlighet att utlägga provisoriskt strandskydd är tillräckligt i avvaktan på resultatet av BLU:s betänkande. Om generellt strandskydd införs redan nu, bör det enligt länsstyrelsen inskränkas till att avse sjöar och hav, varjämte bör finnas möjlighet till särskilt förordnande om strandskydd för vattendrag. Länsstyrelsen i Norrbottens län anför att i länet redan finns strandskyddsförordnande på de flesta strandpartier i kustområdet, längs de större älvarna och vid attraktiva områden i övrigt. Därför synes det obehövligt med generellt strandskydd beträffande alla små och stora vattendrag och de 47 000 sjöarna i länet. Om generellt strandskydd införs, förutsätter länsstyrelsen att med stöd av 16 § sista stycket NVL därifrån kan undantas vissa större områden i Norrbottens inland. Naturvårdsverket bör få utarbeta riktlinjer för en enhetlig och enkel tolkning av begreppet strandområde. Skogsindustrier-

nas samarbetsutskott anser generellt strandskydd vara onödigt. Det förefaller inte minst från administrativ synpunkt lämpligare att först låta länsstyrelserna undersöka vilka ytterligare strandområden som kan behöva förklaras för strandskyddsområde och sedan begränsa strandskyddets omfattning till vad som avsatts efter behovsinventering. *Svenska kommunförbundet* ifrågasätter behovet av generellt strandskydd men motsätter sig dock inte att det införs övergångsvis. En förutsättning bör då vara att den inte skall gälla inom område med fastställd generalplan eller stadsplan och inte heller — efter ändrad lagstiftning — inom område för vilket finns godkänd kommunplan.

Förslaget om generellt strandskydd avstyrks av *vägverket*, *skogsstyrelsen*, *planverket*, *länsstyrelsen i Örebro län*, *Industriförbundet* och *Skogsarbetareförbundet*. *Vägverket* anför att även om syftet med förslaget är gott, skulle ett generellt strandskydd skapa tveksamhet vid tolkningen av begreppen "vattendrag" och "insjö" och medföra orimligt omfattande och svårhanterligt dispensförfarande hos länsstyrelserna. Det skulle bli ogörligt att planera ett vägobjekt utan att komma i konflikt med strandskyddsområden. Om generellt strandskydd trots allt införs, bör det i avbidan på att BLU:s förslag om kommunöversikter och kommunplaner genomförts begränsas till preciserade zoner. Insjöar och vattendrag inom sådan zon bör namnges. *Skogsstyrelsen* anför att eftersom strandskydd skall gälla vid varje liten vattensamling och bäck, blir systemet mycket svårhanterligt i praktiken och medför orimliga konsekvenser för skogsbruket med ökande uppsplittring av skogsmarkerna och onödiga driftsrestriktioner. En felbedömning av ägaren kan föranleda straff- och förverkandepåföljd. För att ge acceptabelt rättsskydd måste ett strandskydd kunna hänföras till preciserade strandområden som på ett lättbegripligt sätt kan kungöras för allmänhet och markägare. Strandskyddet bör därför enligt styrelsen begränsas till sådana strandområden som är välbelägna och har kvalitet för bad och friluftsliv. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser att det inte finns något behov av generellt strandskydd när kommunerna efter nu genomförda ändringar i BL kan pröva lokaliseringen av all nybebyggelse. Om skyddet genomförs, måste minimigränsen för vattensamlingar och vattendrag anges.

4.3.2 Strandskydd inom planlagt område (15 § tredje stycket)

Naturvårdsverket och *länsstyrelsen i Norrbottens län* anser det befoгат att strandskyddsförordnanden i framtiden formellt också skall omfatta planlagda områden. Eventuella negativa konsekvenser härav elimineras dels genom en föreslagen möjlighet enligt 43 § att delegera dispensrätt till kommunen, dels genom att länsstyrelsen genom föreslagen bestämmelse i 15 § tredje stycket får bemyndigande att förordna att strandområde i vissa fall inte skall omfattas av strandskydd. Även *länsstyrelserna i Stockholms och Älvsborgs län* tillstyrker NVK:s förslag.

Vägverket, planverket, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Gotlands, Kristianstads, Värmlands, Örebro, Väster-norrlands, Kopparbergs, Gävleborgs och Jämtlands län, Svenska kom-munförbundet och LRF avstyrker förslaget i denna del. *Vägverket* anför att fastställande av markanvändningsplan automatiskt bör innebära att eventuellt andra tidigare meddelade bestämmelser upphävs. *Länsstyrelserna i Uppsala och Östergötlands län* anser att strandskyddet inte bör omfatta den bebyggelse som ansetts kunna tillåtas vid planläggning enligt BL eller som får anses accepterad genom fastighetsbildning för bostadsändamål.

Hovrätten över Skåne och Blekinge och länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands, Kristianstads, Kopparbergs samt Gävleborgs län anser att bestämmelsen bör ha det innehållet att länsstyrelserna skall kunna förordna om att strandskydd skall gälla inom planområde, om så erfordras.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser i motsats till NVK att 15 a § bör behållas. Enligt hovrätten finns fortfarande ett behov av tillfälliga förordnanden med hänsyn till den föreslagna befogenheten för länsstyrelsen att vid behov utvidga strandskyddsområdet och det förhållandet att nya värderingar kan komma att medföra att ytterligare områden bör strandskyddas utöver dem som kommer i fråga i samband med lagens ikraftträdande.

4.3.3 Strandskyddets innebörd (16 §)

Några remissinstanser anser att strandskyddet bör inriktas inte bara på att bevara allemansrätten vid stränderna utan också på att skydda naturen där. Sålunda anför naturvårdsverket att utnyttjandet av stränderna för friluftsliv bör ske under hänsyn till botaniska, zoologiska och geologiska intressen samt till landskapsbildsintresset. Detta bör enligt verket komma till uttryck i lagtexten, t. ex. genom formuleringen "För att trygga allmänhetens möjligheter till bad och annat friluftsliv samt i övrigt skydda naturmiljön vid stränderna skall...". Vidare bör enligt verket bestämmelserna om strandskydd och skydd för landskaps-bilden föras samman under en gemensam rubrik som föreslås lyda "sär-skilda bestämmelser till skydd för naturmiljön med hänsyn till frilufts-liv, landskapsbild, fauna m. m." och uttrycket "mark- och vattenförhål-landen" i 16 § första stycket bytes ut mot "naturmiljö". Liknande syn-punkter framförs av *skogsstyrelsen, länsstyrelsen i Älvsborgs län, Svens-ka naturskyddsföreningen och Svenska turistföreningen*.

Beträffande frågan vilka åtgärder som bör omfattas av strandkontrol-len tillstyrks förslaget i princip av *naturvårdsverket, länsstyrelsen i Kal-mar län och Svenska naturskyddsföreningen*. *Naturvårdsverket* finner den av NVK föreslagna skärpningen att bebyggelse eller anläggningar i princip inte skall få uppföras inom strandskyddsområde nödvändig för

att de speciella naturvärden som hör samman med strandmiljön skall kunna bevaras.

Flera andra remissinstanser har framfört synpunkter i frågan. *Lantmäteristyrelsen* anser det viktigt att prövningen av byggnadsföretag m. m. begränsas till vad som är motiverat med hänsyn till strandskyddet. Om ett område redan är bebyggt och har tomts karaktär, borde viss tillbyggnad kunna prövas enbart enligt BL. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* pekar på de svåra gränsdragningsproblem som uppkommer när man har att bestämma vad som är byggnad eller nytt ändamål. I det enskilda fallet kan det medföra ett utdraget och kostsamt prövningsförfarande och därigenom ett uttunnat skydd. Hovrätten anser det vidare olyckligt om nuvarande bestämmelse i 16 § första stycket om förbud mot olika förberedelseåtgärder för bebyggelse tas bort. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* avstyrker att begreppet "ny byggnad" skall införas i stället för nu gällande "helt ny byggnad". Införandet av ännu ett begrepp i en bebyggelsereglerande författning kan enligt länsstyrelsen innebära risk för definitionssvårigheter och förvirring. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att 16 § första stycket i förslaget har fått för vid innebörd och endast bör avse anläggning och ingrepp som påverkar mark- och vattenförhållanden av betydelse för friluftslivet. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att bestämmelsen bör utformas så att det klart framgår att även ändring av användningssättet beträffande en byggnad omfattas av strandskyddet. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att tomtavgränsningsregeln i 16 § andra stycket ofta inte ter sig meningsfull, särskilt vid tillstånd till uthus, tillbyggnader m. m., och att den därför inte bör vara obligatorisk. *Vägverket* förordar att nuvarande lagtext behålls oförändrad liksom 15 a §.

Förslaget att länsstyrelsen skall kunna meddela föreskrifter för allmänheten inom strandskyddsområde har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna. *Naturvårdsverket* anser att länsstyrelsen bör kunna ge föreskrifter som inte endast riktar sig till allmänheten utan även till markägare och andra sakägare. Liknande synpunkter redovisas av *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt *Norrbottnens län*. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att bestämmelsen i fråga i stället bör tas in i den föreslagna 19 § för att vid behov utnyttjas inom vissa naturvårdsområden. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* avstyrker förslaget i denna del. Behövs föreskrifter kan de enligt länsstyrelsen i stället meddelas t. ex. genom förordnande om naturreservat eller naturvårdsområde eller genom tillämpningsbestämmelser till sjötrafikförordningen eller lokal ordningsstadga.

Enligt *lantbruksstyrelsen* bör nu gällande undantag för anläggningar som behövs för jordbruket, skogsskötseln och renskötseln bibehållas. Jordbrukets krav på t. ex. bevattning och invallning till skydd för redan odlad mark måste enligt styrelsens uppfattning ges prioritet och undan-

tas från förbudet. Det föreslagna obligatoriska samrådet enligt 20 § torde enligt styrelsen ändå garantera att naturvårdssynpunkterna beaktas. Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *domänverket* anser att nuvarande generella undantag för jordbrukets och skogsskötselns anläggningar skall behållas. *Fortifikationsförvaltningen* anser att försvarets anläggningar liksom hittills bör undantas från strandskyddsregleringen. De militära myndigheterna kan i lagen åläggas skyldighet att samråda med länsstyrelsen i de fall då utförande av anläggning inom strandskyddsområde kan komma att utgöra ett väsentligt intrång i allmänhetens möjligheter att utnyttja området. Om strandskyddsbestämmelserna ges generell giltighet för all byggnads- och anläggningsverksamhet, bör i vart fall av lagtexten klart framgå att anläggningar som har väsentlig betydelse för försvaret skall anses utgöra sådana "särskilda skäl" som motiverar dispens enligt 16 § sista stycket i förslaget. *Svenska samernas riksförbund* anser att undantag inte blott bör göras för stängsel utan även för anläggning för rennäringens behov, t. ex. gärdar av olika slag och stugor.

Vattenlagsutredningen anser att samordning behövs med VL. Det är enligt utredningen inte tillfredsställande att ägaren av en vattenbyggnad som fått tillstånd av vattendomstol, varvid naturvårdssynpunkter beaktats, skall vara tvungen att också ansöka om tillstånd till byggnaden enligt NVL. Utredningen föreslår därför att i 16 § första stycket införs det tillägget att de där stadgade förbuden inte skall avse anläggning vartill tillstånd erhållits enligt VL. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

4.3.4 Stängselgenombrott och tillståndstvång för skylt (17 §)

Bestämmelserna om vidgad möjlighet till stängselgenombrott enligt 17 § första stycket tillstyrks av flertalet remissinstanser som uttalat sig i frågan.

Förslaget om tillståndstvång för privata förbudsskyltar enligt andra stycket tillstyrks också av flertalet remissinstanser som yttrat sig i ärendet. Beträffande den föreslagna formuleringen av skyltbestämmelsen har dock åtskilliga erinringar framförts.

Vägverket, *länsstyrelsen i Södermanlands län* och *TCO* säger sig inte ha något att erinra mot de föreslagna bestämmelserna. Även *naturvårdsverket* tillstyrker förslaget. Endast i undantagsfall bör enligt verket byggnadsnämnd kunna ge tillstånd enligt andra stycket, t. ex. om skaderisk föreligger. 17 § bör enligt verket kompletteras med en bestämmelse som ger byggnadsnämnd befogenhet att meddela föreläggande om att ta bort sådana skyltar som 17 § avser och för vilka tillstånd inte getts. Liknande synpunkter om rätt för byggnadsnämnd att i efterhand ingripa mot skylt som uppsatts utan tillstånd framförs av *planverket* och *länsstyrelsen i Kristianstads län*.

Hovrätten över Skåne och Blekinge ifrågasätter om det kan finnas godtagbara skäl att medge uppsättande av en förbudsskylt i sådana fall då allemansrätten är oinskränkt. Bestämmelsen bör ha det innehållet att skylt som ger en felaktig uppfattning om allmänhetens rätt eller möjlighet att utnyttja visst område inte får finnas uppsatt. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads, Älvsborgs och Gävleborgs län, vattenlagsutredningen och Svenska naturskyddsföreningen*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ifrågasätter vidare om inte frågan om skyltar med oriktigt eller vilseledande innehåll borde tas upp i vidare sammanhang, eftersom den också gäller andra rättigheter än sådana som omfattas av allemansrätten och har naturlig anknytning till naturvården. Enligt hovrätten borde förutsättningarna för att införa en generell bestämmelse i brottsbalken närmare utredas.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser det väsentligt att praxis vid tillståndsgivning beträffande skylt blir enhetlig inom länet och ifrågasätter om detta syfte inte nås lättare om det är länsstyrelsen i stället för byggnadsnämnden som får medge undantag. Även *Svenska naturskyddsföreningen* anser att tillståndsgivningen bör ligga hos länsstyrelsen med möjlighet för denna att delegera beslutanderätten till kommun som besitter härför erforderlig kompetens.

Sveriges industriförbund anser det befogat att i lagtexten i andra stycket ange att skyltbestämmelsen inte avser varningsskyltar.

Svenska samernas riksförbund avstyrker förslaget om tillståndstvång för skylt. Förbundet anser det inte vara rimligt att samerna skall behöva utverka byggnadsnämndens tillstånd för uppsättande av skyltar som avisar allmänheten från renkalvningsområden och från rensamlingar för kalvmärkning m. m.

4.4 Landskapsvård

4.4.1 Täckreglering (18 §)

NVK:s förslag till utvidgning av täckregleringen till att omfatta också jord, torv eller därmed jämförliga nyttigheter tillstyrks av de flesta remissinstanserna. *Naturvårdsverket* anser den föreslagna utvidgningen av tillståndstvånget vara mycket angelägen. När det gäller täkt av torv bör samordning ske med den torvtäktsreglering som föreslagits i en PM från industridepartementet. *Lantbruksstyrelsen* föreslår under åberopande av en framställning från Svenska samernas riksförbund om åtgärder till skydd för renlavstillgångarna och under framhållande att renlavstäkt också kan anses som en naturvårdsfråga att också täkt av renlav skall omfattas av tillståndstvång. Styrelsen hänvisar till en inom styrelsen verkställd utredning av vilken framgår att renlavstäkt enligt allmän praxis inte kan anses omfattas av allemansrätten samt att tillfredsställande rättsligt skydd för renlavstillgångarna mot plockning endast finns

på de marker där renskötsel får bedrivas året runt. — Om tillståndstvång för matjordstäkt införs i NVL, föreslår styrelsen att nuvarande reglering av matjordstäkt i jordhävdslagen upphävs. Även *länsstyrelserna i Västmanlands och Västernorrlands län* påtalar behovet av samordning mellan matjordsregleringen i NVL och jordhävdslagen.

Endast en remissinstans tillstyrker oförbehållsamt NVK:s förslag att också husbehovstäkt skall vara underkastad tillståndstvång. *Naturvårdsverket* tillstyrker i princip tillståndstvång beträffande husbehovstäkt men anser att det endast bör gälla för upptagande av nya täkter. En precisering av begreppet husbehovstäkt måste enligt verkets mening göras i form av riktlinjer för tillämpningen av lagstiftningen. *Lantmäteristylsen, länsstyrelserna i Blekinge, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Västerbottens län* anser att en minimigräns bör uppställas för begreppet husbehovstäkt. Enligt *länsstyrelsen i Värmlands län* bör önskemålet att bevara vissa landskapspartier helt kunna tillgodoses genom tillämpning av 7 eller 19 § NVL. Liknande synpunkter anförs av *länsstyrelserna i Östergötlands och Jönköpings län* samt *Skogsindustriernas samarbetsutskott och Sveriges jordägareförbund*. *Domänverket* och *länsstyrelsen i Hallands län* anser att anmälnings tvång bör införas för husbehovstäkt. *Vägverket* ställer sig tveksamt till förslaget om tillståndstvång för husbehovstäkt. Förslaget avstyrks av *hovrätten över Skåne och Blekinge, lantbruksstyrelsen, planverket, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Malmöhus och Norrbottens län, LRF och Sveriges industriförbund*.

Förslaget att också täkt inom vattenområde skall fordra tillstånd enligt NVL har berörts av endast ett fåtal remissinstanser. Det tillstyrks av *naturvårdsverket, domänverket* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. *Vattenlagsutredningen* anser att sådan täkt av sten, grus och sand, inbegripet sandsugning, inom vattenområde som är av den arten att den skall prövas enligt vattenlagen, miljöskyddslagen eller lagen om kontinentalsockeln inte bör omfattas av tillståndsplikt enligt NVL. Vid prövning enligt någon av dessa lagar skall också naturvårdssynpunkter beaktas. Sådana täktföretag inom vattenområde som inte prövas enligt någon av de nämnda lagarna bör emellertid i enlighet med NVK:s förslag omfattas av tillståndsplikt enligt NVL. *Industriverket* avstyrker NVK:s förslag att den tillståndsprövning som f. n. ankommer på verket enligt lagen om kontinentalsockeln skall flyttas över på länsstyrelserna medan förslaget tillstyrks av *domänverket*. *Industriverket* åberopar som skäl för sitt avstyrkande bl. a. inom verket pågående utredningsarbete om utvinningen av sand och grus från havsområden. För att klarlägga förutsättningarna för ett från ekonomisk och miljömässig synpunkt planmässigt utnyttjande av sand- och grusförekomsterna till havs skall vid utredningen redovisas behovet av en noggrann kartering av de områden som bedöms vara av intresse från täktsynpunkt. Enligt verkets

bedömande kommer sedan de nämnda förutsättningarna klarlagts en väsentlig ökning av täktverksamheten till havs att äga rum. Verket hänvisar också till justitieministerns uttalande i prop. 1966: 114 s. 60 att centraliseringen av tillståndsgivningen i fråga om sand-, grus- och stentäkt på allmänt vattenområde från länsstyrelserna till dåvarande kommerskollegium borde skapa goda förutsättningar för en samlad bedömning av de problem som sammanhänger med den på senare år ökade omfattningen av täktverksamheten i havsområden. Enligt verket torde behovet av en samlad bedömning av dessa frågor bli ännu större med den ökade omfattning av verksamheten som kan förutses.

Naturvårdsverket anser att gruvbrytning som sker i dagbrott bör likställas med stentäkt. Skulle länsstyrelsen med stöd av naturreservatbestämmelserna vilja skydda en värdefull bergformation mot gruvbrytning i dagbrott eller meddela föreskrifter om viss begränsning av sådan brytning kan däremot en ersättningssituation uppkomma. Denna inkonsekvens skulle undanröjas om gruvbrytning i dagbrott inrymdes i täktbestämmelsen.

I fråga om NVK:s förslag om obligatorisk täktplan är remissutfallet splittrat. Förslaget tillstyrks av *naturvårdsverket* och *länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Västernorrlands och Norrbottens län*. *Naturvårdsverket* anför att kraven på täktplan kan variera från fall till fall. Genom samrådsförfarande bör en exploatör få klargjort om tillstånd inom ett visst område över huvud taget är tänkbart. Härigenom kan enligt verket undvikas att täktplaner upprättas för fyndigheter där täktverksamhet är otänkbar från naturvårdssynpunkt. *Länsstyrelsen i Värmlands län* ifrågasätter om kravet på att den som söker täkttillstånd skall framlägga täktplan skall gälla generellt. I ett flertal fall torde det enligt länsstyrelsens mening vara tillräckligt med en mycket enkel beskrivning av den planerade täktverksamheten. *Vägverket, LRF* och *länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Kronobergs, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Örebro och Västernorrlands län* avstyrker förslaget om obligatorisk täktplan.

I fråga om den av NVK föreslagna ändringen i 18 § sista stycket angående möjlighet att ompröva äldre täkter ställer sig *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ytterst tveksam med hänsyn till dels att förslaget synes innebära en försvagning av möjligheterna, dels att gällande bestämmelser varit i kraft endast ett år. *Sveriges industriförbund* anser det oacceptabelt att ge möjlighet att helt eller delvis upphäva eller ompröva meddelat täkttillstånd under eller efter den tioårsperiod som förflyter från det täkttillstånd vunnit laga kraft. Genomförande av förslaget skulle innebära en sådan osäkerhet och instabilitet från såväl planerings- som investeringssynpunkt för de många industrier som i dag regleras enligt naturvårdslagen och miljöskyddslagen. I sistnämnda hänseende anför *Grus- och makadamföreningen* samma synpunkter.

4.4.2 Naturvårdsområde (19 §)

NVK:s förslag om ett nytt institut kallat naturvårdsområde splittrar remissinstanserna. Flera av de remissinstanser som i princip är positiva har erinringar på olika punkter. Det kraftigaste motståndet mot förslaget framförs av de remissinstanser som företräder skogsbrukets intressen. Särskilt kritiseras NVK:s uppfattning av begreppet pågående markanvändning. Många av de remissinstanser som tillstyrker förslaget efterlyser ytterligare möjligheter att reglera allmänhetens uppträdande inom naturvårdsområde.

Naturvårdsverket hör till de remissinstanser som tillstyrker förslaget. Enligt verkets uppfattning står förslaget helt i överensstämmelse med den nya syn på naturvården som vuxit fram under senare år. Denna syn innebär enligt verket att det inte är tillräckligt med skydd för förändringar i markanvändningen utan att även aktiva vårdåtgärder är nödvändiga för att bevara ett visst önskvärt tillstånd i ett ekologiskt system. Principen i framtiden bör enligt verket vara att länsstyrelsen bildar naturreservat endast för områden som kräver ett starkt skydd och relativt intensiva vårdåtgärder och/eller där tvångsåtgärder kan komma att erfordras för uppförande av anläggningar som krävs för att tillgodose allmänhetens behov. Naturvårdsområde å andra sidan bör i första hand bildas där det är tillräckligt att länsstyrelsen får en viss kontroll över olika verksamheters bedrivande och där vårdåtgärderna är av en typ som i allmänhet kan förenas med ett normalt jord- och skogsbruk. Enligt verkets uppfattning bör fastighetsägare genom bestämmelser kunna hindras från att förändra markanvändningen så att naturmiljön skadas och ej tillfredsställande kan återställas. Om fastighetsägare härvid hindras från att, såsom ett led i pågående markanvändning, vidta åtgärder som är ekonomiskt motiverade och biologiskt riktiga bör han vara berättigad till ersättning härför. Det kan enligt verket ifrågasättas, om det föreslagna institutet blir ett tillräckligt starkt medel för att genomföra NVK:s intentioner. Naturvårdsverket delar emellertid NVK:s uppfattning att naturvårdsområde i princip skall vara en mjukare form av förordnande än naturreservat med dess möjligheter att i sista hand genom rättsliga procedurer tvångsvis säkra naturvårdens syften. Inom naturvårdsområde bör huvudlinjen vara att få en naturvårdsanpassad inriktning på bl. a. jord- och skogsbruk med ersättning till markägare i första hand för aktiva vårdåtgärder. Verket tillstyrker därför förslaget att upphäva 28 § naturvårdslagen. En förutsättning för detta är dock enligt verket en generös tolkning av vad som är att hänföra till ersättningsgrundande vårdåtgärder. Naturvårdsverket framhåller att slutavverkning av mogen skog i princip måste anses utgöra ett naturligt inslag i "pågående markanvändning" beträffande skogsbruk. I enlighet med de riktlinjer som antagits i samband med statsmakernas beslut om riksplaneringen är då ett förbud mot slutavverkning i princip förenat med er-

sättningsrätt för markägaren, om förbudet medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Enligt verkets uppfattning kan det finnas åtskilliga omständigheter som föranleder att inte heller ett förbud mot slutavverkning är ersättningsgillt, trots att så bör vara fallet i princip. Om ett moget trädbestånd utgör endast en ringa del av en fastighets skogsbestånd, kan det ifrågasättas om ett förbud mot att avverka beståndet medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Likaså bör det i princip inte vara förenat med ersättningsskyldighet om naturvårdsmyndigheterna föreskriver t. ex. att föryngring efter slutavverkning skall ske genom ett fröträdsbestånd av viss täthet, i stället för total avverkning och plantering. Det förutsättes då att förhållandena är sådana att självföryngring via fröträd är en ekonomiskt försvarbar metod, om än möjligen inte den mest lönande. Detsamma gäller föreskrifter om kvarlämnande av ridå samt uppskjuten avverkning. Verket pekar på behovet av auktoritativt uttalande om innebörden av begreppet pågående markanvändning såvitt nu är i fråga. I övrigt anser verket att institutet naturvårdsområde skall kunna användas inte enbart i närheten av tätorter utan också på andra håll där t. ex. vårdinsatser för bevarande av ett odlingslandskap kan genomföras utan ingripande restriktioner för jordbruk eller skogsbruk. Verket anser att förvaltare bör kunna utses.

Lantmäteristyrelsen anser att behov föreligger av ett skyddsinstitut enligt NVK:s förslag, särskilt för områden i närheten av tätorter och allmänt trafikerade vägar och leder. NVK:s förslag ger enligt styrelsen även kommunerna en smidig möjlighet att utöka sitt aktiva engagemang i naturvården. Styrelsen instämmer emellertid inte i NVK:s uppfattning av begreppet pågående markanvändning. Upptagande av hyggen, anordnande av upplagsplatser m. m. bör enligt styrelsens mening räknas in i normalt skogsbruk. De ökade möjligheter att reglera skogsvården som följer av NVK:s, BLU:s och kalhyggesgruppens förslag gör det nödvändigt med vägledande uttalanden till grund för bedömning av ersättningsanspråk. Även *naturvårdsverket* påtalar behovet av sådana uttalanden.

Förslaget tillstyrks vidare av *LO*, *TCO*, *Svenska turistföreningen*, *Skid- och friluftsförbundet* samt *Svenska naturskyddsföreningen*. *LO* framhåller dock att det inte kan uteslutas att 1973 års skogsutredning i sitt arbete kommer fram till en redovisning som kan påverka ståndpunktstagande till en ny naturvårdslagstiftning. Det är enligt *LO* angeläget att den framtida skogspolitiken och skyddet för naturmiljön så långt möjligt bringas i harmoni med varandra.

Bland länsstyrelserna har förslaget om naturvårdsområde mottagits olika. Förslaget tillstyrks helt eller i huvudsak av *länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala, Östergötlands, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västmanlands, Västerbottens och Norrbottens län*. De båda sistnämnda kritiserar dock NVK:s tolkning av begreppet pågående markanvändning. *Länsstyrelserna i Älvsborgs, Värmlands, Örebro och*

Jämtlands län anser att ersättningsrätten bör bibehållas även för det nya institutet. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att förslaget bör genomföras endast övergångsvis i avvaktan på slutligt ställningstagande till BLU:s förslag. *Länsstyrelserna i Jönköpings, Gotlands, Kristianstads, Malmöhus, Västernorrlands och Jämtlands län* är tvexsamma till förslaget. Sistnämnda länsstyrelse anser att nuvarande landskapsskyddsförordnande är mera ändamålsenligt. Förslaget avstyrks av *länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs och Gävleborgs län*.

Enligt *länsstyrelsen i Östergötlands län* skulle det nya institutet bli det ofta önskade lättare instrumentet för administration och säkerställande av landskapsvårdande insatser från det allmännas sida. Dessutom bör föreskrifter för allmänhetens uppträdande kunna utfärdas för vissa naturvårdsområden.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anför att det föreslagna institutet troligtvis blir så omständligt att genomföra att det antagligen endast skulle komma att tillämpas för mindre områden eller områden med enkla ägarförhållanden. Eftersom föreskrifterna enligt förslaget inte kan göras så ingripande mot markägarnas vilja att pågående verksamheter försvåras torde bestämmelserna, framhåller länsstyrelsen, ofta bli ineffektiva från naturvårdssynpunkt. Enligt länsstyrelsens mening bör övervägas om inte förordnande bör utfärdas på samma sätt som gäller vid landskapsskyddsförordnande. I sådant förordnande bör dessutom kunna intas föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta inom området.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser termen naturvårdsområde vara mindre lämplig, eftersom den ofta använts som samlande begrepp för alla förordnandeområden enligt NVL. Nu gällande lagstiftning synes vara mera flexibel och är därför att föredra. Länsstyrelsen föreslår att om institutet naturvårdsområde införs, skall dispensabla mera långtgående bestämmelser kunna finnas. Om naturvårdsintressena kräver att länsstyrelsen vägrar dispens från dessa mera långtgående föreskrifter, bör reservatförhandlingar inledas, varvid ersättningsbestämmelserna blir tillämpliga.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att grundprincipen i förslaget om naturvårdsområde är värdefull. Det är dock, framhåller länsstyrelsen, angeläget att detta institut utnyttjas med urskillning och efter så långtgående samförstånd med markägarna som möjligt. Även om vårdåtgärderna inom naturvårdsområdena skall vara begränsade så bör de klarläggas innan beslut fattas. Möjligheter till interimistiska förordnanden bör ges.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser meddelade förbud inom naturvårdsområde bör vara absoluta och inte medföra rätt till ersättning med hänsyn till att de inte är avsedda att innebära mera betydande inskränkningar i pågående markanvändning. För naturvårdsområde bör dessutom finnas regler om områdets förvaltning.

Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* kan det ifrågasättas om inte svårigheten att med hänsyn till de oklara ersättningsreglerna utforma i lagens mening riktiga beslut samt fördelen med att ha tillgång till ett snabbt instrument i brådskande lägen borde medföra att den nuvarande konstruktionen av 19 § med ersättningsrätt borde bibehållas. Förslaget om skyldighet för markägaren att tåla aktiva vårdåtgärder är dock positivt då det öppnar möjligheter till en aktivare och mer ändamålsenlig landskapsvård.

Lantbruksstyrelsen vill ej motsätta sig det nya institutet men framhåller att rationellt jord- och skogsbruk inte får försvåras inom naturvårdsområde.

LRF anför att NVK dragit alltför långt gående slutsatser om möjligheterna att utnyttja institutet naturvårdsområde. Förslaget att institutet skall tillämpas endast när ingreppen är så ringa att markägaren skall kunna acceptera dem utan ersättningsanspråk överensstämmer dåligt med de föreslagna åtgärderna inom ramen för institutet. Enligt förbundets uppfattning innebär åtgärderna i regel direkta ekonomiska förluster för markägarna. Förbundet kan inte ge avkall på principen att skälig ersättning skall utgå i sådana fall. Lämpligast synes förbundet vara att nuvarande möjligheter att lägga ut naturreservat utnyttjas. Det förefaller förbundet troligt att det föreslagna institutet kan komma att få en mycket vidsträckt tillämpning.

Planverket avstyrker förslaget. Verket anser att ersättningsreglerna för reservat numera har så snäv utformning att man kan förutsätta att i praktiken ingen ersättning kommer att utgå om man bildar naturreservat i de situationer där NVK tänker sig naturvårdsområden. Planverket föreslår därför ökad användning av naturreservat. 19 § bör enligt verket bibehållas i avvaktan på resultaten av BLU:s betänkande. Även ersättningsbestämmelserna i 28 § NVL föreslås kvarstå. Liknande synpunkter framförs av *riksantikvarieämbetet* och *Svenska kommunförbundet*.

Som redan nämnts har det starkaste motståndet mot NVK:s förslag i denna del kommit främst från de remissinstanser som företräder skogsbruket. Förslaget avstyrks av *skogsstyrelsen*, *domänverket*, *1973 års skogsutredning*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*, *Svenska skogsarbetareförbundet* och *Sveriges jordägareförbund*.

Skogsstyrelsen är starkt kritisk mot utredningens definition av begreppet pågående markanvändning och anser att frågan om avsättande av skogsmark för andra ändamål än rationell skogsproduktion inte kan behandlas fristående från de skogspolitiska aspekterna. 1973 års skogsutrednings arbete bör därför avvaktas. Tanken att med stöd av statliga medel kunna genom viss skötsel och andra åtgärder på ett aktivt sätt fullfölja skyddet av landskapsbilden enligt nuvarande 19 § NVL är enligt styrelsen i och för sig tilltalande. Detta kan anses vara en naturlig

utveckling av nuvarande bestämmelser, där möjlighet f. n. saknas att genom insättande av åtgärder medelst statliga medel nå det grundläggande syftet med landskapsskyddsförordnandet. Med hänsyn till vad styrelsen anfört och till behovet av dispensmöjligheter och rätten till ersättning vid restriktioner som skogsbruket inte skäligen kan bära, kan enligt styrelsen förslaget till bestämmelser om naturvårdsområden så som det framlagts inte accepteras från skoglig synpunkt. Även *domänverket* anser att skogsutredningens förslag bör avvaktas.

Enligt 1973 års *skogsutredning* bör frågan om skogsodling på åkermark och frågan om omföring av lövskog till barrskog anstå tills vidare med hänsyn till att regeringen i fråga om skogsbruket och naturvården uppdragit åt skogsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och statens naturvårdsverk att i samråd utarbeta förslag till åtgärder på mark som tagits ur jordbruksproduktionen och inte nyttjas för annat särskilt ändamål. Vidare är genom en särskild lag om bevarande av bokskog frågan om omföring av bokskog till granskog löst. NVK:s uppfattning att avverkning inte ingår som ett led i användningen av skogsmark för skogsbruk är svårförståelig och strider såvitt skogsutredningen kan bedöma mot vad som uttalades i propositionen om den fysiska riksplaneringen. Att som NVK gör jämställa skogsavverkning med täktverksamhet är enligt skogsutredningens mening felaktigt och ägnat att skapa överdrivna farhågor om skogsbruket som ett hot mot miljön. Tvärtom är det enligt utredningen ju så att de avverkningsmetoder som tillämpas i vårt land av sakkunskapen allmänt anses ha övervägande positiva ekologiska effekter. När det sedan gäller hyggesplöjning anser skogsutredningen att metoden bör begränsas till de områden där den är oundgängligen nödvändig. Utredningen vill samtidigt betona behovet av en satsning på utveckling av nya eller modifierade metoder för sådana områden som annars inte kan användas för skogsproduktion. NVK:s förslag till ändrad lydelse av 19 § NVL är enligt skogsutredningen vagt formulerat och allmänt hållet. En vidsträckt tillämpning av bestämmelsen i överensstämmelse med NVK:s uttalanden i motiven till paragrafen kan få allvarliga konsekvenser för skogsnäringen. Ändringsförslaget avstyrks därför såvitt avser restriktioner i skogsbruket. Ändras paragrafen i enlighet med kommitténs förslag, bör i lagtexten klart anges att bestämmelsen endast är tillämplig i fråga om sådana åtgärder som inte innefattar hinder i pågående markanvändning. Enligt skogsutredningens mening måste det emellertid vara förenat med stora svårigheter för länsstyrelsen att på förhand avgöra vad som innefattar eller inte innefattar hinder i pågående markanvändning. Liksom f. n. gäller enligt 19 § i fråga om skyddet för landskapsbilden och för övrigt även när det gäller områden som är kvalificerade som naturreservat borde länsstyrelsen därför endast ha att bestämma vilka åtgärder som behövs från miljöpåverkanssynpunkt, varefter domstol avgör om dessa restriktioner utgör ett sådant avsevärt hinder i pågående mark-

användning att ersättning bör utgå. Skogsutredningen anser avslutningsvis att NVK:s förslag såvitt avser restriktioner för skogsbruket inte bör bli föremål för lagstiftning innan utredningen har hunnit behandla avverkningspolitiken. Liknande synpunkter anför *Skogsindustriernas samarbetsutskott, Sveriges industriförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *Svenska skogsarbetareförbundet*.

4.4.3 Samråd (20 §)

Även NVK:s förslag om obligatoriskt samråd med länsstyrelsen i fråga om vissa arbetsföretag splittrar remissinstanserna. Även i denna fråga är det i första hand de remissinstanser som företräder skogsbrukets intressen som är negativa.

Förslaget tillstyrks av *riksantikvarieämbetet, naturvårdsverket, lantmäteristylelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Värmlands och Västerbottens län* samt *Svenska naturskyddsföreningen*.

Naturvårdsverket finner NVK:s ändringsförslag angelägna och förutsätter att föreskrifter skall kunna utformas så att samrådsplikt för vissa arbetsföretag kan gälla inom vissa av länsstyrelsen avgränsade områden. Motsvarande anför *lantmäteristylelsen* och *flera länsstyrelser*. *Planverket* utgår från att samrådsplikt kan begränsas till vissa områden, som är känsliga för inverkan på naturmiljön. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* förordar emellertid att ordet "bör" i paragrafens första stycke får kvarstå. Med hänsyn till de svårigheter som föreligger för allmänheten att hålla reda på olika särbestämmelser för olika områden ifrågasätter länsstyrelsen dock lämpligheten av dylika lokala föreskrifter. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser dessutom det vara väsentligt att tillämpningen av samrådsskyldigheten inte leder till besvärande belastning för myndigheter och näringsliv.

Länsstyrelserna i Jönköpings och Kristianstads län är tveksamma till den utvidgade samrådsskyldigheten. Bl. a. anför den senare att densamma blir betungande för länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Hallands län* anser det vara utomordentligt tveksamt om en generell samrådsskyldighet skall gälla för de av NVK angivna arbetsföretagen särskilt vad gäller skogliga åtgärder. Samrådsplikten bör därför begränsas så långt möjligt och anpassas regionalt så att länsstyrelserna kan föreskriva samråd för vissa arbetsföretag inom avgränsade områden.

LRF anför att det medför osäkerhet för markägarna både beträffande vilka typer av företag som skall omfattas av samrådet och storleken på de företag som skall ingå. Denna rättsosäkerhet måste enligt förbundet undanröjas. Det är värdefullt att strängare restriktioner nu föreslås beträffande arbetsföretag som tidigare med myndigheternas aktiva medverkan har kommit till stånd och som inneburit betydande miljöförstöring, t. ex. framdragning av kraftledningsgator och nedläggning av åker-

mark. Allmänt måste enligt förbundet dock understrykas att NVL inte bör få utnyttjas för att förhindra varje förändring av landskapsbilden eller i produktionstekniken. *Lantbruksstyrelsen* motsätter sig att naturvården ges så ingripande regleringsmöjligheter rörande areella näringar såsom föreslås. Tillämpningen av 20 § i den föreslagna formen bör begränsas till vissa områden och arbetsföretag där starka skäl ger vid handen att naturvården bör prioriteras. Oftast torde tätortsnära områden och större arbetsföretag böra komma i fråga. 1973 års *skogsutredning* förordar i fråga om arbetsföretag inom skogsbruket att obligatoriskt samråd skall kunna föreskrivas för vissa slags företag inom geografiskt avgränsade områden. *Domänverket* avvisar bestämt att länsstyrelsen skall bemyndigas att ensidigt föreskriva att samråd alltid skall ske för vissa slag av arbetsföretag. Däremot anser verket att överläggningar beträffande skogsbruket skall kunna ske beträffande vissa områden mellan företrädare för de olika skogsägarkategorierna samt länsstyrelser och kommuner med skogsvårdsstyrelserna som samordnare. Till grund härfor bör bl. a. ligga skogsbrukets flerårsplaner. Liknande synpunkter framförs av *skogsstyrelsen*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *Svenska skogsarbetareförbundet*.

4.4.4 Förfallna byggnader (21 §)

NVK:s förslag beträffande skärpta möjligheter att ge rivningsföreläggande beträffande förfallen byggnad tillstyrks av *naturvårdsverket*, *planverket*, *länsstyrelserna i Stockholms, Skaraborgs, Örebro och Gävleborgs län* samt *Svenska naturskyddsföreningen*. *Riksantikvarieämbetet* anser att alla frågor som rör byggnader bör regleras av byggnadslagstiftningen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ifrågasätter om inte även annan anläggning än byggnad bör omfattas av bestämmelsen. Det torde enligt hovrätten inte vara alldeles ovanligt att t. ex. anläggningar som använts för industriellt ändamål får stå kvar även sedan verksamheten upphört. *LRF* anför att hänsyn måste tas till orsaken till förfallet. Enligt förbundet är det en brist att NVK inte gjort klart det samband som i många fall finns mellan byggnadsförfall och gällande näringspolitik. Inom exempelvis lantbruksområdet har en stor del av byggnadsbeståndet fått förfalla, antingen därför att ursprungsfastigheten tagits i anspråk för rationaliseringsändamål eller genom att driften i övrigt ändrats eller lagts ner. Enligt förbundets uppfattning borde det vara naturligt att utökade möjligheter för myndigheterna att förelägga markägarna att upprusta eller ta bort byggnader kompletteras med regler om stöd till sådan verksamhet i den mån det är fråga om åtgärder utöver ordinarie eller eftersatt underhåll, som bör avgöras utifrån byggnadens funktion och innehåll.

4.4.5 Skyltar (22 §)

Förslaget till ändring i 22 § tillstyrks i större eller mindre utsträckning av de remissinstanser som uttalar sig i frågan, nämligen *hovrätten över Skåne och Blekinge, naturvårdsverket, planverket, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kalmar, Skaraborgs och Gävleborgs län samt Svenska naturskyddsföreningen.*

Naturvårdsverket anser att uppgift om vem som är ansvarig för anbringande av viss anordning skall anges på densamma. *Planverket* anför att ett tillägg bör göras av innebörd att möjlighet ges att ingripa mot tillfälliga anordningar som förfular naturmiljön i väsentlig mån. Dessutom bör enligt verket gränsdragningen mot 23 § klargöras. Kravet på utsätande av datum anser verket vara opraktiskt. När det gäller tillfällig reklam bör skyldighet att avlägsna anordning föreligga då den förlorat sin aktualitet. Idéaffischering kan genom tillägget i första stycket behandlas som permanent reklam. Därigenom kan enligt verket motverkas ett kringgående av bestämmelsen genom att en affisch byts ut var fjärde vecka mot en ny av samma utseende. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att ansvaret för borttagande av utomhusreklam bör åvila den för vars räkning anbringandet skett. *Svenska kommunförbundet* tillstyrker att kommun får laglig rätt att på bekostnad av den som anbringat reklam anordning avlägsna olagligt tillkommen eller kvarlämnad anordning för tillfällighetsreklam. Endast *länsstyrelsen i Älvsborgs län* avstyrker det föreslagna tillägget om tillfällighetsreklam. Enligt länsstyrelsen innebär förslaget orimliga bevakningsuppgifter och stor risk för att det totala antalet reklam anordningar kommer att väsentligt ökas. Om NVK:s förslag antas bör dock även anges namn och adress på den som satt upp anordningen. Med hänsyn till valaffischer o. d. bör tillfällighetsreklam få finnas anbringad under fem veckor. *Vattenlagsutredningen* finner syftet med det föreslagna tillägget om skyldighet att avlägsna tillfällighetsreklam vara vällovligt men ifrågasätter om stadgan det kommer att kunna tillämpas i praktiken.

4.5 Delegation till kommun (43 §)

NVK:s förslag att vissa beslutsbefogenheter skall kunna delegeras till kommunen tillstyrks av *statskontoret, RRV, naturvårdsverket, planverket, lantmäteristylelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Gotlands, Älvsborgs* (dock ej beträffande 16 § fjärde stycket), *Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, LO, Svenska kommunförbundet och TCO.*

Flera av de tillstyrkande remissinstanserna, bland dem *statskontoret, riksrevisionsverket, naturvårdsverket* och *flera länsstyrelser*, framhåller dock att en förutsättning för delegation bör vara att kommunen har till-

gång till ett representativt sammansatt naturvårdsorgan med personal som genom utbildning och erfarenhet är skickad att fullfölja den av statsmakterna fastställda naturvårdspolitiken. *Länsstyrelsen i Stockholm* anser att förutsättningen för delegation bör vara 1) att kommunen upprättat "kommunöversikt", 2) att det finns "naturvårdsplan" som åtminstone täcker den egna kommunen och i tillämpliga fall närmast angränsande kommuner samt 3) att det finns ett kommunalt naturvårdsorgan med sakkunnig personal. *Länsstyrelsen i Uppsala län* menar att delegationsprincipen inte torde kunna genomföras förrän dels den kommunala översiktsplaneringen fortskridit så långt att den kan utgöra grund för naturvårdsarbetet, dels erforderlig expertis knutits till kommunerna.

Planverket anser att delegationen även bör kunna avse 19 § och befogenhet att meddela vitesföreläggande. Delegationen bör enligt verket avse byggnadsnämnden. I 39 § bör "den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor" ersättas med "byggnadsnämnden". Ärenden enligt 22 § tredje stycket bör ankomma på hälsovårdsnämnden. En bestämmelse bör enligt verket införas i NVL om samråd mellan länsstyrelsen och kommunen, innan beslut fattas om bildande av naturreservat eller om förordnande enligt 15 eller 19 § NVL. *Lantmäteristyrelsen* anser att delegation också bör kunna avse tillstånd resp. medgivande till avvikelser från förbud enligt 18 och 19 §§ i deras nuvarande lydelse samt befogenhet att vara samråds- och beslutsmyndighet enligt 20 §. Kommunal beslutsmyndighet bör enligt styrelsen vara byggnadsnämnden. Sistnämnda åsikt delas av *hovrätten över Skåne och Blekinge*. *Svenska kommunförbundet* anser att delegation bör ske till byggnadsnämnden och kunna komma i fråga även beträffande tillståndsprövning enligt 19 §.

Även många länsstyrelser framför åsikter om i vilken utsträckning eller till vilken kommunal myndighet delegation enligt deras mening bör förekomma. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* instämmer med lantmäteristyrelsen beträffande i vilken utsträckning delegation bör förekomma. *Länsstyrelserna i Gävleborgs och Västernorrlands län* anser att befogenhet enligt 19 § i dess nuvarande lydelse och 20 § skall kunna delegeras till kommun. Även *länsstyrelserna i Jönköpings, Malmöhus, Värmlands och Västernorrlands län* anser att tillståndsprövning enligt 19 § skall kunna delegeras till kommunen. *Länsstyrelserna i Östergötlands och Jönköpings län* anser att beslut enligt 17 och 21 §§ bör kunna överföras direkt till kommunala myndigheter. Samma uppfattning har *länsstyrelsen i Västernorrlands län* beträffande beslut enligt 17 §. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser däremot att delegation beträffande beslut enligt 17 § inte bör förekomma, eftersom paragrafen rör rättsliga frågor. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* menar att kommunen även bör ges möjlighet utsätta vite enligt 39 §. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* an-

ser i fråga om 16 § att delegationsrätten bör sammankopplas med delegationen av beslut rörande tätbebyggelse. Beträffande 22 § sker enligt länsstyrelsen prövning ofta enligt väglagen, varför beslutsfunktionen bör ligga kvar hos länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att delegation bör ske till kommunen och inte till byggnadsnämnden medan *länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att byggnadsnämnden bör utöva delegerad befogenhet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län och *Svenska kommunförbundet* anser att paragrafen bör inledas med en bestämmelse om skyldighet för länsstyrelsen att samråda med berörda kommuner vid viktigare beslut.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser att delegationsfrågan bör anstå tills översynen av BL är klar. *Svenska naturskyddsföreningen* ställer sig kritisk till så omfattande delegationsmöjligheter som NVK föreslår. Detta gäller särskilt beträffande dispensmöjligheterna enligt 16 § fjärde stycket. Strandskyddsintresset har enligt föreningen sin väsentliga betydelse just i de fall ett statligt intresse, t. ex. ett naturvårdsintresse, står mot ett kommunalt intresse. *Svenska turistföreningen* anser att delegation till kommun kan medföra brist på enhetlighet och ensartad bedömning av vissa dispensfrågor m. m. Hithörande frågor bör enligt föreningen övervägas ytterligare.

4.6 Övriga frågor

4.6.1 Ansvar för skada på naturen (1 § tredje stycket)

Förslaget tillstyrks av *lantbruksstyrelsen*, *länsstyrelserna i Stockholm, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Gävleborgs län* samt *Svenska naturskyddsföreningen* och *Svenska turistföreningen*.

Förslaget avstyrks däremot av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *skogsstyrelsen*, *domänverket*, *vattenlagsutredningen*, *skogsindustriernas samarbetsutskott*, *Sveriges industriförbund* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser det olämpligt att utesluta uttrycket "vid arbetsföretag eller eljest". Den föreslagna lydelsen leder enligt hovrätten knappast tanken till arbetsföretag eller liknande utan synes snarare innebära en inte avsedd begränsning av bestämmelsens räckvidd. *Domänverket* anser att det om näringsverksamhet över huvud skall kunna bedrivas är nödvändigt att ha kvar skälighetsbegreppet. Den föreslagna lydelsen strider enligt verket mot bestämmelsen i 3 § NVL, enligt vilken vid prövning av fråga rörande naturvård tillbörlig hänsyn skall tas till övriga allmänna och enskilda intressen som berörs av frågan. *Vattenlagsutredningen* anser det logiskt omöjligt att undanröja alla verkningar av en skada som inte kan undvikas. Även om stadgandet inte är straffsanktionerat, bör enligt vattenlagsutredningen nuvarande skälighetsbedömning finnas kvar.

4.6.2 Nationalparksbestämmelser m. m.

NVK:s förslag om starkare skydd för varg och järv i nationalpark (6 § andra stycket) tillstyrks av alla remissinstanser som uttalat sig i frågan, nämligen *naturvårdsverket*, *länsstyrelserna i Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län*, och lämnas utan erinran av *Svenska samernas riksförbund*. *Naturvårdsverket*, *länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län*, *Svenska naturskyddsföreningen* och *Svenska turistföreningen* menar att i sammanhanget bör frågan om samernas särrättigheter inom nationalpark tas upp. *Naturvårdsverket* föreslår att de nuvarande undantagen utgår och att i stället ersättning får utgå i de fall pågående markanvändning avsevärt försvåras. Enligt *länsstyrelserna i Jämtlands och Norrbottens län* utgör samernas speciella rättigheter som sammanhänger med renskötseln ett hinder mot en god naturhushållning och en önskvärd bevakning av naturvårdsintresset. *Svenska naturskyddsföreningen* anser det väsentligt att förbjuda all jakt inom nationalpark. Föreningen anser att samernas intressen i nationalparkerna nödvändigtvis måste samordnas med de oavvisliga kraven från naturvårdssynpunkt på bevarande och överlevnad av djurarter.

En ändring i 4 § NVL som ger vidgade möjligheter att använda institutet nationalpark föreslås av *naturvårdsverket*. Detta syfte kan enligt verket nås om orden "viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd" ersätts av t. ex. "en viss naturtyp orörd". Även beträffande naturreservatsbestämmelserna föreslår verket vissa motsvarande ändringar för att bestämmelsen enligt verkets mening bättre skall svara mot de syften för vilka naturreservat bildas.

4.6.3 Gottgörelse för intrång i naturvårdsintresse (12 § andra stycket och 42 § andra stycket)

NVK:s förslag om möjlighet för länsstyrelsen att i samband med beslut om undantag från naturreservats föreskrifter föreskriva gottgörelse för intrånget i naturvårdsintresset (12 § andra stycket) tillstyrks i princip eller lämnas utan erinran av de remissinstanser som uttalat sig, nämligen *vägverket*, *länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Kalmar, Älvsborgs och Gävleborgs län*, *Svenska naturskyddsföreningen* och *Svenska turistföreningen*.

Sveriges industriförbund anser tillägget alltför diffust i sin utformning. Det bör enligt förbundet i vart fall framgå att gottgörelsen skall vara "skälig".

Förslaget om motsvarande befogenhet för länsstyrelsen i samband med tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag (42 § andra stycket) tillstyrks av *naturvårdsverket*, *planverket*, *länsstyrelserna i Östergötlands, Kalmar, Älvsborgs och Västernorrlands län*, *Svenska naturskyddsföreningen* och *Svenska turistföreningen*.

Naturvårdsverket anför att den föreslagna kompletteringen till lagen

är angelägen. Verket anser att NVL dessutom borde kompletteras med en bestämmelse som ger staten rätt att under vissa omständigheter lösa in mark. En sådan lösenrätt för staten borde enligt verket finnas t. ex. i de fall där staten åläggs att betala så stor intrångsersättning för inskränkning i pågående markanvändning att fastighetens totalvärde i stort sett får anses ersatt. *Svenska naturskyddsföreningen* förutsätter att bestämmelsen blir tillämplig också inom naturvårdsområden enligt den föreslagna 19 §.

Vägverket anser förslaget, för vilket sannolikt lagen (1972: 350) om fornninnen stått modell, vara motiverat i och för sig. Det kan emellertid innebära att en väghållare drabbas hårt ekonomiskt. Bestämmelsen bör därför kompletteras med "om det är av väsentlig betydelse för naturvården".

4.6.4 Förverkandepåföljd (37 § sista stycket)

Förslaget tillstyrks av *naturvårdsverket*, *planverket*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar och Värmlands län*, *Svenska naturskyddsföreningen* och *Svenska turistföreningen*.

Naturvårdsverket anser att också hus som byggs i strid mot förordnande enligt NVL bör kunna anses som "utbyte" av brott och kunna förklaras förverkat. Accepteras inte en sådan tolkning, bör enligt verket bestämmelsen kompletteras med orden "eller egendom som frambragts genom sådant brott". *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser det nödvändigt att innebörden av bestämmelsen klarläggs närmare. *Vattenlagsutredningen* framhåller att det många gånger måste vara svårt att bestämma storleken av utbytet, eftersom exploatören genom bokföringsåtgärder kan förhindra att verksamheten framstår som vinstgivande. Det bör därför enligt utredningen övervägas, om det inte är lämpligare att vid sidan av det normala straffet för fysiska personer införa en möjlighet till ekonomiska sanktioner mot juridiska personer. Därjämte kan man enligt utredningen tänka sig ett eventuellt vitesföreläggande för att stoppa fortsatt exploatering. Utredningen erinrar om att frågan om ekonomiska sanktioner f. n. utreds av utredningen (Ju 1973: 11) om eventuell reformering av det ekonomiska sanktionssystemet inom straffrätten. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* avstyrker förslaget under motivering att en förverkandepåföljd synes alltför sträng.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller i sammanhanget att NVK inte tillräckligt belyst frågan om hur efterlevnaden av de olika bestämmelserna i lagen skall kontrolleras och vem som i första hand skall ha ansvaret för att överträdelse beivras.

4.6.5 Talan mot förordnande om naturvårdsområde

Naturvårdsverket och *länsstyrelsen i Kalmar län* tillstyrker NVK:s förslag att talan skall föras hos Kungl. Maj:t.

Lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, länsstyrelserna i Kronobergs och Gotlands län, LRF och Sveriges industriförbund ansluter sig till reserverna i NVK och anser att besvärerna bör prövas av kammarrätt.

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund anser att det i fråga om förordnanden enligt den föreslagna 19 § bör ankomma på allmän domstol att avgöra om inskränkningarna är av sådan storlek att de skall vara ersättningsgrundande.

4.6.6 Utvidgad talerätt för naturvårdsverket

Av de remissinstanser som har uttalat sig i denna fråga tillstyrker *naturvårdsverket* förslaget, medan *länsstyrelsen i Jämtlands län* anser det onödigt att naturvårdsverket får rätt besvara sig också vid vägrade tillstånd.

4.6.7 Inlösen

Naturvårdsverket anför att en fråga som NVK inte tagit upp men som verket finner angelägen är den om rätt för staten att under vissa förutsättningar lösa mark. Enligt verket bör staten ges lösenrätt i fall där avsevärd del av fastighets värde ersatts genom inträngsersättning.

4.6.8 Övergångsbestämmelser

Enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* är det olämpligt att sådana förordnanden och tillstånd som avser skydd för landskapsbilden utan särskild prövning av länsstyrelsen skall ersättas av motsvarande lagregler. *Vägverket* anser att fastställd arbetsplan för allmän väg inte bör omfattas av strandskydd enligt den nya lagen.

4.7 Förvaltning

NVK:s förslag till förvaltningsorganisation för naturvårdsobjekt tillstyrks i huvudsak av samtliga remissinstanser som uttalar sig i frågan, nämligen *statskontoret, naturvårdsverket, domänverket, skogsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna, Svenska turistföreningen, Skid- och friluftsrådet* samt *Svenska kommunförbundet*. Dessa remissinstanser har också i stor utsträckning anført kompletterande synpunkter på frågan enligt deras mening den närmare förvaltningen bör utövas.

5 Nuvarande skogsvårdslagstiftning m. m.

5.1 Gällande bestämmelser m. m.

Den gällande skogspolitiken fastställdes år 1948. Målet för skogspolitiken är att skogarnas produktionsförmåga, med hänsyn till skogsbrukets och de träförädlade industriernas stora betydelse för näringslivet inom

landet och för möjligheterna till handelsutbyte med andra länder, skall utnyttjas effektivt så att förutsättningar skapas för ett uppehållande och, såvitt möjligt, en utvidgning av landets skogsbruk och därmed också av de industrier som är beroende av skogen för sin råvaruförsörjning.

I *skogsvårdslagen* (1948: 237) regleras skogsbruket på marker som inte tillhör staten eller kyrkan. Enligt lagen skall skogsmark med därå växande skog genom utnyttjande på lämpligt sätt av markens virkesalstrande förmåga skötas så att tillfredsställande ekonomiskt utbyte vinnas och, såvitt möjligt, i huvudsak jämn avkastning erhålls (1 §). Med skogsmark avses mark som är lämplig för skogsproduktion och som inte i väsentlig utsträckning används för annat ändamål (2 §). Uppsikt över att lagen efterlevs utövas av skogsvårdsstyrelserna och deras verksamhet övervakas av skogsstyrelsen (4 och 5 §§). I fråga om avverkning skiljer lagen på utvecklingsbar och ej utvecklingsbar skog. Skog anses som utvecklingsbar så länge det vid lämplig skötsel måste antas bli mer lönande att låta den stå kvar än att avverka den omedelbart. Utvecklingsbar skog får inte utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd avverkas på annat sätt än genom ändamålsenlig gallring (6 §). Avverkning av skog som inte är utvecklingsbar får inte på någon fastighet utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd ske så, att större rubbningar uppkommer i avkastningens jämnhet. Sådan skog får inte heller avverkas på sådant sätt att skogens återväxt avsevärt försvåras (7 §). Inom områden som av Kungl. Maj:t förordnats som svårföryngrade eller som skyddsskogar får avverkning inte ske utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd (26 §). Om efter avverkning inte lämnats kvar skog av sådan täthet eller beskaffenhet att den med hänsyn till rådande naturförhållanden kan anses nöjaktig, skall sådana åtgärder vidtas som fordras för att det inom skälig tid skall finnas nöjaktig återväxt på det avverkade området (14 §).

Domänverkets förvaltning av statens skogar regleras i *brev den 6 juni 1968 om effektivisering och samordning av statens skogsföretag*. I detta sägs bl. a. att verksamheten skall ha en strikt ekonomisk inriktning, att skogsbruk skall bedrivas där biologiska och ekonomiska förutsättningar föreligger härför och att skogsbruket skall vara uthålligt. Med uthålligt skogsbruk menas enligt brevet att slutavverkning skall följas av åtgärder för att inom skälig tid få nöjaktig återväxt.

Förvaltningen av kyrklig jord regleras i *lagen (1970: 939) om förvaltning av kyrklig jord*. Förvaltningen skall inriktas på att egendomens avkastningsförmåga tillgodogörs på ekonomiskt bästa sätt. Naturvårdens intressen skall beaktas i skälig omfattning.

I september 1973 tillkallades särskilda sakkunniga för att utreda vissa frågor inom skogspolitiken. Enligt direktiven till de sakkunniga sägs bl. a. att den framtida skogspolitiken bör utformas så att möjligheter skapas för att en långsiktig hög produktion kan vidmakthållas i skogsindustrin och därmed också en hög intensitet i det svenska skogsbruket.

Vidare skall de sakkunniga närmare belysa de konsekvenser i miljö-
vårdshänseende som nuvarande och en framtida avverkningspolitik kan
komma att leda till samt göra en bedömning av hur skogsnäringsens ex-
pansionsmöjligheter påverkas av kraven på rekreationsmöjligheter för
allmänheten.

5.2 Skogstillståndet m. m.

Skogens utveckling i landet följs sedan 1920-talet genom årliga, lands-
omfattande taxeringar.

Den produktiva skogsmarksarealen omfattar 23,5 milj. hektar eller
57 % av landarealen. Av denna är hälften i privat ägo medan resten är
fördelad lika på bolag och på det allmänna. Det totala virkesförrådet,
som till 83 % utgörs av barrträd, uppgår till 2,4 miljarder skogskubik-
meter (m³sk). Virkesförrådet har sedan 1920-talet ökat med ca 700 milj.
m³sk. Den årliga tillväxten har under samma tid ökat från 57 milj. m³sk
till 71 milj. m³sk.

De årliga avverkningarna har ökat från ca 40 milj. m³sk i slutet av
1800-talet till 50 milj. m³sk under perioden 1910—1960. Från 1960 har
avverkningarna ökat ytterligare till 77 milj. m³sk som genomsnitt de se-
naste tre åren. Ca 70 % av volymen tas ut genom slutavverkning av äld-
re bestånd. Andelen industrivirke har sedan början av 1900-talet ökat
från 40 % till 95 %.

Skogens arealmässiga fördelning på åldersgrupper är av betydelse för
möjligheterna att bedriva ett uthålligt skogsbruk. Idealtillståndet är en
jämn fördelning. Kännetecknande för dagens skogar är brist på skog i
åldern 40—60 år och överskott på äldre skog.

Som kalmark räknas i taxeringarna skogsmark som är helt kal eller
bevuxen med plantor yngre än 3 år. Även marker med mycket glesa be-
stånd och med fröträd räknas som kalmarker. Kalmarksarealens omfatt-
ning har sedan 1920-talet för landet som helhet haft ungefär oförändrad
omfattning, nämligen ca 1,8 milj. hektar eller 8 % av skogsmarksarea-
len. I norra Norrland har den ökat från 4 % till 9 %, medan den i Gö-
taland minskat från 16 % till 6 %. Av den areal som består av kalmark
och plantskog lägre än 1,3 meter bildas enligt taxeringen 45 % av hyg-
gen mindre än 5 hektar, 17 % av hyggen mellan 5 och 9 hektar samt
38 % av hyggen större än 9 hektar.

I rapporten Kalhyggen redovisas en flygbildsinventering av hygges-
trakter större än 4 hektar som avverkats under de senaste 15 åren. Av
denna framgår att 80 % av antalet hyggestrakter i landet är mindre än
25 hektar. Dessa motsvarar ca 40 % av hyggestraksarealen. 25 % av
arealen eller 2 % av antalet utgörs av hyggestrakter större än 100 hektar.

Den årligen slutavverkade arealen uppgår till 290 000 hektar, motsva-
rande 1,2 % av skogsmarksarealen. Ca 100 000 hektar mark bereds före

plantering eller självsådd. Av denna areal hyggesplöjs ca 8 800 hektar huvudsakligen i Norrlands inland.

Efter avverkning förnygras marken genom plantering, sådd eller självsådd från fröträd. Plantering tillämpas i större utsträckning i södra än i norra Sverige. Andelen plantering i storskogsbruket är större än i det övriga skogsbruket. Totalt planteras ca 45 % av den slutavverkade arealen. Enligt riksskogstaxeringen är 45 % av kalmarsarealen äldre än 5 år och 25 % yngre än 3 år. På de privata skogsägarnas marker är andelen kalmars äldre än 5 år genomgående större än hos övriga skogsägare.

Av landets skogsmark beräknas 14 % av naturvårdsskäl omfattas av mer eller mindre omfattande restriktioner i fråga om avverkning och förnygring.

Det avverkade virket utgörs till 40 % av sågtimmer och 55 % av massaved. Virket förädlas vid sågverk, skiv-, massa- och pappersindustrier. Exportvärdet av skogsindustriprodukter uppgår till 12,7 miljarder kr., motsvarande 75 % av skogsindustriproduktionens värde eller 24 % av landets totala exportvärde.

Antalet sysselsatta i skogsnäringen uppgår enligt nationalräkenskaperna till ca 160 000 vartill kommer ett inte obetydligt antal deltidssysselsatta.

6 Arbetsgruppens rapport Kalhyggen

Arbetsgruppens uppgift har som nämnts varit att studera omfattningen och verkningarna av kalhyggen. I fråga om kalhyggenas verkningar har arbetsgruppen först behandlat frågan huruvida den form av skogsbruk som kallas trakthyggesbruk — i vilket kalhuggning ingår — kan anses ligga i linje med den nu gällande skogspolitiken. Därefter har gruppen gått närmare in på sådana frågor om sysselsättningen, naturvärden och allmänhetens friluftsliv som kan sägas ha anknytning till kalhuggning.

Arbetsgruppen anför att för att skogsbruket skall kunna bedrivas kontinuerligt med hög och jämn avkastning, måste avverkad skog ersättas med ny. I trakthyggesbruket sker denna ersättning genom kultur (plantering eller sådd) eller självsådd under fröträd. I kalhyggesdebatten har enligt arbetsgruppen framförts oklart formulerade önskemål som en återgång till s. k. gallringsskogsbruk. Därmed åsyftas de former av upprepade genomhuggningar av äldre skogsbestånd som var vanliga under första delen av detta århundrade. Därvid väntas återväxten ske genom självsådd i de luckor som öppnas i skogsbestånden. Erfarenheterna har visat att sådana huggningar successivt minskar tillväxten och virkesförrådet i bestånden och slutligen leder till att stora arealer måste kalavverkas på en gång.

Mot bakgrund av det sagda konstaterar arbetsgruppen att ett intensivt, kontinuerligt skogsbruk i vårt land kräver planmässigt genomförda slutavverkningar och därpå följande effektiva återväxtåtgärder. Detta innebär att för den övervägande delen av landet endast trakthyggesbruk kan tillämpas. I trakthyggesbruket är ändamålsenliga gallringar av stor betydelse.

Beträffande föryngringsmetoderna i skogsbruket framhåller arbetsgruppen att självföryngring under fröträd används i alltför stor utsträckning, sett från produktionssynpunkt. Självföryngring tar ofta lång tid. Den ger inte sällan bestånd med lägre produktion än kulturbestånd. Därtill kommer att den i extrema höjd- och klimatlägen sällan ger godtagbart resultat. Arbetsgruppen förordar därför en skärpning av skogsvårdslagens bestämmelser om återväxtåtgärder och av skogsstyrelsens tillämpningsanvisningar till dessa. Gruppen framhåller också vikten av att skogsvårdsstyrelserna skärper kontrollen av att återväxtåtgärderna vidtas snabbt och ger godtagbart resultat. För att möjliggöra en sådan skärpning föreslår gruppen att en obligatorisk anmälningsskyldighet av alla planerade hyggen införs. En sådan anmälningsskyldighet gör det möjligt för skogsvårdsstyrelserna att bättre än f. n. kunna ge råd eller utfärda föreskrifter om lämplig föryngringsmetod.

När det gäller de enskilda hyggesarealernas storlek har det hävdats att stora hyggen beror på att stora maskiner används för avverkning. Arbetsgruppen konstaterar att mycket stora hyggen togs upp redan på 1950-talet då skogsbruksmetoderna inte var mekaniserade. Mekaniseringsgraden i avverkningarna är för övrigt inte större än 10 % enligt undersökningar som gjorts. Beräkningar visar vidare att mekaniserade avverkningar, om hänsyn tas endast till kostnaderna för själva avverkningen, för lönsamhet inte kräver större hyggen än mellan 5 och 20 hektar beroende på bl. a. virkesförrådets storlek per arealenhet. En anledning till att stora hyggen kommit till är att slutavverkningarna under flera år lagts "kant i kant". Detta har gjorts dels av planeringsskäl, dels i samband med sanering av vidsträckta områden med äldre, glesa och tidigare flera gånger genomhuggna bestånd. Upprepade genomhuggningar leder slutligen till att stora områden måste kalhuggas inom en relativt kort tidsrymd. Enligt arbetsgruppen bör dagens skogsskötselmetoder om de tillämpas rätt leda till bestånd med stora virkesförråd. De ekonomiska kraven behöver därför inte medföra att de enskilda hyggena görs större i framtiden.

Arbetsgruppen uttalar den uppfattningen att mot bakgrund av den gällande skogspolitiken kan den sammanlagda kalmarsarealen i landet inte anses vara för stor. Inte heller de enskilda hyggesarealerna kan sett från skogproduktionssynpunkt anses vara för stora. Inom vissa områden har det i stället visat sig att för små hyggen leder till sämre skogproduktion. Större hyggen än vad som krävs för att minimera de direkta avverkningskostnaderna är dock enligt arbetsgruppen inte sällsynta.

Sysselsättningen i skogsbruket har minskat kraftigt den senaste 15-årsperioden trots att avverkningsvolymen ökat. Härtill har bidragit rationalisering av främst huggningen (motorsågen), barkningen (maskinbarkning vid industrier) och transporterna (specialtraktorer och mindre transportavstånd). De helmekaniserade avverkningssystemen som numera börjat tillämpas har ännu inte påverkat sysselsättningen i någon större utsträckning. Det har beräknats att sysselsättningen i skogsbruket under 1970-talet kommer att minska till hälften även om avverkningsvolymen ökas med 30 %.

Arbetsgruppen påpekar att för att skogsbruket skall ge sysselsättning inte bara nu utan också i framtiden krävs givetvis att det finns skog att avverka och att det som avverkas kan säljas. Arbetsgruppen konstaterar att ett intensivt kontinuerligt skogsbruk i vårt land kräver planmässigt genomförda slutavverkningar och därpå följande effektiva återväxtåtgärder. Detta trakthyggesbruk, där ändamålsenliga gallringar är av stor betydelse, ger enligt arbetsgruppen den bästa produktionen på sikt i skogen och därmed också den högsta sysselsättningen.

Från skogsproduktions- och sysselsättningssynpunkt är det önskvärt att öka gallringsandelen i avverkningarna. Effekten från sysselsättningsynpunkt är dock begränsad. I en särskild studie som gäller Norrbottens län har arbetsgruppen funnit att en ökning av andelen gallring med 10 procentenheter utöver aktuell nivå ger en sysselsättningsökning med endast 1—2 % trots att gallringen till skillnad från viss slutavverkning inte är mekaniserad. En orsak till detta är att bristen på gallringsbar skog begränsar möjligheterna att öka gallringsandelen. Denna brist är en följd av olämpliga huggningsformer under 1920-, 1930- och 1940-talen, varigenom för litet ny skog skapades, vilket enligt arbetsgruppen troligen kommer att leda till sysselsättningsproblem om 40—50 år.

Den nya anställningsskyddslagstiftningen kommer att innebära att ökade krav måste ställas på planeringen av de anställdas sysselsättning. Detta gäller inte minst äldre och handikappad arbetskraft och arbetskraft i glesbygden. Arbetsgruppen anser att länens skogsbruksdelegationer (numera arbetsgrupper för skogsbrukets arbetsmarknadsfrågor) har en väsentlig uppgift för information och samordning samt bör kunna få ytterligare uppgifter för långsiktig planering av åtgärder för sysselsättning och utbildning. Arbetsgruppen anser vidare att skogsvårdsstyrelsernas regionala bevakning av olika skogsägares avverkningsplaner bör skärpas. Sådan bevakning kan ske bl. a. med stöd av 7 och 8 §§ skogsvårdslagen. För att bevakningen skall bli meningsfull bör den enligt gruppen dock grunda sig på avverkningsplaner från alla ägarekategorier. En bättre bevakning av avverkningarna har främst till syfte att motverka att avverkningarna i så hög grad koncentreras till ett arbetskraftsområde, att underlaget för sysselsättningen inom området försämrats kraftigt för en längre tid.

En kalavverkning innebär alltid en radikal förändring av landskapet. Det beror enligt arbetsgruppen på den korta tid som själva avverkningen tar i jämförelse med den tid det tar att få till stånd en avverkningsmoggen skog. Arbetsgruppen erinrar om att en slutavverkning inte innebär en definitiv förändring av landskapet i likhet med t. ex. en täktverksamhet eller överdämning i samband med vattenkraftutbyggnad.

Arbetsgruppen framhåller att det i vissa fall kan vara nödvändigt att anpassa skogsbruket eller skogsbruksmetoderna till andra intressen, t. ex. den rekreationssökande allmänhetens. Sådan inskränkning eller anpassning som har större omfattning eller ekonomisk betydelse för skogsbruket bör enligt arbetsgruppen regleras i lagstiftning. Områden där särskilda inskränkningar kan vara aktuella är tätorternas närrekreationsområden. En grundläggande förutsättning måste vara att områden där begränsningar i skogsbruket anses nödvändiga preciseras i kommunala planer och i länsplaner. Beroende på graden av inskränkning bör enligt arbetsgruppen områdena inköpas av kommunerna eller avsättas som naturreservat, avtal slutas mellan kommun och markägare om ersättning för särskild skötsel eller överenskommelse träffas om anpassad skötsel i linje med det hänsynstagande som föreskrivs i 1 § naturvårdslagen och inom ramen för ett rationellt skogsbruk.

Arbetsgruppen framhåller att en självklar utgångspunkt vid avverkningsplaneringen bör vara att man bör eftersträva att inte åstadkomma större sammanhängande kalhyggen än som kan anses nödvändigt. Genom den anmälningsplikt för hyggesupptagning som arbetsgruppen förordar får skogsvårdsstyrelserna vetskap om vilka hyggen som planeras. Om skogsvårdsstyrelserna har anledning att anta att det från naturvårdssynpunkt skulle uppstå för stora kalytor bör enligt arbetsgruppen länsstyrelserna underrättas härom.

De negativa intrycken på bl. a. landskapsbilden som avverkningarna gör kan mildras med relativt enkla medel. Sådana åtgärder som att lämna kvar träd eller trädridåer i anslutning till bebyggelse och på impediment samt utefter vägar och stränder, att anpassa hyggesgeometrin till landskapsformen, att rensa äldre stigar från ris m. m. bör enligt arbetsgruppen kunna vidtas inom ramen för ett rationellt skogsbruk. Som ett uttryck för detta allmänna önskemål föreslår arbetsgruppen att en allmän aktsamhetsregel vad gäller naturen skrivs in i skogsvårdslagen.

För att underlätta det samråd som avses i 20 § naturvårdslagen kan enligt arbetsgruppen det anmälningsförfarande utnyttjas som gruppen föreslagit beträffande hyggesupptagning. Detta förutsätter dock att länsstyrelserna preciserar sina önskemål om sådant samråd. Vidare bör enligt gruppen bestämmelserna i 20 § naturvårdslagen ändras så att de omfattar även ändrade förutsättningar för friluftslivet och så att länsstyrelsen kan föreskriva samråd i fråga om arbetsföretag inom närmare angivna områden. Detta torde framför allt vara önskvärt i tätortsnära om-

råden. Arbetsgruppen föreslår därför att skogsvårdsstyrelserna obligatoriskt skall rapportera planerade hyggen som är större än 0,5 ha i dessa områden.

Som särskilt uppdrag har arbetsgruppen haft att studera omfattningen och effekterna av särskilt den markberedningsmetod som kallas hyggesplöjning. Markberedning är ofta önskvärd och ibland nödvändig för att skapa goda utvecklingsbetingelser för frön och plantor. Arligen markbereds ca 100 000 ha. Från skogsproduktionssynpunkt bör denna areal utökas enligt arbetsgruppen. Hyggesplöjning, som är den mest radikala metoden, har de senaste åren utförts på något mer än 8 000 ha per år. Metoden är bäst lämpad på friska och fuktiga marker med tjock råhumus i extrema klimatlägen i Norrlands inland. Dessa marker brändes tidigare. Hyggesplöjning kan okritiskt använd innebära olägenheter för andra intressen, särskilt renskötelsns. Arbetsgruppen anser att användningen av metoden bör begränsas till de områden där inga andra alternativ finns. Det föreslås att då sådan plöjning planeras skogsbruket i varje enskilt fall bör söka samråd med naturvårdsmyndigheten. Vidare föreslås att skogsbruket bör åläggas att i de fall åtgärden berör de renskötande samernas intressen söka samråd med dessa. Genom satsning på utveckling av andra, skonsammare metoder bör skogsbruket begränsa användningen av hyggesplöjningen. Harvning är en annan relativt ny markberedningsmetod som har diskuterats. Om den används på utpräglat goda vinterbetesmarker för renarna, kan betet skadas. Harvning inom renens vinterbetesland bör enligt arbetsgruppen därför ske först efter samråd mellan skogsbruket och de renskötande samerna.

Avverkningarnas inverkan på rensköteln har diskuterats livligt. Särskilt aktuell har frågan om inverkan på vinterbetet varit. Forskning i dessa frågor pågår. Denna forskning är enligt arbetsgruppen viktig eftersom den kan underlätta det samråd mellan skogsbruket och de renskötande samerna som arbetsgruppen finner angeläget. För att samrådet skall kunna förbättras ytterligare föreslås att en kartläggning och gradering av vinterbetesmarkerna snarast kommer till stånd. Samrådet mellan skogsbruket och de renskötande samerna föreslås intensifierat.

Forskning i olika frågor som har samband med särskilt kalhuggning har pågått länge bl. a. vid skogshögskolan. Arbetsgruppen anser att denna forskning är angelägen. Aktuella frågor som gruppen funnit särskilt angelägna är frågan om ytavrinningen från kalhyggen, det eventuella sambandet mellan hyggesstorlek och utlakning av näringsämnen samt vissa växt- och djurarters specifika krav på skogsmiljö.

7 Remissyttrandena över arbetsgruppens förslag

Arbetsgruppens rapport får ett positivt bemötande av i stort sett alla remissinstanser. Enligt *skogsstyrelsen* bör rapporten vara av stort värde för såväl allmänheten som för fackmännen och är ett välbehövligt litte-

raturtillskott både för den skogliga och den allmänna undervisningen. Enligt *domänverket* ger rapporten en sakkunnig och aktuell beskrivning av skogsbrukets förutsättningar men nedvärderar i viss mån de forskningsresultat som redan finns. *Skogshögskolan* konstaterar att rapporten allsidigt belyser olika förhållanden kring trakthyggesbruket och ger en god sammanfattning av den praktiska och teoretiska kunskap man sedan länge har inom det aktuella området. Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* ger arbetsgruppens analyser av och ställningstaganden till skogsbrukets inverkan på andra berörda intressen en balanserad och objektiv bild av rådande förhållanden och behovet av åtgärder från samhällets sida. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att rapporten kan bli till stor hjälp för vidare utredningar och vid de beslutande myndigheternas handläggning av de behandlade frågorna. Motsvarande uppfattning framförs av *Svenska naturskyddsföreningen*.

Kritik mot vissa delar av faktaredovisningen framförs av några remissinstanser. *Lantbruksstyrelsen* anser att arbetsgruppen lämnat en väldokumenterad redovisning som bör kunna ligga till grund för övervägande om regleringar inom skogsvårds- och naturvårdslagstiftningen men efterlyser dels en preciserad definition av begreppet kalhygge, dels närmare behandling av bondeskogsbrukets problem och förutsättningar rörande avverkningssteknik och förnygringsåtgärder samt dess inkomstförhållanden och arbetskraftsbehov. Enligt *LRF* är det en brist att bondeskogsbrukets driftsformer inte fått en mera positiv behandling av arbetsgruppen. Förbundet pekar särskilt på att frågor om värdeproduktion och sysselsättningen i kombinerade företag och i glesbygder borde ha tagits upp till grundligare behandling. *Svenska samernas riksförbund* anser att redovisningen av förhållandet storskogsbruket/rennäringen är ytlig och missvisande. *Svenska jägareförbundet* finner faunafrågorna knapphändigt belysta. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* påpekar att de speciella problemen som finns kring skogsbruket i Skåne inte har behandlats närmare. *Svenska naturskyddsföreningen* anser att arbetsgruppen i alltför hög grad utgått från skogen som råvaruproducent och inte i tillräcklig utsträckning beaktat skogens betydelse i andra sammanhang. Föreningen anser vidare att principen om ekologisk grundsyn borde kommit till klarare uttryck i rapporten.

Några remissinstanser anser att de frågor som tas upp av arbetsgruppen och de förslag som lämnats av naturvårdskommittén och bygglagutredningen bör behandlas i ett sammanhang. *Skogsindustriernas samarbetsutskott* är av den uppfattningen att för att en tillfredsställande samordning skall uppnås mellan skogspolitiken och naturvårdspolitiken är det nödvändigt att avvakta resultaten av 1973 års skogsutrednings arbete. *Skogsstyrelsen* anser att resultaten av skogsutredningens arbete bör avvaktas innan definitiv ställning tas till de av arbetsgruppens förslag som rör ändringar i skogsvårdslagen. *Domänverket* föreslår att rapporten överlämnas till skogsutredningen.

Alla remissinstanser som yttrar sig i frågan, biträder arbetsgruppens slutsats att trakthyggesbruket är den skogsbruksform som bäst tjänar syftet med nu gällande skogspolitik. Enligt *skogsstyrelsen* har arbetsgruppen på ett övertygande sätt klargjort att farhågorna för att våra skogar skall förödas genom kalhyggesbruket och att den på skogsbruket baserade sysselsättningen av den anledningen skall komma i fara är ogrundade. *Svenska skogsarbetareförbundet* framhåller att en återgång till ett blädnings- och plockhuggningsförfarande skulle få olyckliga konsekvenser både från ekonomisk, produktions- och sysselsättningssynpunkt. *Svenska jägareförbundet* och *Svenska naturskyddsföreningen* instämmer i arbetsgruppens sammanfattande slutsats i fråga om lämplig skogsbruksform i vårt land.

Arbetsgruppens syn på behovet av intensifierade återväxtåtgärder delas av flera remissinstanser. Enligt *skogsstyrelsen* står det helt klart att ett upprätthållande eller en långsiktig ökning av skogsnäringens framtida produktion förutsätter intensifierade åtgärder över hela återväxtområdet. Liknande synpunkter framförs av 1973 års *skogsutredning*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott* och *Svenska skogsarbetareförbundet*. *Naturvårdsverket* delar arbetsgruppens uppfattning att återväxtåtgärderna i högre grad än hittills bör omfatta plantering. De sistnämnda remissinstanserna biträder arbetsgruppens förslag att det bör ankomma på skogsutredningen att lämna förslag till skärpning av bestämmelserna i skogsvårdslagen om reproduktionsskyldighet. Enligt *Skogsindustriernas samarbetsutskott* bör utredningen behandla frågan med förtur. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att skärpningen av dessa bestämmelser kan ske inom ramen för gällande bestämmelser genom ändring av tillämpningsanvisningarna. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* framför liknande synpunkter.

Arbetsgruppens förslag om en skärpning av tillämpningsanvisningarna såvitt avser den tid inom vilken åtgärder för att erhålla nöjaktig återväxt skall vara vidtagna biträds av *skogsstyrelsen*, *naturvårdsverket*, 1973 års *skogsutredning* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*. Enligt *skogsstyrelsen* pågår en revidering av anvisningarna varvid denna fråga i avvaktan på skogsutredningens förslag ägnas uppmärksamhet.

Naturvårdsverket och *länsstyrelserna i Stockholms, Värmlands, Västernorrlands och Norrbottens län* tillstyrker oreserverat arbetsgruppens förslag att skogsägaren åläggs att anmäla alla planerade hyggen, för att skogsvårdsstyrelsernas möjligheter att bedriva återväxtkontroll därigenom skall förbättras. Även de flesta *skogsvårdsstyrelser* samt *Svenska naturskyddsföreningen* är positiva till förslaget. *Skogsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Västerbottens län*, 1973 års *skogsutredning* och *Svenska skogsarbetareförbundet* anser att anmälan behöver göras först i samband med avverkning eller sedan hygget tagits upp. Enligt *skogsstyrelsen* bör an-

mälan göras av den som företar avverkningsen. *Lantbruksstyrelsen* anser att anmälningsplikten bör begränsas till upptagna hyggen större än ett hektar. *Domänverket* anser att anmälningsplikten bör omfatta endast marker under skogsvårdslagen. *Skogsindustriernas samarbetsutskott* föreslår att kontrollen sker genom att skogsvårdsstyrelserna får rätt att infordra uppgifter om genomförda skogsvårdsåtgärder från en viss skogsägare eller visst skogsföretag. *Stiftsnämnden i Växjö*, *LRF* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* motsätter sig en anmälningsplikt enligt arbetsgruppens förslag och *stiftsnämnderna i Karlstad* och *Härnösand* anser att anmälningsplikten inte bör omfatta marker som förvaltas av dem. Enligt *LRF* bör anmälningsplikten, om den införs, begränsas till hyggen större än 5 hektar eller möjligen i tätortsnära områden 1 hektar. *Skogsstyrelsen*, *naturvårdsverket* och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* betonar behovet av att ökade personalresurser ställs till skogsvårdsstyrelsernas förfogande.

Arbetsgruppens allmänna bedömning att andelen gallring i avverkningsarna bör ökas delas av *stiftsnämnden i Härnösand*, *länsstyrelserna i Värmlands* och *Västerbottens län*, *LRF*, *Svenska naturskyddsföreningen* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*. Även *domänverket* uttrycker denna uppfattning men anser att gallringens betydelse överbetonats vid diskussionen av framtida virkesförråd.

Arbetsgruppen anser att markberedning i många fall är nödvändig och bör utföras i större utsträckning. *Skogsstyrelsen*, *1973 års skogsutredning* och *Svenska skogsarbetareförbundet* delar denna uppfattning. Enligt skogsutredningen är markberedning en av de åtgärder som behövs för att en framtida hög skogsproduktion skall erhållas.

Skogsstyrelsen, *naturvårdsverket*, *länsstyrelserna i Värmlands*, *Västerbottens* och *Norrbottnens län*, *1973 års skogsutredning*, *LRF*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott*, *Svenska skogsarbetareförbundet* och *Svenska jägareförbundet* delar arbetsgruppens uppfattning att hyggesplöjning bör begränsas till vissa marker i Norrlands inland. *Domänverket* anser att metoden bör användas även inom vissa delar av övriga Norrland och i övre Dalarna. Enligt *Svenska samernas riksförbund* bör fortsatt användning av metoden stoppas i avvaktan på att ekologiska och andra konsekvenser är utforskade och befunna oskadliga. *Svenska naturskyddsföreningen* anser att metoden helt måste överges och att skogsharvning tills vidare bör användas med restriktivitet. *Länsstyrelserna i Värmlands* och *Västerbottens län*, *1973 års skogsutredning* och *LRF* är positiva till arbetsgruppens förslag att skogsbruket tar initiativ till utveckling av mindre radikala markberedningsmetoder.

Arbetsgruppen har föreslagit att skogsbruket skall söka samråd med naturvårdsmyndigheten i alla fall då hyggesplöjning planeras. Förslaget biträds av *naturvårdsverket*, *länsstyrelserna i Västerbottens* och *Norrbottnens län*, *Svenska kommunförbundet* och *Svenska jägareförbundet*.

Enligt kommunförbundet bör dock samråd ske även med berörd kommun. Jägareförbundet anser att det föreslagna samrådsförfarandet bör fastläggas som en ovillkorlig föreskrift och efterlyser en beslutsinstans för de tillfällen då överenskommelse inte kan träffas vid samrådet. *Skogsstyrelsen* föreslår att skogsvårdsstyrelserna anförtros prövningen för mark under skogsvårdslagen och att hyggesplöjningen anmäls i form av planer för den närmaste framtiden. Liknande synpunkter framförs av *Svenska skogsarbetareförbundet*. Enligt *domänverket* bör samrådet ske inom ramen för 20 § naturvårdslagen och för geografiskt avgränsade områden för vilka överenskommelse träffas om de regler som skall gälla. Liknande synpunkter framförs av 1973 års *skogsutredning*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*.

Arbetsgruppens förslag att skogsbruket bör åläggas att söka samråd med de renskötande samerna då en hyggesplöjning kan beröra deras intressen biträds av *skogsstyrelsen*, *domänverket*, *länsstyrelsen i Västerbottens län*, 1973 års *skogsutredning*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott*, *LRF* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*. Arbetsgruppens syn i övrigt på behovet av ett ytterligare utvecklat och intensifierat samråd mellan skogsbruket och de renskötande samerna delas av *lantbruksstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *planverket*, *domänverket*, *länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län*, 1973 års *skogsutredning* och *LRF*. Enligt *lantbruksstyrelsen* bör den samrådsgrupp som f. n. finns inom styrelsen i fortsättningen vara fristående och ledamöterna utses av regeringen.

I fråga om arbetsgruppens synpunkter på sysselsättningen i skogsbruket har endast ett fåtal remissinstanser yttrat sig. Arbetsgruppens åsikt att några generella restriktioner i fråga om mekaniseringstakt eller avverkningsmetoder inte av sysselsättningsskäl bör rekommenderas delas av *arbetsmarknadsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Värmlands län* och *Svenska skogsarbetareförbundet*.

Arbetsgruppens förslag om bättre kortsiktig och långsiktig sysselsättningsplanering genom bl. a. en övergripande bevakning från skogsvårdsstyrelsernas sida biträds av *länsstyrelserna i Värmlands och Norrbottens län* och 1973 års *skogsutredning*. *Skogsstyrelsen* anser att skogsutredningens förslag bör avvaktas innan ställning tas i frågan. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att skogsvårdsstyrelsen bör på lämpligt sätt och i lämplig omfattning delge länsstyrelsen och berörda kommuner översiktliga planer om avverkningar och skogsvård. *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* anser att bevakningen bör begränsas till större skogsarbetsgivare.

Förslaget om att större krav bör ställas på att avverkningarna fördelas någorlunda jämnt över tiden inom arbetskraftsregionerna biträds av *arbetsmarknadsstyrelsen* och *Svenska kommunförbundet*. Enligt *LRF* är

det väsentligt att skogsbruket även i fortsättningen bedrivs under sådana former att det kan bidra till att upprätthålla sysselsättningen på landsbygden och en spridd bosättning i landet. *Skogsstyrelsen* anser att skogsutredningens förslag bör avvaktas innan denna fråga föranleder någon åtgärd.

Svenska skogsarbetareförbundet påpekar att skogsarbetarnas säkerhet och arbetsmiljö är bättre vid kalavverkning än vid andra avverkningsformer. Förbundet betonar liksom arbetsgruppen att möjligheterna att omskola äldre arbetare till exempelvis maskinförare bör förbättras.

Arbetsgruppens syn på behovet av ytterligare studier av vissa miljöfrågor med anknytning till skogsbrukets avverkningsdelas av *skogsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Malmöhus, Värmlands och Jämtlands län*, *LRF*, *Skid- och friluftsförbundet*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska naturskyddsföreningen*, *Svenska skogsarbetareförbundet* och *Svenska jägareförbundet*. Jägareförbundet påpekar dock att även frågor om monokulturer och om skydd för boplatser och spelplatser för fåglar bör studeras närmare. Jägareförbundet liksom *naturvårdsverket* påpekar i detta sammanhang att värdefulla viltbiotoper bör i största möjliga utsträckning undantas från slutavverkning. *Skogshögskolan* uttalar att de synpunkter som kommer till uttryck i rapporten i allt väsentligt överensstämmer med de uppfattningar man från vetenskapligt håll har inom högskolan. *Svenska naturskyddsföreningen* understryker att stora risker är förknippade med kalhyggesmetoden men att också blädningsskogsbruket visat sig ha negativa effekter från bl. a. ekologiska synpunkter.

Behovet av studier av skogsbrukets inverkan på renbetet bekräftas av *lantbruksstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *domänverket*, *1973 års skogsutredning* och *länsstyrelsen i Västerbottens län*. *Lantbruksstyrelsen* uppger att enligt dess erfarenhet kalavverkning praktiskt taget alltid inverkar negativt på renlaven. Enligt *Svenska samernas riksförbund* är arbetsgruppens redovisning av förhållandet skogsbruket/rennäringen ytlig och missvisande.

Arbetsgruppens förslag om en kartläggning och gradering av renens vinterbetesmarker biträds av *lantbruksstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *domänverket*, *1973 års skogsutredning* och *Svenska skogsarbetareförbundet*. *Lantbruksstyrelsen* betonar att undersökningarna måste baseras på samernas kunskaper och erfarenheter om renarnas beteende och renbetes-tillgångarna.

Arbetsgruppens uppfattning att landskapsvårdens och friluftslivets intressen normalt bör kunna tillgodoses inom ramen för ett rationellt skogsbruk delas av de flesta remissinstanserna. Detta gäller representanter såväl för skogliga intressen som planerande och naturvårdande myndigheter och organisationer.

De remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker även arbetsgrup-

pens förslag att en allmän aktsamhetsregel vad gäller naturen infogas i skogsvårdslagen. Endast *Svenska kommunförbundet* är negativt och ansluter sig i stället till BLU:s förslag som innebär att avverkning och andra skogsbruksåtgärder inom kommunplan eller inom i kommunalplan särskilt angivna områden inte får ske utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen och att denna prövning skall ske enligt riktlinjer angivna i planerna. *Skogsstyrelsen*, *domänverket* och *Skogsindustriernas samarbetsutskott* förutsätter att aktsamhetsregeln genom tillämpningsföreskrifter begränsas till sådana för skogsbruket mindre betungande hänsynstaganden som arbetsgruppen behandlat. *Naturvårdsverket* anser att ett principiellt vägledande uttalande från regering och riksdag skulle vara av stort värde beträffande omfattningen av det intrång i skogsbruket som markägaren skäligen bör tåla utan ersättning.

Behovet av att i kommunala planer och länsplaner precisera de områden där begränsningar i skogsbruket anses nödvändiga verifieras av flera remissinstanser bl. a. *naturvårdsverket*, *domänverket* och de *stiftsnämnder* och *länsstyrelser* som yttrat sig över rapporten samt *LRF*. Enligt *naturvårdsverket* måste preciseringen bygga på definierade målsättningar med avseende på naturvård och friluftsliv med inventering, analys och dokumentation i olika avseenden. Ett sådant arbete bör enligt verket utmynna i ett åtgärdsprogram för varje område. *Domänverket* betonar vikten av kontakter på ett tidigt stadium mellan planerande myndigheter och berörda markägare. Enligt *Svenska jägareförbundet* är det väsentligt att länsjaktvårdsföreningarna engageras när det gäller frågor om områden där begränsningar i skogsbruket avses tillämpas av hänsyn till den högre faunan. *Svenska naturskyddsföreningen* påpekar att all skogsmark i framtiden kan komma att behövas för både virkesproduktion, rekreation och annat. Skogsbruket bör därför enligt föreningen redan i dag generellt ta vederbörliga hänsyn till detta.

Arbetsgruppens syn på principerna för de administrativa formerna för begränsningar i skogsbruket delas av många remissinstanser. Endast *statens planverk* har avvikande uppfattning och hänvisar till de av bygglagutredningen skisserade principerna. *Naturvårdsverket* finner det angeläget att samhället enligt de av arbetsgruppen angivna principerna medverkar till att säkerställa värdefulla naturvårds- och friluftsområden och ge dem en målinriktad skötsel och vård. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att områden med regionala rekreationsanläggningar avsätts som naturreservat och/eller förvärvas av stat, kommun eller landsting. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att kommunernas möjligheter att få statsbidrag för förvärv av områden för närrekreation bör förbättras. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller att staten i större grad bör ta på sig kostnaderna och vårdansvaret som blir en följd av inskränkningar i skogsbruket.

Arbetsgruppens förslag till sådan ändring av 20 § naturvårdslagen att

länsstyrelsen kan föreskriva samråd i fråga om arbetsföretag inom närmare angivna områden tillstyrks av *lantbruksstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *naturvårdsverket*, *stiftsnämnden i Växjö*, *länsstyrelsen i Värmlands län* och *Skid- och friluftsförbundet*. *Skogsindustriernas samarbetsutskott* anser att förslaget bör beaktas i de fortsatta övervägandena i frågan. *Domänverket* anser att 20 § i nuvarande lydelse även i fortsättningen bör ligga till grund för samråd. Verket anser att avgränsningen av områden för samråd bör ske vid överläggningar mellan företrädare för skogsägare och berörda länsstyrelser och kommuner samt att överenskomelse om regler för skogsbruket inom ett givet område bör träffas så att samråd inte skall behöva ske i varje enskilt fall.

Förslaget att alla planerade hyggen som är större än ett halvt hektar i tätorternas närhet skall anmälas till länsstyrelsen via skogsvårdsstyrelsen biträds av *lantbruksstyrelsen* och *länsstyrelserna i Stockholms och Värmlands län*. Enligt *länsstyrelsen i Västernorrlands län* kan det vara lika angeläget med denna kontroll inom fjärrekreationsområden som särskilt pekats ut i kommunala planer och länsplaner. *Naturvårdsverket* och *Svenska kommunförbundet* anser att anmälan bör ske även till berörd kommun. *Skid- och friluftsförbundet* anser att samråd bör ske även med lokala friluftsförbund. *Stiftsnämnderna i Karlstad och Härnösand* föreslår att anmälan skall ske direkt till länsstyrelsen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser att även hyggen större än tio hektar utanför områden med större naturvårdsvärden i länet bör omfattas av generellt tillståndstvång. Enligt *Svenska naturskyddsföreningen* bör rapportering från skogsvårdsstyrelse till länsstyrelse ske mer regelmässigt än vad som föreslagits i rapporten. *Skogsstyrelsen* anser mot bakgrund av den föreslagna samråds skyldigheten att anmälningsförfarandet är obehövt. Liknande synpunkter framförs av *stiftsnämnden i Växjö*, *Skogsindustriernas samarbetsutskott*, *Svenska skogsarbetareförbundet* och *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*. *Domänverket* som inte biträder arbetsgruppens förslag i detta avseende anser att frågan bör lösas inom ramen för nuvarande bestämmelser i 20 § naturvårdslagen.

Skogsstyrelsen betonar i sitt yttrande särskilt vikten av att skogsbrukets företrädare på ett tidigt stadium ges tillfälle att aktivt medverka vid bedömningen av aktualiserade inskränkningar i skogsbruket. Enligt styrelsen bör denna handlägningsordning fastläggas i bindande föreskrifter. Skogsvårdsstyrelsernas medverkan i en allmän naturvårdsbevakning bör enligt styrelsen anges i förordningen (1960: 267) angående skogsvårdsstyrelser. *Skogshögskolan* anser det väsentligt att skogsvårdsstyrelserna ges en central roll vid handläggningen av ärenden med skoglig anknytning.

Naturvårdsverket understryker behovet av ökad information om skogsbruksmetoder och om de hänsyn och regler som gäller för skogs-

bruket. Verket anser det vidare värdefullt att i skogsbruksplaner som på sikt bör omfatta all skogsmark redovisa den hänsyn som skall tas till naturvårdens och friluftslivets intressen.

8 Departementschefen

8.1 Inledning

På mindre än ett århundrade har utvecklingen gett människan tidigare oanade möjligheter att bruka naturens krafter och förfoga över dess tillgångar. Industrialiseringen och befolkningsomflyttningen är i vårt land de mest framträdande yttre tecknen på den omvandling som skett. Vår tillvaro har i grunden förändrats. Den materiella standarden har ökat kraftigt. Men samtidigt har miljövärden förstörts. I dag framstår en god miljö i allt högre grad som en väsentlig del av vår totala levnadsstandard. Därför måste omtanke om miljövärdena ständigt påverka utvecklingen och bli en utgångspunkt för samhällets handlande på skilda områden.

Målet för miljöpolitiken är att skapa ett sådant samhälle för dagens och morgondagens människor att vars och ens berättigade krav på en god livsmiljö kan tillgodoses. Att ge envar en livsvänlig och livsduglig miljö är liktydigt med höjd levnadsstandard och rättvisare fördelning av våra resurser.

Planeringen av miljöpolitiken måste sättas in som ett led i en totalplanering av hela samhället. Snävt ekonomiska hänsyn får inte tillåtas bli styrande för utvecklingen.

Naturen är en grundläggande del av vår miljö. Sedan urminnes tid gäller i vårt land förhållandet att naturen skall vara tillgänglig för alla. I detta ligger ett stort värde men också ett stort ansvar, i första hand för den som äger marken att vårda och sköta den på ett sådant sätt att den kan utnyttjas både av nuvarande och kommande generationer. Men det åvilar också den som utnyttjar marken för rekreation och friluftsliv att visa omsorg och hänsyn till markens känslighet. Utgångspunkten för handlandet måste vara hänsyn till naturresurser och naturmiljö. Ingen har rätt att handla på ett sådant sätt att oersättliga naturvärden förstörs. Därför måste samhällets inflytande över utnyttjandet av våra naturresurser stärkas. Det sker bl. a. genom lagstiftning. För att bli ett verkkningsfullt medel i strävandena att åstadkomma en livsvänlig miljö åt alla måste lagstiftningen ständigt anpassas till aktuella förhållanden. Ett uttryck för detta är den översyn av naturvårdslagen (1964: 822) (NVL) varom förslag nu framläggs.

NVL trädde i kraft den 1 januari 1965. Lagen har gett samhället ökade möjligheter att skydda och vårda naturen. Med stöd av lagen har bl. a. betydande markområden säkrats för rekreation men också för vetenskapliga och kulturella ändamål. Totalt sett har ca 740 000 hektar mark avsatts som naturreservat och 615 000 hektar som nationalpark.

Genom bestämmelser om strandskydd har större delen av rikets havs- kust belagts med restriktioner för bl. a. bebyggelse.

För att undanröja vissa brister i det skyddssystem som lagen innehåller och för att anpassa lagen till de snabba förändringar i attityder och synsätt som är utmärkande för utvecklingen på miljövårdsområdet tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet den 26 februari 1970 sakkunniga för att se över NVL. De sakkunniga antog namnet naturvårdskommittén (NVK).

Enligt särskilda tilläggsdirektiv har de sakkunniga befriats från att pröva sådana ersättningsfrågor som föranleds av bebyggelseförbud enligt NVL. Dessa frågor fick nämligen sin lösning i samband med statsmakternas beslut om den fysiska riksplaneringen (prop. 1972: 111 bil. 2 och 3, CU 1972: 35, rskr 1972: 348). De härav föranledda ändringarna i NVL trädde i kraft den 1 januari 1973 och innebär bl. a. att sådana begränsningar i markägarens handlingsfrihet som kan föranledas av beslut enligt NVL skall grunda rätt till ersättning av staten endast om de medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. I sammanhanget kan också nämnas att tidigare bestämmelser om ersättningsskyldighet för staten vid vägrat täkttillstånd upphävdes fr. o. m. den 1 juli 1973 (prop. 1973: 101, CU 1973: 21, rskr 1973: 219). NVK avlämnade i februari 1974 ett delbetänkande (Ds Jo 1974: 1) Naturvård I med förslag till ändring av NVL:s bestämmelser framför allt i fråga om strandskydd och landskapsvård. Betänkandet innehåller också förslag till ny ordning i fråga om förvaltningen av mark som avsatts för naturvårdsändamål.

En inom jordbruksdepartementet tillsatt arbetsgrupp har i mars 1974 avgivit rapporten (Ds Jo 1974: 2) Kalhyggen, vari bl. a. omfattningen och verkningarna av kalhyggen diskuteras. Arbetsgruppen föreslår att vissa ändringar görs i skogsvårdslagen (1948: 237) bl. a. för att bättre tillgodose naturvårdsintresset i samband med avverkningar.

Bygglagutredningen har i sitt nyligen avgivna betänkande (SOU 1974: 21) Markanvändning och byggande lagt fram förslag till principer för en ny planlagstiftning. Förslaget är inriktat på att åstadkomma en generell prövning av alla slags förändringar i markanvändningen inom ramen för ett plansystem, där beslutsfunktionerna med vissa undantag ankommer på kommunerna.

Vid remissbehandlingen har NVK:s förslag fått ett blandat mottagande. Naturvårdsverket, vissa länsstyrelser och de centrala naturvårdsorganisationerna ställer sig i huvudsak positiva till förslagen och anser det angeläget att de genomförs så snart som möjligt och utan att man avvaktar den nya byggnadslagstiftning som kan förväntas i en framtid med anledning av bygglagutredningens principbetänkande. Planverket, ett antal länsstyrelser och Svenska kommunförbundet anser att naturvårdsaspekterna på sikt bör integreras i ett plansystem på sätt bygglagutred-

ningen föreslår och att nu aktuell revidering bör ske med beaktande av dessa synpunkter. De remissinstanser som har anknytning till skogsnäringen anser att inga ändringar i NVL som kan innebära restriktioner för skogsbruket bör göras, innan 1973 års skogsutredning lagt fram sitt betänkande. Några remissinstanser, bland dem LRF och Sveriges industriförbund, avstyrker förslaget helt.

Remissutfallet i fråga om rapporten Kalhyggen är i huvudsak positivt. Svenska kommunförbundet ställer sig dock negativt till förslaget såvitt det avser införande av en allmän aktsamhetsregel i skogsvårdslagen och förordar i stället en lösning som anvisats av bygglagutredningen, innebärande att skogsvårdslagen kompletteras med bestämmelser att avverkning eller andra skogsbruksåtgärder inom i kommunal plan särskilt angivna områden inte får ske utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen och att prövningen skall ske enligt riktlinjer som angetts i sådan plan.

Bygglagutredningens förslag innebär att även sådan kontroll av förändringar i markanvändningen som behövs från naturvårdssynpunkt i framtiden väsentligen skall regleras inte som nu genom NVL utan genom en markanvändnings- och byggnadslagstiftning som täcker all mark och som har tyngdpunkten i beslutssystemet förlagd till kommunerna. Den nuvarande, huvudsakligen på länsstyrelserna ankommande särskilda regleringen enligt NVL skulle därigenom bli överflödig såvitt avser bebyggelsereglering och regler till skydd för landskapsbilden. Detsamma gäller huvuddelen av de ändringar i lagen som föreslagits av NVK. Bygglagutredningens förslag bereds f. n. i bostadsdepartementet. Ställning har emellertid ännu inte tagits till frågan om omfattningen eller inriktningen av en framtida planlagstiftning. Under alla omständigheter måste man räkna med att det kommer att dröja viss tid innan lagstiftning kommer till stånd om ett nytt plansystem och avsevärt längre tid innan ett sådant kan träda i full tillämpning. En särskild naturvårdslagstiftning för att slå vakt om oersättliga naturvärden kommer att behövas även i framtiden. Jag har därför — efter samråd med chefen för bostadsdepartementet — kommit till slutsatsen att man inte av hänsyn till framtida ändringar i planlagstiftningen bör avstå från att nu genomföra de ändringar i NVL som kan finnas påkallade i anledning av NVK:s förslag. Motsvarande gäller i fråga om de förslag som framlagts av nyss nämnda arbetsgrupp i rapporten Kalhyggen.

De erfarenheter från tillämpningen av NVL för vilka NVK redogjort visar enligt min mening klart att lagen nu är i behov av komplettering och anpassning till utvecklingen framför allt när det gäller bestämmelserna om strandskydd och landskapsvård. I likhet med ett flertal remissinstanser finner jag det angeläget att medlen att genomföra samhällets naturvårdspolitik på dessa områden stärks genom ändringar i NVL i den riktning NVK föreslagit. Förslagen i rapporten om kalhyggen, som till väsentlig del avser att skapa bättre möjligheter att tillvarata natur-

vårdens intressen inom ramen för ett rationellt skogsbruk och har visst samband med NVK:s förslag, bör tas upp samtidigt med detta. Till NVK:s förslag i fråga om förvaltningen av mark som avsatts för naturvårdsändamål avser jag att återkomma i annat sammanhang.

Med hänsyn till att NVK:s lagförslag på landskapsvårdens område till viss del bör bedömas mot bakgrund av arbetsgruppens förslag till ändringar i skogsvårdslagen behandlar jag först detta senare förslag, innan jag går närmare in på NVK:s förslag till ändringar i NVL.

8.2 Skogsvårdslagen

Skogen och den på skogens produkter baserade förädlingsindustrin är av stor betydelse för vårt land. Sålunda är antalet heltidssysselsatta i skogsnäringen — däri inbegripet massa- och pappersindustrin, sågverksindustrin och spånskiveindustrin — ca 160 000. Till detta kommer ett inte obetydligt antal deltidssysselsatta i skogsbruket. Bruttoproduktionsvärdet i nyss nämnda industrier uppgår till 20 miljarder kr., och 1973 svarade skogsindustrin för en fjärdedel av landets totala export. Det är därför ytterst angeläget att landets skogar sköts på sådant sätt att en hög och värdefull virkesproduktion uppnås. För att trygga kommande generationers tillgång till de för vår välfärd nödvändiga skogsprodukterna krävs att skogsmarkernas virkesproducerande förmåga utnyttjas på bästa sätt. Detta gäller inte minst vårt land med dess särskilda förutsättningar för produktion av högvärdigt virke. Samtidigt utgör skogen en omistlig miljötillgång, som i synnerhet i de tätbefolkade delarna av landet utnyttjas flitigt för friluftsliv och rekreation. Skogens betydelse som rekreationsskälla har ökat starkt under senare tid. Allt fler människor söker sig ut i skog och mark för att få avkoppling och motion. Detta gör det nödvändigt att i ökad utsträckning beakta friluftslivets intressen i samband med skogsbruk. Vissa av de brukningsmetoder som i dag tillämpas har lett till konflikter mellan skogsbruket och skogens utnyttjande som rekreationsskälla. Ett exempel på detta är kalhuggning av skog.

Den förut nämnda arbetsgruppen har i rapporten Kalhyggen bl. a. tagit upp frågan i vad mån olika skogsbruksformer uppfyller målet för den skogspolitik som fastställdes av 1948 års riksdag (prop. 1948: 34, JoU 1948: 10, rskr 1948: 143). Detta mål är kort uttryckt att skogarnas virkesproducerande förmåga skall utnyttjas effektivt så att förutsättningar skapas för ett uppehållande och, såvitt möjligt, en utvidgning av landets skogsbruk och därmed av de industrier som är beroende av skogen för sin råvaruförsörjning. Arbetsgruppen konstaterar efter studier av skogstillståndets utveckling att upprepade genomhuggningar av äldre skogsbestånd — som ofta oegentligt kallas gallringar — successivt minskar tillväxten och virkesförrådet i bestånden och slutligen leder till att stora arealer måste kalavverkas på en gång. Arbetsgruppen anför att ett inten-

sivt, kontinuerligt skogsbruk som är målsättningen för skogspolitiken i vårt land kräver planmässigt genomförda slutavverkningar som snabbt följs av effektiva återväxtåtgärder. Detta innebär enligt arbetsgruppen att för den övervägande delen av landet endast s. k. trakthyggesbruk kan tillämpas. Med trakthyggesbruk avses den form av skogsbruk som karakteriseras av att avverkningarna koncentreras till klart avgränsade, relativt stora ytor (kalhyggen) där det nya beståndet dras upp antingen genom självföryngring eller genom skogskultur. Förutom genom slutavverkning tas en del av virkesskörden ut genom en eller flera gallringar.

Mot arbetsgruppens konstaterande att trakthyggesbruket är den bästa skogsbruksformen för vårt land har ingen remissinstans haft någon erinran. Jag vill för egen del erinra om att skogspolitiken sedan länge haft långsiktighet och hög produktion som mål. Givetvis är det ett önskemål att resurserna i samhället utnyttjas på ett rationellt sätt. Den bästa skogsbruksformen måste därför få tillämpas.

En särskild fråga i detta sammanhang är det enskilda hyggets storlek. Enligt arbetsgruppen är stora hyggen ingen nyhet i svenskt skogsbruk och inte heller finns, som påståtts i vissa sammanhang, något starkt samband mellan mekaniserad avverkning och stora hyggen. Däremot finns ett visst samband mellan avverkningens ekonomi och virkesförrådet per arealenhet. Ju större virkesförrådet per hektar är, desto mindre hygge behöver tas upp för att kraven på ekonomi skall tillgodoses. Dagens skogsskötselmetoder väntas leda till större virkesförråd i de framtida bestånden varför ökade avverkningskostnader inte behöver leda till större hyggen. Enligt arbetsgruppen är den slutavverkningsmogna skogen i Syd- och Mellansverige ofta väl geografiskt spridd, vilket gör att större sammanhängande hyggen inte kan uppkomma i praktiken. I norra Sverige finns på vissa håll stora arealer med gammal, tidigare flera gånger genomhuggen skog med lågt virkesförråd. I dessa områden kan det bli fråga om större hyggesarealer.

Det måste enligt min mening vara en självklar utgångspunkt vid avverkningsplaneringen att eftersträva att begränsa kalhyggenas storlek. Hyggen bör t. ex. inte i onödan läggas kant i kant eller göras större än som är erforderligt från skogsbrukssynpunkt. Inom områden som är särskilt värdefulla från naturvårdssynpunkt bör naturvårdsmyndigheterna med stöd av naturvårdslagstiftningen kunna meddela särskilda föreskrifter i fråga om utformningen av kalhyggena.

Arbetsgruppen tar också upp frågan om återväxtåtgärder i skogsbruket. Arbetsgruppen framhåller att återväxtåtgärderna behöver intensifieras. Det bör ske dels genom att skogskultur kommer till användning i större omfattning än självföryngring, dels genom att ökade krav ställs på att återväxtåtgärder vidtas utan dröjsmål efter slutavverkning. Arbetsgruppens uppfattning delas av flera remissinstanser. I fråga om kravet att återväxtåtgärder vidtas så snart som möjligt framhåller skogsstyrel-

sen att en översyn av tillämpningsanvisningarna till skogsvårdslagen pågår. Genom anvisningarna kommer kravet på återväxtåtgärder att tillgodoses. Jag ansluter mig till arbetsgruppens uppfattning. Kraven på att återväxtåtgärder skall vidtas så snart som möjligt efter avverkning bör skärpas. Varje års fördröjning innebär på sikt stora förluster i tillväxt och olägenheter från naturvårdssynpunkt. Enligt min mening bör det föreligga särskilda skäl för att längre tidsmellanrum mellan slutavverkning och återväxtåtgärder än ett par år skall kunna accepteras. Jag utgår från att skogsstyrelsens översyn av tillämpningsanvisningarna till skogsvårdslagen kommer att tillgodose dessa önskemål.

Jag är vidare av samma mening som arbetsgruppen att det behövs intensivare återväxtåtgärder efter avverkning. Ett uttryck för statsmakternas syn på denna fråga är det stöd till intensifierad skogsvård i norra Sverige som införts fr. o. m. innevarande budgetår (prop. 1974: 61, JoU 1974: 16, rskr 1974: 217). Plantering eller i vissa fall sådd gör det möjligt att använda högkvalitativt frö, vilket medför en högre volymproduktion. Det ankommer på 1973 års skogsutredning att lämna förslag till skärpning av återväxtbestämmelserna i skogsvårdslagen.

Arbetsgruppen föreslår obligatorisk anmälan till skogsvårdsstyrelsen av alla planerade hyggen. Enligt arbetsgruppen skulle en sådan anmälan möjliggöra en bättre rådgivnings- och kontrollverksamhet främst i fråga om återväxtåtgärder. Vidare skulle anmälningsförfarandet innebära möjligheter till bättre sysselsättningsplanering. De flesta remissinstanserna är positiva till någon form av anmälningsförfarande. I fråga om tidpunkten för anmälan råder emellertid delade meningar bland remissinstanserna. Naturvårdsverket, flera länsstyrelser och de flesta skogsvårdsstyrelserna är positiva till arbetsgruppens förslag om förhandsanmälan. Några remissinstanser, däribland skogsstyrelsen, anser att anmälan behöver göras först i samband med avverkning eller sedan hygget tagits upp. Domänverket och ett par stiftsnämnder anser att anmälan av hyggen inte bör omfatta statens och kyrkans skogsmarker. LRF motsätter sig en anmälningsplikt med hänvisning till att skogsvårdsstyrelsernas resurser i första hand bör användas för en intensifiering av skogsvården. Om sådan anmälningsplikt införs, bör den enligt LRF i vart fall begränsas till hyggen som är större än fem hektar.

Jag delar arbetsgruppens uppfattning att det från såväl skogsvårds- som arbetsmarknads- och miljöskyddssynpunkt finns ett behov av att avverkningar anmäls till skogsvårdsstyrelserna. Jag ansluter mig också till förslaget att anmälan skall göras i god tid i förväg innan avverkning företas och att anmälningsskyldigheten skall omfatta alla skogsägare. En förutsättning för att skogsvårdsstyrelsernas rådgivning i återväxtfrågor skall bli effektiv är sålunda att avverkningen inte redan har ägt rum. Vidare förutsätter det samrådsförfarande i naturvårdsfrågor som jag kommer att behandla i ett följande avsnitt att anmälan görs i

förväg. Det är enligt min mening inte heller tillfredsställande att som några remissinstanser föreslår begränsa anmälningarna till hyggen större än fem hektar. Av arbetsgruppens redovisning framgår att hälften av kalmarsarealen utgörs av hyggen som är mindre än fem hektar. Av denna areal är enligt redovisningen närmare 40 % äldre än fem år. Det innebär med andra ord att det under en period av minst fem år efter avverkningen inte har åstadkommit någon tillfredsställande förnygring på dessa marker. Redan detta förhållande är enligt min mening skäl nog för att låta anmälningsförfarandet omfatta alla hyggen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta i dessa frågor.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört förordar jag att i skogsvårdslagen i avsnittet om avverkning tas in en bestämmelse om skyldighet för markägare att enligt bestämmelser som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer underrätta skogsvårdsstyrelsen om avverkning som skall äga rum på hans mark. Närmare bestämmelser om tidpunkten för anmälan och hur skyldigheten skall fullgöras bör det ankomma på skogsstyrelsen att meddela. För större markägare bör anmälningsskyldigheten kunna fullgöras i form av en redovisning av planer för framtida avverkning vilka bör följas upp genom definitiv anmälan i god tid innan åtgärden påbörjas. Skogsstyrelsen bör också kunna medge undantag från anmälningsskyldighet i vissa fall, t. ex. i fråga om beståndsvårdande gallring. Motsvarande anmälningsskyldighet bör gälla för kyrkans mark och för mark under domänverkets förvaltning. Som arbetsgruppen framhållit kommer den föreslagna anmälningsskyldigheten dessutom att underlätta den långsiktiga planeringen av sysselsättning och utbildning inom skogsbruket. Enligt min mening är det angeläget att förbättra planeringen av sysselsättningen för de anställda i skogsbruket.

Det merarbete som kommer att uppstå vid skogsvårdsstyrelserna i samband med anmälningsförfarandet kommer enligt min uppfattning inte att bli mer omfattande än att dessa kommer att klara det med befintliga resurser.

Arbetsgruppens syn på den form av markberedning som kallas hyggesplöjning delas av de allra flesta remissinstanserna. För egen del anser jag att tiden nu är inne för någon form av reglering av hyggesplöjningen som f. n. på det hela taget är okontrollerad. Ett totalförbud mot all hyggesplöjning skulle enligt min mening föra för långt. Däremot är det motiverat att verksamheten underkastas kontroll. Härvid måste en noggrann avvägning göras mellan å ena sidan intresset av fortsatt skogsbruk och å andra sidan rennärings och naturvårdens intressen. En sådan avvägning måste göras innan avverkning skett på det aktuella området. Frågan om hur kontrollen av hyggesplöjningen närmare bör utformas återkommer jag till i anslutning till mina förslag till ändring av 20 § NVL.

Jag vill sedan ta upp vissa frågor som berör förhållandet mellan

skogsvårdslagstiftningen och naturvårdslagstiftningen. Av Sveriges landareal är 57 % produktiv skogsmark. Enligt arbetsgruppen omfattas uppskattningsvis ca 14 % av denna skogsmark av sådana restriktioner i fråga om avverkning och föryngring som är föranledda av naturvårdsintressena. Arbetsgruppen påpekar att större krav ställs på områden för fritidsutnyttjande i tätorternas närhet än i avlägsna områden. Önskemål finns om att rekreationsområdena skall vara lättillgängliga, omväxlande och estetiskt tilltalande.

Arbetsgruppen påpekar vidare att det oftast är möjligt att med enkla medel inom ramen för ett rationellt skogsbruk vidta åtgärder som tillfredsställer den rekreationssökande allmänhetens krav. Samtidigt framhålls att en ändamålsenlig skötsel av våra skogar enligt skogsvårdslagens föreskrifter allmänt sett bättre tjänar friluftslivets och landskapsvårdens intressen än ingen vård alls. Arbetsgruppen ger i sin rapport flera exempel på åtgärder som innebär ett hänsynstagande till naturvärden och som kan vidtas inom ramen för ett rationellt skogsbruk. Samtliga remissinstanser ställer sig positiva till arbetsgruppens synpunkter i dessa delar. Från lagteknisk synpunkt gör arbetsgruppen en klar avgränsning mellan sådana restriktioner i skogsbruket som är av större omfattning och därför har ekonomisk betydelse för skogsbruket och sådana restriktioner som kan inordnas i ett rationellt bedrivit skogsbruk. Beträffande de förra restriktionerna anser arbetsgruppen att de bör regleras i naturvårdslagstiftningen, medan de senare bör ses som normala inslag i skogsbruket jämförbara med t.ex. återväxtåtgärder och därför bör komma till uttryck i skogsvårdslagstiftningen. De remissinstanser som uttalar sig i denna fråga ansluter sig till förslaget.

Jag vill framhålla nödvändigheten av att våra skogar även i framtiden kan utnyttjas både för skogsbruk och friluftsliv. Detta kräver ett ömsesidigt hänsynstagande. Det är nödvändigt att i skogsbruket ta hänsyn till naturvårdens krav. Insikten härom har vuxit under senare år. Som ett uttryck för denna inställning och som ett understrykande av de krav som av hänsyn till naturvärden under alla omständigheter bör gälla inom skogsbruket — vare sig det är fråga om skogsmark som är särskilt värdefull från naturvårdssynpunkt eller inte — bör i skogsvårdslagen som allmän princip slås fast att skogsbruket är skyldigt att ta hänsyn till naturvårdens intressen. Bestämmelsen bör tas in i 1 § skogsvårdslagen som innehåller de allmänna riktlinjerna för skogsbrukets bedrivande. Exempel på sådana åtgärder är att vid slutavverkning lämna kvar enstaka träd, trädgrupper eller trädridåer i omedelbar anslutning till bebyggelse, på allmänt frekventerade rastplatser, på mindre holmar och vid sjöar och vattendrag eller i anslutning till natursköna vyer nära vägar, att anpassa hyggesgeometrin till terrängens form, att se till att vissa stigar är framkomliga, att undvika slutavverkning på myr- och bergimpediment och i myrkanter, att spara boträd samt att undvika

kalavverkning utan kvarlämnande av "fröträäd" i nära anslutning till bebyggelse. De åtgärder av hänsyn till naturmiljön som jag nu nämnt och därmed jämförliga åtgärder bör således i fortsättningen ingå som ett normalt led i skogsdriften. Skogsstyrelsen avses få i uppdrag att efter samråd med naturvårdsverket utfärda utförliga anvisningar om vilka dessa åtgärder är och vad de närmare innebär. Vidare avses skogsvårdsstyrelserna få i uppdrag att medverka till att åtgärderna genomförs.

Nu föreslagna restriktioner i skogsbruket, som avses få sin grund i skogsvårdslagen, bör gälla all skogsmark. Det innebär bl. a. att dessa restriktioner av naturvårdsmyndigheterna kan läggas till grund för deras bedömningar och betraktas som minimikrav som under alla omständigheter måste uppfyllas. Samtidigt förutsätts att naturvårdsmyndigheterna med stöd av naturvårdslagstiftningen meddelar andra eller strängare föreskrifter när skogsmarken är särskilt värdefull från naturvårdssynpunkt och samhället med hänsyn därtill behöver ha omedelbar kontroll över skogsdriften i området från nämnda synpunkt. Jag kommer att i det följande närmare uppehålla mig vid sådana fall då det av hänsyn till naturmiljön kan vara påkallat med särskilda restriktioner i skogsbruket.

8.3 Naturvårdslagen

8.3.1 Allmän hänsyn till naturen

NVK framhåller att samhällsutvecklingen bör ges en långsiktig inriktning i linje med vad som från ekologiska utgångspunkter ter sig rationellt i ett längre perspektiv. Natur- och miljövårdsaspekterna har fått ökad betydelse inom alla former av samhällsplaneringen, och planeringen för natur- och miljövård har i allt högre grad integrerats i samhällets fysiska, ekonomiska och sociala planering. Enligt miljöskyddslagen (1969: 387) gäller sålunda som allmän princip att verksamhet, som är förbunden med särskild risk för skada eller störning för omgivningen, endast får ske efter tillstånd av myndighet och i enlighet med av myndighet meddelade föreskrifter. På motsvarande sätt har genom lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor införts en produktkontroll omfattande alla kemiska varor som kan befaras medföra hälsofara eller skadlig inverkan på miljön.

NVK påpekar att i fråga om markanvändningen och dispositionen av våra naturresurser markerar de senaste årens ändringar i byggnadslagstiftningen och NVL en motsvarande skärpning och ett ökat inflytande för det allmänna. Riksdagens ställningstagande utgår här från principen att det är det allmänna som skall ha det yttersta inflytandet i frågor om markanvändningen och utnyttjandet av naturresurserna. Ställningstagandet medför att sådana förfaranden skall underkastas den kontroll som behövs. Det förutsätter också att med tillstånd till viss verksamhet eller visst nyttjande kan förbindas de villkor som behövs för att skada eller olägenhet inte skall uppstå.

NVK framhåller att dess förslag ligger i linje med den redovisade utvecklingen inom lagstiftningen under senare år. Det bygger på den ekologiska grundsynen. Frågorna om naturen som en grundläggande del av vår livsmiljö ges därför central betydelse, och skyddet får ett vidare syfte än att endast ge tillträde till markområden eller hindra ingrepp till skada för landskapsbilden eller att tillgodose begränsade vetenskapliga eller kulturella ändamål.

Detta grundläggande synsätt förutsätter enligt NVK att vårt handlande sker med beaktande av vad hänsynen till naturresurser och naturmiljö kräver och att handlingar och verksamheter i strid mot dessa hänsyn i princip inte är tillåtliga. Allmänt bör enligt kommittén gälla att en naturresurs som tas i anspråk skall tillgodogöras på ett från naturvårdssynpunkt rimligt sätt. I överensstämmelse med detta synsätt föreslår kommittén bl. a. en skärpning av den allmänna regeln i 1 § om skyldighet att undvika skada på naturen i samband med arbetsföretag samt slopande av det i vissa lagrum (18, 20 och 21 §§) upptagna villkoret att ingripande av naturvårdsskäl inte får vara oskäligt betungande. I samma syfte föreslår kommittén vidare bestämmelser om att den som genom undantag från föreskrifter för naturreservat eller i annat sammanhang får tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag skall kunna åläggas att bekosta särskild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

Kommitténs allmänna syn på naturvårdens uppgifter och dess förslag till vissa därtill anslutande lagändringar har godtagits eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan. De remissinstanser som företrädar skogsnäringen ställer sig dock negativa till kommitténs allmänna resonemang i ifrågavarande hänseende och avstyrker förslagen beträffande den allmänna hänsynsregeln och ingripande enligt 20 §. Domänverket och skogsstyrelsen framhåller att vår nuvarande miljö i stor utsträckning är en kulturprodukt. Verken betonar vidare i likhet med vissa andra remissinstanser som kritiserar kommitténs förslag att en skälighetsbedömning alltid måste ske.

Jag kan helt ansluta mig till kommitténs uppfattning att beaktande av natur- och miljövårdsintressen måste ingå som ett nödvändigt led i all verksamhet som avser utnyttjande av naturresurser. Detta gäller självfallet även i fråga om ingrepp i landskapsområden som påtagligt fått sin prägel av människans åtgärder. Det får numera anses vara en allmänt accepterad uppfattning att en markägare inte har frihet att använda sin egendom på ett sätt som skulle vara till skada för andra människor och för samhället i dess helhet (prop. 1973: 101, CU 1973: 21, rskr 1973: 219; prop. 1974: 73, JoU 1974: 18, rskr 1974: 240). Jag anser det naturligt att den skärpning i samhällets inställning härvidlag som inträtt under de tio år som förflutit sedan NVL:s tillkomst får komma till uttryck i lagtexten i huvudsak på det sätt NVK föreslagit. De föreslagna

ändringarna utesluter självfallet inte att i det enskilda fallet en avvägning mellan naturvårdsintresset och motstående allmänna eller enskilda intressen måste göras även i framtiden i enlighet med bestämmelserna i 3 § NVL.

8.3.2 Allemansrätten

Enligt NVK:s förslag bör allemansrätten komma till positivt uttryck i lagens inledande bestämmelse genom en föreskrift att rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras. Förslaget har fått ett blandat mottagande under remissbehandlingen. Somliga remissinstanser ställer sig positiva till lagstiftning angående allemansrätten men menar att ämnet i så fall bör utredas ytterligare. Mot den föreslagna bestämmelsen har vidare invänts bl. a. att den kan ge anledning till missförstånd angående allemansrättens innebörd.

Allemansrätten är en urgammal sedvanerätt och har endast i begränsad utsträckning kommit till uttryck i lag. I stort brukar man med allemansrätten avse friheten för envar att färdas till fots över och under en kortare tid uppehålla sig på annans mark, om det inte är fråga om tomt eller plantering eller överhuvud om mark som kan skadas av beträdandet, och att där plocka blommor, bär och svamp. På flera punkter råder oklarhet om vad allemansrätten innebär. För min del anser jag att en lagstiftning angående allemansrättens innehåll skulle kunna leda till många svårbedömda tvister i skälighetsfrågor där olägenheterna i dag inte är större än att de kan övervinnas med upplysning och uppmaning till hänsyn. Jag anser det emellertid värdefullt att markera allemansrättens betydelse i NVL:s inledande bestämmelse. Allemansrätten, som saknar motstycke i flertalet andra länder, är av avgörande betydelse för människornas möjlighet att få rekreation och avkoppling i det fria. Jag förordar att i NVL:s 1 § förs in ett tillägg, varigenom — utan någon precisering av allemansrättens innebörd — slås fast att naturen är tillgänglig för alla i enlighet med allemansrätten.

8.3.3 Strandskydd m. m.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet eller vid insjö eller vattendrag kan länsstyrelsen enligt 15 § NVL förordna att visst strandområde skall vara strandskyddsområde. Strandskyddsområde skall omfatta behövligt land- och vattenområde. Sådant område får dock inte sträcka sig längre än 300 m från strandlinjen. Strandskyddsbestämmelser enligt 15 § tredje stycket skall inte omfatta område som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Fastställs sådan plan inom strandskyddsområde, undantas det planlagda området automatiskt från strandskyddsområdet. Enligt 15 a §, som trädde i kraft den 1 januari 1972, kan länsstyrelsen för att säkerställa genomförandet av ett definitivt strandskyddsförordnande för-

ordna att visst område tillfälligt skall vara strandskyddsområde. Sådant provisoriskt strandskyddsförordnande får meddelas för viss tid, högst tre år, men kan, om särskilda skäl föreligger, förlängas ytterligare högst tre år. Innebörden av strandskyddsförordnande enligt 15 eller 15 a § anges i 16 §. Enligt 16 § första stycket krävs länsstyrelsens tillstånd för att inom strandskyddsområde uppföra helt ny byggnad och för att ändra befintlig byggnad till att tjäna ett väsentligen nytt ändamål samt för att utföra förberedelsearbeten för sådan bebyggelse. Meddelas tillstånd, skall länsstyrelsen bestämma i vilken utsträckning mark får tas i anspråk som tomt för byggnaden. Enligt 16 § andra stycket finns möjlighet för den som i annat fall än som avses i första stycket vill inom strandskyddsområde utföra anläggning, varigenom mark tas i anspråk som tomt eller tillträdet till mark, där allemansrätt råder, på annat sätt hindras eller försvåras, att hos länsstyrelsen utverka tillstånd härtill. Har sådan anläggning utförts utan tillstånd eller i strid mot givet tillstånd, kan länsstyrelsen, om anläggningen avsevärt inskränker allmänhetens rörelsefrihet, förelägga ägaren att vidta de återställningsåtgärder som behövs. 16 § gäller inte anläggning som behövs för försvaret, jordbruket, fisket, skogsskötseln, renskötseln eller den allmänna samfärdseln och inte tillgodoser bostadsändamål.

NVK framhåller under hänvisning till gjorda undersökningar att den möjlighet länsstyrelsen har f. n. enligt 15 § att förordna om strandskydd intill 300 m från strandlinjen visat sig otillräcklig då det gäller att förhindra att strandområden genom exploatering och andra åtgärder tas i anspråk för annat ändamål än bad och rekreation. NVK föreslår därför att ett generellt strandskydd införs som gäller intill 100 m på vardera sidan om strandlinjen. I den mån det behövs för att tillgodose syftet med strandskyddet skall länsstyrelsen kunna utvidga strandskyddsområdet, på land intill 300 m från strandlinjen och i vatten ut till gräns mot allmänt vattenområde. Länsstyrelsen skall enligt förslaget också kunna från strandskyddet undanta område som uppenbarligen saknar betydelse för bad och friluftsliv. Även område inom fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan skall omfattas av strandskyddet, i den mån undantag inte görs i samband med fastställelse av sådan plan. Strandområden som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande ingår i fastställd plan föreslås genom en övergångsbestämmelse bli generellt undantagna från regleringen. Om förslaget genomförs, blir enligt NVK 15 a § överflödig och bör upphävas.

16 § som reglerar strandskyddets innehåll bör enligt NVK skärpas för att skyddet skall bli tillräckligt effektivt. Inom strandskyddsområde får enligt förslaget inte uppföras någon ny byggnad eller befintlig byggnad ändras för att tillgodose ett nytt ändamål. Inom sådant område skall inte heller annars få utföras anläggning eller företas ingrepp som väsentligt påverkar mark- eller vattenförhållanden inom området. Som exempel

härpå nämner NVK bl. a. anläggningar för camping, sport och klubbverksamhet, bryggor och båtuppläggningsplatser. Inte heller får enligt förslaget inom sådant område utföras annan anläggning eller anordning som inskränker allemansrätten. Undantag föreslås dock gälla för stängsel som behövs för jordbruket, skogsbruket eller renskötseln. Ett normalt utnyttjande av området i jord- eller skogsbruk är enligt NVK inte avsett att träffas av bestämmelsen. Tåkt bör i princip inte få ske i strandområde. Regleringen av tåkt från strandskyddssynpunkt bör emellertid enligt NVK ske medelst de föreslagna generella tåktbestämmelserna i 18 §. Länsstyrelsen skall enligt förslaget kunna meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta inom strandskyddsområdet som behövs för att trygga syftet med strandskyddet. Länsstyrelsen föreslås också kunna meddela undantag från bestämmelserna om strandskydd, om särskilda skäl föreligger.

Remissinstanserna har i allmänhet ställt sig positiva till NVK:s förslag i fråga om strandskyddet. Erinringar har dock framförts mot förslagets utformning på åtskilliga punkter.

Jag vill för egen del anföra följande. Strandskyddets syfte är att bevara den möjlighet att bada och idka friluftsliv inom strandområden som allmänheten har enligt allemansrätten. I motiven till NVL betonas vikten av att den särskilda strandregleringen upprätthålls effektivt i enlighet med dess syfte, så att allmänhetens tillträde till landets kuster och sjöstränder inte hindras av okontrollerad bebyggelse. Av NVK redovisade undersökningar ger vid handen att strandskyddsförordnanden inte kommit till stånd i sådan omfattning att tillträdet till de från friluftssynpunkt värdefulla stränderna kunnat bevaras för den ej strandägande befolkningen i önskvärd omfattning. Vidare har dispens för bebyggelse inom strandskyddsområde getts i förhållandevis stor utsträckning. Jag anser därför i likhet med NVK och de flesta remissinstanserna att det finns anledning att skärpa de nuvarande bestämmelserna om strandskydd. NVK:s förslag om införande av ett generellt skydd för strandområdet vid havet, insjöar och vattendrag godtas i huvudsak av flertalet remissinstanser. Även jag biträder förslaget om införande av generellt strandskydd. Jag förordar således att det i lagen slås fast att strandskydd skall råda vid havet, insjöar och vattendrag. Strandskyddsområdet bör i första hand omfatta land- och vattenområdet intill 100 m från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. När det behövs för att tillgodose syftet med strandskyddet, bör regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kunna utvidga strandskyddsområdet intill ett avstånd av högst 300 m från strandlinjen. I fråga om vattenområde utanför denna gräns vill jag erinra om att länsstyrelsen har möjlighet att med stöd av 5 § sjötrafikförordningen (1962: 150) meddela föreskrifter bl. a. om fartbegränsning och om begränsning i rätt att utnyttja vattenområde för båttävling, vattenskidåkning eller liknande sport. Chefen för

kommunikationsdepartementet avser enligt vad jag inhämtat att föreslå ändring i nämnda bestämmelser i syfte att utvidga länsstyrelsens befogenheter att ingripa till skydd för vattenområden i dessa avseenden.

Som NVK anfört bör undantag från det generella strandskyddet medges för sådana strandområden som uppenbarligen saknar betydelse för allmänhetens bad- och friluftsliv, t. ex. vid obetydliga bäckar och tjärnar. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer bör kunna förordna om sådana undantag. Som NVK påpekat kräver genomförandet av ett generellt strandskydd att strandskyddsområdena avgränsas och preciseras så att någon tvekan inte kan uppstå beträffande deras omfattning. Denna fråga bör enligt min mening lämpligen lösas så att bestämmelserna om generellt strandskydd för beredande av tid för behövliga inventeringar får träda i kraft den 1 juli 1975. Jag kan upplysningsvis meddela att jag ämnar föreslå Kungl. Maj:t att bemyndiga länsstyrelserna att efter sådana inventeringar och efter samråd med naturvårdsverket meddela beslut om de undantag som behöver göras, så att besluten kan träda i kraft den 1 juli 1975. Det kan givetvis bli nödvändigt att framdeles företa jämkningar i fråga om strandskyddsområdenas omfattning.

Flera remissinstanser har ansett att strandskydd normalt inte bör gälla inom planområde. Där bör enligt deras mening bestämmelserna i byggnadslagstiftningen vara tillfyllest. För egen del anser jag det angeläget att strandskyddet så långt möjligt upprätthålls även inom planlagt område. Genom de ändringar jag föreslår beträffande 16 §, som reglerar strandskyddets innehåll och vartill jag återkommer i det följande, skall det vara förbjudet att inom strandskyddsområde utföra anläggning eller anordning som begränsar allmänhetens rörelsefrihet enligt allemansrätten. Härigenom erhålls i viss utsträckning kontroll över åtgärder som inte är åtkomliga enligt byggnadslagstiftningen. Vidare föreslås att regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får befogenhet att ge föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta inom strandskyddsområde. Motsvarighet härtill saknas i byggnadslagstiftningen. Den samordning som i förekommande fall behövs med beslut enligt nämnda lagstiftning bör kunna åstadkommas genom samråd eller genom delegation av beslutanderätten till kommunen i enlighet med vad jag kommer att föreslå i det följande. Med hänsyn till det anförda ansluter jag mig till NVK:s förslag att strandskyddet normalt också bör omfatta planlagt område men att det, när särskilda skäl föreligger, vid fastställelse av generalplan, stadsplan eller byggnadsplan skall kunna förordnas att i planen ingående strandområde inte längre skall omfattas av strandskydd. Jag vill i sammanhanget framhålla att enligt de övergångsbestämmelser som jag föreslår skall strandområde som vid utgången av juni 1975 ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan inte omfattas av strandskydd enligt de nya bestämmelserna, om inte annat förordnas.

Ett par remissinstanser har ansett att strandskyddet också bör tillgodose rena naturskyddssynpunkter och sammanföras med landskapskyddsbestämmelserna. Jag har förståelse för motiven bakom denna uppfattning. Behovet av värn för allemansrätten vid stränderna gör sig emellertid enligt min mening gällande med sådan styrka, att det bör tillgodoses med bestämmelser som är direkt och enbart inriktade härpå. Den förankring hos den allmänna opinionen som strandregleringen tillvunnit sig kan inte utan vidare väntas tillkomma naturskyddsbestämmelser med mera allmänt innehåll. Behovet av markering av det särskilda syftet med strandregleringen ökas snarast i samband med införandet av generellt strandskydd. I praktiken torde strandskyddet i allmänhet automatiskt också få till effekt att de egenskaper hos naturmiljön bevaras som vid sidan av närheten till vatten gör ett strandområde lämpat för friluftsliv. Behövs därutöver särskilda föreskrifter till skydd för naturmiljön inom visst strandområde, får naturvårdslagens härför avsedda bestämmelser tillämpas jämsides med strandkontrollen. Jag anser sålunda att strandskyddet liksom hittills bör ha till väsentligt syfte att bevara allemansrätten vid stränderna.

Om förslaget om generellt strandskydd genomförs, finns enligt min mening inte längre något behov att kunna förordna om strandskydd interimistiskt. 15 a § kan därför upphävas.

Innebörden av strandskyddet regleras som jag tidigare nämnt i 16 §. NVK föreslår att nuvarande bestämmelser om tillståndstvång för bebyggelse och möjlighet till tillståndsprövning och återställningsföreläggande i fråga om anläggningar som hindrar utövningen av allemansrätten ersätts av ett generellt förbud med möjlighet för länsstyrelsen att medge undantag när särskilda skäl föreligger. Förslaget har godtagits av de flesta remissinstanserna, och även jag finner det ändamålsenligt att strandregleringen i princip utformas på detta sätt. NVK:s förslag att strandregleringen skall avse bl. a. uppförande av "ny byggnad" i stället för som f. n. "helt ny byggnad" har motiverats med att det därigenom skulle bli möjligt att reglera inte bara tillkomsten av helt ny byggnad utan även omfattande till- eller ombyggnad eller därmed jämförlig ändring av befintlig byggnad. Några remissinstanser har avstyrkt förslaget i denna del under framhållande att införandet av ännu ett byggnadsbegrepp i bebyggelsereglerande författningar skulle medföra svårigheter och allmän osäkerhet vid tillämpningen. Enligt min mening finns inte med hänsyn till strandskyddets syfte anledning att ändra bebyggelsekontrollens omfattning såvitt nu är i fråga, eftersom till- eller ombyggnad av ett befintligt hus normalt sker på mark som redan tagits i anspråk som tomt. Innebär arbetena att byggnaden ändras för att tillgodose ett nytt ändamål, t. ex. ändring av en fiskebod till fritidshus, omfattas ombyggnaden av strandkontrollen redan enligt gällande bestämmelser. I andra fall torde byggnadslovsprövningen av till- eller ombyggnad vara till fyl-

lest. Med hänsyn till vad jag anført om strandskyddets syfte finns ej heller skäl att under strandkontrollen utan närmare precisering eller hänsyn till inverkan på allemansrätten föra in ingrepp som väsentligt påverkar mark- eller vattenförhållanden inom strandområdet. Den behövliga kompletteringen av strandskyddets innehåll bör enligt min mening ske på det sättet att det nuvarande förbudet mot bebyggelse och förberedelsearbeten därför utvidgas till att avse även utförande av anläggning eller anordning varigenom mark tas i anspråk såsom tomt eller allmänheten på annat sätt hindras eller avhålls från att beträda mark där den annars skulle ägt att färdas fritt. Förbudet kommer härigenom att omfatta exempelvis vägar samt av NVK nämnda anläggningar för camping och sport m. m.

Det bör ankomma på länsstyrelsen att enligt vad jag förut nämnt, meddela behövliga föreskrifter om vad allmänheten har att iaktta inom strandskyddsområde. Det tillkommer Kungl. Maj:t att besluta härom.

Länsstyrelsen bör få medge undantag från strandskyddsbestämmelserna när särskilda skäl föreligger. Dispensmöjligheten bör tillämpas restriktivt.

Bl. a. lantbruksstyrelsen föreslår att undantag från strandskyddsbestämmelserna allttjämt bör gälla inte bara för stängsel utan även för annan anläggning som erfordras för jordbruket, fisket, skogsskötseln eller renskötseln och ej tillgodoser bostadsändamål. Jag föreslår för min del att från strandregleringen undantas sådana för dessa näringar behövliga anläggningar eller åtgärder som inte avser uppförande eller ändring av byggnad. Det innebär att t. ex. även ekonomibyggnader för jordbruket förs in under kontrollen. Vidare anser jag i likhet med NVK att något generellt undantag inte bör göras för försvarets eller den allmänna samfärdsels anläggningar. Vid prövning av dispenser för dessa ändamål måste naturligtvis en rimlig avvägning ske mellan naturvårdsintraset å ena sidan och försvarets eller samfärdsels intressen å den andra sidan. Anläggning eller anordning som inkräktar på allmänhetens rörelsefrihet inom strandskyddsområde kan ofta vara av den art att tillstånd krävs enligt vattenlagen (1918: 523) eller miljöskyddslagen (1969: 387). Vid tillåtlighetsprövning enligt dessa båda lagar skall naturvårdens och friluftslivets intressen beaktas. Såsom även NVK uttalat bör prövning enligt NVL kunna undvaras, när motsvarande prövning från naturvårdssynpunkt sker i annan ordning. Jag förordar att samordningsfrågan i enlighet med vad som föreslagits av ett par remissinstanser löses på det sättet att bestämmelserna om tillståndstvång för vissa åtgärder inom strandskyddsområde inte skall avse företag vartill lämnats tillstånd enligt vattenlagen eller tillstånd eller dispens enligt miljöskyddslagen.

17 § innehåller bestämmelser om stängselgenombrott. Om det på område, som är av väsentlig betydelse för friluftslivet, eller i områdets när-

het finns stängsel som hindrar eller avsevärt försvårar tillträdet till mark inom området där allmänheten annars skulle ha kunnat färdas fritt, kan länsstyrelsen förelägga stängselhållaren att anordna grind eller genomgång. Om det är uppenbart att stängslet endast avser att stänga allmänheten ute från området, kan föreläggande meddelas om borttagande av stängslet. Bestämmelserna om stängsel gäller även dike.

NVK föreslår en ändring som ökar möjligheten till stängselgenombrott. För förordnande bör det enligt förslaget räcka med att området är av betydelse för friluftslivet och att stängslet eller diket försvårar tillträdet till marken.

Jag ansluter mig till förslaget, som tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Vidare föreslår NVK ett tillägg i 17 § i syfte att göra det möjligt att ingripa mot privata förbudsskyltar. Sålunda föreslås att skylt som huvudsakligen avser att avvisa allmänheten från område där den äger färdas fritt inte får finnas uppsatt utan byggnadsnämndens tillstånd. Förslaget tillstyrks i sak av de flesta remissinstanserna men erinringar har framförts mot bestämmelsens utformning. För egen del finner jag förslaget synnerligen välmotiverat. Det är en välkänd företeelse att privata förbudsskyltar i ökande omfattning sätts upp i syfte att avhålla allmänheten från att beträda mark där allemansrätt råder. En huvudbestämmelse bör innehålla att skylt varigenom allmänheten avvisas från visst område inte får finnas uppsatt utan tillstånd av byggnadsnämnden. Tillstånd bör dock inte fordras om det är uppenbart att allemansrätt är utesluten inom området — t. ex. om detta utgörs av tomtmark eller plantering — eller om skylten eljest är behörig. Som exempel härpå kan nämnas att skylten varnar för verklig fara eller uppsatts enligt beslut av myndighet. I tveksamma fall måste byggnadsnämndens tillstånd inhämtas. Som några remissinstanser anfört bör, jämte det att den som bryter mot bestämmelsen kan ådömas straff, byggnadsnämnden även kunna förelägga den som satt upp skylt utan tillstånd att ta bort skylten. Föreläggandet bör kunna förenas med vite, och nämnden bör kunna låta ta bort skylten på den försumliges bekostnad, om föreläggandet inte åttlyds. Jag föreslår att en bestämmelse härom tas in i 39 § tredje stycket.

8.3.4 Landskapsvård

NVL:s särskilda bestämmelser till skydd för landskapsbilden innehåller regler om tillståndstvång för täktverksamhet (18 §), lokalt tillståndstvång för andra störande arbetsföretag genom landskapsskyddsförordnande (19 §), samråd och ingripande mot företag som inte omfattas av tillståndstvång (20 §), ingripande mot förfallna byggnader (21 §) samt utomhusreklam (22 §). NVK föreslår att bestämmelserna skall ändras så att de kan användas för att skydda inte bara landskapets utseende utan naturmiljön i dess helhet. Häri inbegriper kommittén bl. a. kultur- och

odlingslandskapet samt havsmiljön. Flertalet remissinstanser har lämnat kommitténs förslag i denna del utan erinran. Även jag ansluter mig till förslaget. Ifrågavarande bestämmelser bör alltså kunna användas för att bevara ett visst önskvärt tillstånd i naturen, t. ex. ett fjäll- och hedlandskap eller ett öppet odlingslandskap. Vid bedömningen huruvida särskilda åtgärder behövs för nämnda ändamål bör hänsyn tas till naturmiljöns betydelse för friluftslivet.

Täktverksamhet. Enligt 18 § NVL får täkt av sten, grus, sand eller lera för annat ändamål än markinnehavarens husbehov inte ske utan länsstyrelsens tillstånd. Undantag görs för täkt inom vattenområde. Bestämmelserna berör inte heller rätt som meddelas genom inmutning enligt gruvlagen (1974: 342) eller genom beslut av Kungl. Maj:t. Täkt-tillstånd kan förenas med föreskrifter för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Länsstyrelsen kan förelägga den som söker täkt-tillstånd att framlägga täktplan och att ställa säkerhet för fullgörande av föreskrivna åtgärder. Efter tio år kan länsstyrelsen upphäva tillstånd eller meddela ändrade föreskrifter. Under vissa förutsättningar kan föreskrifter ändras även dessförinnan.

Kommitténs förslag i fråga om täktregleringen i 18 § NVL innebär i huvudsak att tillståndsplikten för täkt av grus m. m. utvidgas till att omfatta även jord, torv eller därmed jämförliga nyttigheter — varvid lera uteslutits ur uppräkningsen — att undantaget för husbehovstäkt upphävs samt att även täkt inom vattenområde förs in under regleringen. Kommittén föreslår vidare vissa mindre ändringar i bestämmelserna om ställande av säkerhet och omprövning av tillståndsvillkor. De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget att införliva jord och torv bland de tillståndspliktiga materialen. Särskilt täkt av matjord har under senare tid förekommit på många håll i landet i sådan omfattning att allvarliga skador uppstått i naturmiljön. Täkt av torv i stor omfattning kan medföra svåra ingrepp i naturmiljön genom inverkan på landskapsbilden och på hydrologiska förhållanden m. m. Jag biträder kommitténs förslag att generell tillståndsplikt skall införas i fråga om täkt av jord och torv. För tydlighets skull bör enligt min mening även lera alltså uttryckligen nämnas bland de tillståndspliktiga materialen. Dessa kommer genom den föreslagna nya lydelsen att, förutom sten, inbegripa samtliga lösa jordarter. Bl. a. kommer härigenom täkt av morän och matjord att underkastas tillståndstvång. Något behov att bland de tillståndspliktiga materialen ta upp även nyttigheter som är jämförliga med de uppräknade materialslagen föreligger inte enligt min mening. En sådan till sitt innehåll oklar bestämning skulle vålla svårigheter vid tillämpningen.

Naturvårdsverket anser att gruvbrytning i dagbrott bör likställas med stentäkt, vars reglering inte är förenad med ersättningsskyldighet för det allmänna. Om länsstyrelsen vill skydda en värdefull bergformation mot gruvbrytning i dagbrott medelst naturreservatföreskrifter, kan enligt ver-

ket en ersättningssituation uppkomma. Denna inkonsekvens skulle undanröjas, om gruvbrytning i dagbrott inrymdes i täktregleringen. För min del ansluter jag mig till kommitténs ståndpunkt i denna fråga. Gruvdrift får inte igångsättas utan föregående prövning enligt miljöskyddslagen, varvid även naturvårdssynpunkter skall beaktas. Ersättning utgår inte vid tillståndsvägran. Som jag framhållit i annat sammanhang bör dubbelprövning så långt möjligt undvikas. Vad angår naturvårdsverkets farhågor om uppkomst av en ersättningssituation vid användning av naturreservatinstitutet för skydd av en bergformation gäller numera att ersättning kan ifrågakomma endast om reservatföreskrifter medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Beträffande innebörden härav såvitt nu är i fråga vill jag hänvisa till mitt uttalande som chef för dåvarande civildepartementet i propositionen (1972: 111) angående regional utveckling och hushållning med mark och vatten att man kan utgå från att ett förfarande som är koncessionspliktigt enligt miljöskyddslagen innebär ändring i pågående markanvändning och att således ersättning inte skall utgå om förfarandet förbjuds med stöd av naturvårdslagen (bil. 2 och 3 s. 334). Då täkt av sten och övriga i lagtexten angivna materialslag enligt vedertaget språkbruk inte torde inbegripa gruvdrift, anser jag i likhet med kommittén att uttryckligt undantagsstadgande härför inte behövs.

På föredragning av chefen för industridepartementet senare denna dag läggs fram proposition (1974: 146) med förslag till lag om vissa mineralfyndigheter m. m. som avses ersätta lagen (1886: 46 s. 1) angående stenkolsfyndigheter m. m. (stenkolslagen) och uranlagen (1960: 679). Enligt den föreslagna lagen skall koncession kunna meddelas för undersökning och bearbetning av, förutom fyndighet av uranhaltigt eller toriumhaltigt mineral och vissa andra ämnesgrupper, fyndighet av stenkol, eldfast lera eller klinkrande lera samt fyndighet av torv för att utvinna energi. Enligt förslaget skall koncessionerad verksamhet liksom f. n. vara underkastad gällande lagstiftning angående användning av mark och vatten. Detta innebär t. ex. att tillstånd enligt miljöskyddslagen krävs för gruvdrift även om koncession beviljats. På motsvarande sätt bör enligt min mening även täkt av torv eller lera för vilken koncession beviljats omfattas av naturvårdslagens bestämmelser. Jag föreslår därför att det nuvarande undantaget i 18 § för rätt som meddelas genom beslut av Kungl. Maj:t upphävs.

Under åberopande av en framställning från Svenska samernas riksförbund om åtgärder till skydd för renlavstillgångarna föreslår lantbruksstyrelsen i sitt remissyttrande över NVK:s förslag att föreskrifter till skydd för sådana tillgångar tas in i NVL, t. ex. genom att renlav tas upp bland de tillståndspliktiga materialen i 18 § i lagen. Lantbruksstyrelsen framhåller härvid att renlavstäkt även kan ses som en naturvårdsfråga. Med anledning av lantbruksstyrelsens förslag vill jag anföra följande.

Bestämmelserna i 18 § syftar primärt till att hindra eller begränsa skador på naturmiljön genom täkt av sten och lösa jordarter. I den mån det från naturvårdssynpunkt befinns angeläget att förbjuda eller begränsa täkt av renlav, finns enligt min mening tillräckliga medel härför i NVL:s bestämmelser om naturreservat och i det nya institutet naturvårdsområde som föreslås i det följande. Lantbruksstyrelsens framställning torde i första hand avse åtgärder till skydd för rennäringen. Som styrelsen själv anför torde allemansrätten inte generellt omfatta rätt att ta och tillägna sig renlav. På marker där renskötsel får bedrivas året om har inte heller markägarna rätt att avlägsna renlav i sådan utsträckning att det medför avsevärd olägenhet för renskötseln. I den mån särskilda lagstiftningsåtgärder på området likväl skulle finnas påkallade till skydd för rennäringens intressen, får denna fråga tas upp i annat sammanhang.

Enligt 6 § jordhävdslagen (1969: 698) kan lantbruksnämnden i fråga om odlad jord som ingår eller bör ingå i rationell brukningsenhet förordna att täkt av matjord inte får ske utan nämndens tillstånd. Lagen är f. n. föremål för översyn av jordförvärvsutredningen (Jo 1974: 07). Regleringen i 6 § nämnda lag, som sker från andra utgångspunkter än hänsyn till naturvårdsintressen, bör enligt min mening bibehållas t. v. i avvaktan på resultatet av jordförvärvsutredningens arbete oberoende av att matjordstäkt nu underkastas generell tillståndsplikt enligt NVL. De samordningsföreskrifter som kan behövas för tillståndsprövningen enligt de båda lagarna får utfärdas i administrativ ordning.

Flertalet remissinstanser som yttrat sig i frågan, däribland lantbruksstyrelsen och många länsstyrelser, motsätter sig kommitténs förslag att även husbehovstäkter skall omfattas av det generella tillståndstvånget. Man framhåller att helt obetydliga uttag inte rimligen kan underkastas tillståndsplikt och pekar på svårigheten att dra en gräns mot husbehovstäkter som skulle omfattas av regleringen. Även om också enligt min mening husbehovstäkter i många fall kan innebära från naturvårdssynpunkt olämpliga ingrepp i landskapet, instämmer jag i de betänkligheter remissinstanserna anført mot en så långtgående reglering som kommittén tänkt sig. Att i lag fastställa en för hela landet lämplig kvantitetsgräns ovanför vilken husbehovstäkt alltid skulle vara underkastad tillståndstvång synes vanskligt. Enligt min mening bör länsstyrelsernas befogenhet att med stöd av andra bestämmelser i NVL förordna om förbud eller tillståndstvång för husbehovstäkter (19 §) i förening med de skärpta bestämmelser om samrådsskyldighet (20 §) som jag kommer att föreslå i det följande erbjuda tillräckliga instrument för de fall där det finns risk för att husbehovstäkter kommer att påverka naturmiljön ofördelaktigt.

Kommitténs förslag att täktregleringen i 18 § NVL skall omfatta även täkt i vattenområde har i huvudsak lämnats utan erinran under remiss-

behandlingen. Vattenlagsutredningen har dock påtalat behovet av samordning med vattenlagens bestämmelser i ämnet. Statens industriverk har motsatt sig att den tillståndsprövning i fråga om täkt av sten, grus och sand i havet utanför enskilt vattenområde som f. n. ankommer på verket enligt tillämpningsföreskrifter till lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln flyttas över till länsstyrelserna, vilket skulle bli en följd av kommitténs förslag.

Täkt av sten, grus och sand på botten av havet eller insjöar kan medföra skador på fiske och badstränder. Under senare år har sådan täkt i ökande omfattning förekommit framför allt utanför Bohusläns kust, i Öresund och utanför Gotland. Visserligen får enligt vattenlagen täkt i vattenområde inte företas utan föregående tillåtlighetsprövning av vattendomstol, varvid även naturvårdssynpunkter skall beaktas. Tillståndsplikt gäller emellertid endast om det finns sannolika skäl att allmän eller enskild rätt förnärmas genom täkten i fråga. Mindre omfattande täkter undandras därigenom vattendomstolsprövning. En förbättring av kontrollen över täkt av sten, grus och sand framstår enligt min mening som en mycket angelägen åtgärd. Jag ansluter mig därför i princip till kommitténs förslag att föra in täkt i vattenområde under det generella tillståndstvånget i 18 § naturvårdslagen. Prövning enligt denna paragraf av sådana täkter möjliggörs genom att bedömningen enligt förslaget skall ske med hänsyn till verkningarna på naturmiljön och inte enbart på landskapsbilden. För undvikande av onödig dubbelprövning bör emellertid, såsom vattenlagsutredningen föreslagit, även här göras undantag för täkt i vattenområde vartill tillstånd lämnats enligt vattenlagen.

Enligt min mening bör den på länsstyrelserna ankommande täktregleringen inte heller omfatta verksamhet som bedrivs på Sveriges kontinentalsockel, dvs. havsbotten inom allmänt vattenområde i havet samt inom det havsområde utanför territorialgränsen där Sverige enligt 1968 års konvention om kontinentalsockeln utövar vissa rättigheter för utforskning och utvinning av ej levande naturtillgångar. Enligt kontinentalsockellagen tillkommer dessa rättigheter staten. Med stöd av bemyndigande i nämnda lag har Kungl. Maj:t i tillämpningsföreskrifterna till lagen till industriverket delegerat befogenheten att åt annan upplåta rätt till täkt av sten, grus och sand på kontinentalsockeln. Före avgörande av dylika ärenden inhämtar industriverket regelmässigt yttrande från naturvårdsverket samt vederbörande länsstyrelse och kommun. Genom beslut den 5 april 1974 har Kungl. Maj:t uppdragit åt industriverket att utreda vissa frågor rörande utvinning av sand och grus, särskilt från havsområden. Utredningsuppdraget, som bl. a. avser granskning av möjligheterna till en ökad utvinning av sand och grus från havsområden, skall bedrivas med beaktande särskilt av en sådan utvinnings verkningar i den marina miljön på såväl kortare som längre sikt. I samband härmed bör enligt direktiven övervägas principerna för tillståndsgivning i fråga om

täktverksamhet på kontinentalsockeln. Det finns anledning vänta att täktverksamheten till havs kommer att öka väsentligt i framtiden. För min del anser jag det angeläget att härmed sammanhängande problem bedöms enhetligt och att frågor om upplåtelse av täkt som kan befaras ha mera ingripande verkningar eller på annat sätt kan ha intresse från rikssynpunkt prövas omedelbart av Kungl. Maj:t. För den skull bör, i avvaktan på att industriverkets utredning skall ge underlag för mer preciserade föreskrifter, nu införas den ordningen att industriverket skall hänskjuta ärende om täkt på allmänt vattenområde i havet till Kungl. Maj:ts prövning, om fråga är om täkt som är av större omfattning eller kan medföra betydande skadeverkningar eller annars om naturvårdsverket begär det, samt att ärenden om täkt utanför territorialgränsen skall avgöras omedelbart av Kungl. Maj:t. Industriverkets nuvarande praxis att innan tillstånd ges till täkt av sten, grus och sand på kontinentalsockeln inhämta yttrande från naturvårdsverket och andra berörda myndigheter bör komma till uttryck i författning. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta i dessa frågor.

Med anledning av kommitténs förslag om obligatorisk täktplan vill jag erinra om att enligt 12 § naturvårdskungörelsen (1964: 825) ansökan om täkttillstånd allt efter omständigheterna i det särskilda fallet skall vara åtföljd av karta eller skiss samt den ytterligare utredning som fordras för att företagets inverkan på det skyddade intresset skall kunna bedömas. Om de ingivna handlingarna bedöms otillräckliga, kan länsstyrelsen enligt NVL kräva en utförligare plan, vid äventyr att ansökningen annars avvisas. Någon lagändring synes inte behövlig. Detsamma gäller i fråga om vissa förslag till ändringar i de av 1973 års riksdag antagna bestämmelserna om omprövning av täkttillstånd. Däremot ansluter jag mig till förslaget att säkerhet alltid skall ställas för fullgörandet av föreskrivna återställningsåtgärder, om ej särskilda skäl föranleder annat.

Naturvårdsområde. Enligt 19 § NVL kan länsstyrelsen meddela landskapsskyddsförordnande, vilket innebär att länsstyrelsen lokalt förbehåller sig tillståndsprövning i fråga om vissa slag av företag. Om det finns anledning anta att nybyggnad, upplag eller annat arbetsföretag som inte omfattas av täktregleringen skulle inom visst område komma att i väsentlig mån skada landskapsbilden, kan länsstyrelsen således förordna att företag av det slaget inte får utföras inom området utan länsstyrelsens tillstånd. Till arbetsföretag kan hänföras exempelvis kraftledning, bilskrotningsupplag, husbehovstäckor samt avverkning och plantering av skog. I samband med tillstånd kan meddelas föreskrifter för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Bestämmelserna är inte tillämpliga på bebyggelse inom planområde eller på företag som prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen. Medför tillståndsvägran eller föreskrifter i samband med tillstånd att pågående markanvändning avsevärt försvåras, kan ersättning utgå (28 §).

Behov av mera långtgående skydd för naturen kan tillgodoses genom institutet naturreservat. Sålunda kan enligt 7 § område, som finnes böra särskilt skyddas eller vårdas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur, sin skönhet eller eljest märkliga beskaffenhet eller emedan området är av väsentlig betydelse för allmänhetens friluftsliv av länsstyrelsen förklaras som naturreservat. I fråga om naturreservat finns bestämmelser bl. a. om de inskränkningar i nyttjandet av mark som kan föreskrivas för ändamålet (8 §), skyldighet för markinnehavaren att tåla att vandringsleder m. m. anordnas inom området eller att där företas gallring, röjning m. fl. åtgärder för tillgodosende av syftet med reservatet (9 §), föreskrifter för allmänheten (10 §), interimistiskt förordnande (11 §) samt upphävande av eller undantag från reservatföreskrifter (12 §).

NVK framhåller vid sina överväganden i fråga om landskapsvården att de åtgärder och verksamheter som kräver beaktande från kontrollsynpunkt är av varierande slag. En grupp av företag som kommittén nämner omfattar bl. a. utförande av vägar och större schaktningar eller upptagande av ledningsgator. Kommittén nämner också utvecklingen och de förändrade brukningsmetoderna inom jordbruk och skogsbruk. Som exempel härpå anför kommittén bl. a. förvandling av åkermark till skogsmark, kalavverkning över stora områden och markberedning genom hyggesplöjning.

Kommittén anser att NVL:s nuvarande bestämmelser på landskapsvårdens område inte ger möjligheter att bedriva aktiva åtgärder för landskapsvård i fråga om område som inte ingår i nationalpark eller naturreservat. Allmänna miljökrav och naturvårdshänsyn har enligt kommittén samtidigt ökat behovet av sådan vård. Kraven på markägare och andra att vid nyttjandet av mark beakta miljökrav och naturvårdshänsyn har i motsvarande mån ökat och lett till krav på begränsningar i nyttjandet. Kommittén framhåller att avsaknaden av ett lämpligt instrument för administration och säkerställande av landskapsvårdande åtgärder från det allmännas sida har framstått som en allvarlig brist med de nuvarande bestämmelserna. Detta har lett till att naturreservatsinstitutet tillgrips även i fall med mycket begränsat åtgärds- eller kontrollbehov.

För att tillgodose det angivna behovet av ett lämpligt instrument för landskapsvårdande insatser från det allmännas sida föreslår kommittén ett nytt skyddsinstitut, kallat naturvårdsområde. Som naturvårdsområde skall enligt förslaget länsstyrelsen kunna förklara område inom vilket särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön. De inskränkningar som härvid kommer i fråga är enligt kommittén i allmänhet av mindre ingripande beskaffenhet. Som exempel anges förbud mot eller föreskrifter i fråga om byggnad, upplag, schaktning, plantering och avverkning. I den mån särskilda åtgärder behövs för skyddet eller vården, skall markägaren vara skyldig att tåla att dessa utförs. Som ex-

empel anför kommittén röjning, renhållning, plantering, anläggning av stig, anordnande av rastplats o. d. De åtgärder som gäller vården bör enligt kommittén inte regleras i själva förordnandet. I den mån särskilda insatser behövs bör detta enligt kommitténs mening regleras i särskilt avtal. Vid jämförelse med naturreservatet har institutet naturvårdsområde, framhåller kommittén, från markinnehavarens synpunkt den fördelen att det i mindre mån inkräktar på förvaltningen av fastigheten. Genomförandet bör därför ske i samråd mellan det allmänna och sakägarna. Tillämpning av naturreservatsinstitutet är enligt kommittén avsedd att komma i fråga främst i fall med mera långtgående föreskrifter där mark tas i anspråk eller pågående markanvändning avsevärt försvåras. I dessa fall bör enligt kommittén naturvårdsområde inte komma i fråga. I enlighet härmed föreslås att tillämpning av institutet naturvårdsområde inte skall medföra rätt till ersättning av det allmänna.

Kommitténs förslag innebär att nu gällande bestämmelser om förordnande till skydd för landskapsbilden ersätts av de föreslagna bestämmelserna om naturvårdsområde.

Kommitténs förslag i denna del har föranlett delade meningar bland remissinstanserna. Förslaget tillstyrks eller lämnas i huvudsak utan erinran av bl. a. naturvårdsverket, majoriteten bland länsstyrelserna, LO, TCO och de ideella organisationerna på friluftslivets och naturvårdens områden. Sålunda framhålls bl. a. behovet av en mjukare skyddsform än den naturreservatet ger. Några av dessa remissinstanser, bl. a. flera länsstyrelser, understryker att pågående markanvändning inte får försvåras inom naturvårdsområde. Andra åter anser att rätt till ersättning bör föreligga även inom ramen för det nya institutet. Vidare påpekas att föreskrifter för naturvårdsområde bör vara dispensabla. Flera remissinstanser anser att föreskrifter för allmänhetens uppträdande inom naturvårdsområde bör kunna meddelas.

De remissinstanser som företräder jord- och skogsbrukets intressen i olika avseenden kritiserar förslaget. Dessa remissinstanser vänder sig särskilt mot kommitténs tolkning av begreppet pågående markanvändning. Enligt remissinstanserna är avverkning och andra åtgärder för ett rationellt bedrivet skogsbruk ett led i pågående markanvändning. Inskränkningar häri bör därför vara förknippade med ersättningsrätt. Några nya restriktioner för skogsbruket bör enligt flera av dessa remissinstanser inte komma ifråga förrän 1973 års skogsutredning slutfört sitt arbete.

Bland dem som avstyrker förslaget återfinns också planverket. Svenska kommunförbundet ifrågasätter behovet av det nya institutet. Några av de länsstyrelser som är tveksamma eller avstyrker förslaget framhåller att nuvarande landskapsskyddsförordnande är mera ändamålsenligt som skyddsform än naturvårdsområde.

Det föreslagna institutet naturvårdsområde står enligt min mening i

överensstämmelse med den syn på naturvården, som vuxit fram under senare år. För att bevara en värdefull naturmiljö är det många gånger inte tillräckligt med föreskrifter för att motverka att landskapsbilden skadas genom störande förändringar av markanvändningen. Eftersom landskapet i regel präglats av kulturåtgärder, behöver sådana föreskrifter ofta kompletteras med aktiva vårdåtgärder för bevarande av naturmiljön inom området. Jag är medveten om att nämnda mål i och för sig skulle kunna nås genom föreskrifter om bildande av naturreservat. Detta institut har emellertid hittills övervägande använts för kvalificerat skyddsvärda områden, beträffande vilka krävts intensiva vårdåtgärder och långtgående, ersättningsgrundande restriktioner för markanvändningen. Ofta har de behövliga åtgärderna varit av så ingripande art, att det allmänna funnit det lämpligast att förvärva området i fråga. För min del anser jag det också riktigt att reservatinstitutet i princip förbehålls särskilt skyddsvärda objekt för vars säkerställande krävs mera intensiva vårdåtgärder och betydande ingrepp i pågående markanvändning. Institutet naturvårdsområde såsom det är tänkt enligt NVK:s förslag avses till skillnad härifrån skola användas för att bevara ett natur- och kulturlandskap i fall där skyddsbehovet är mindre intensivt och kan tillgodoses genom vård- och kontrollåtgärder som vanligen kan förenas med ett normalt jord- och skogsbruk. Jag delar den av flera remissinstanser framförda uppfattningen att det föreslagna institutet bör kunna bli ett lämpligt instrument för säkerställande av landskapsvårdande åtgärder i fall där bildande av naturreservat av antydda skäl inte bör komma i fråga samtidigt som landskapsskyddsförordnande enligt nuvarande 19 § skulle vara otillräckligt genom att det enbart kan avse förbud eller tillståndsvång.

De farhågor som uttryckts av företrädare för skogsnäringen med anledning av förslaget om naturvårdsområde är enligt min mening överdrivna. Förordnande om naturvårdsområde bör inte komma i fråga, om avsedda vårdföreskrifter skulle vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras. I sådant fall bör i stället det berörda området avsättas som naturreservat. Med hänsyn till det anförda anser jag inte att invändningarna från skogsnäringens sida utgör skäl att avstå från införande av det nya institutet. Till frågan om innebörden av begreppet pågående markanvändning i samband med skogsbruk skall jag strax återkomma.

Det sagda innebär att länsstyrelsen alltid har möjlighet att besluta om de åtgärder som behövs för att skydda naturen. Skulle åtgärderna vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras, skall området avsättas som naturreservat. Det betyder bl. a. att berörda markägare har möjlighet att föra talan om ersättning enligt 26 §. Är åtgärderna inte så ingripande, skall länsstyrelsen i stället besluta att området skall utgöra naturvårdsområde. I sådant fall har berörda markägare inte någon rätt till ersättning.

Bestämmelserna om landskapsskyddsförordnande i 19 § NVL har bl. a. använts för kontroll av sådana arbetsföretag som kraftledning, bils্কrotningsupplag och husbehovstäkter. Behov av sådan kontroll kommer givetvis att finnas även i framtiden. Med anledning av påpekanden av några remissinstanser vill jag i denna del framhålla att hinder i och för sig inte avses föreligga mot att bilda naturvårdsområde som enbart innefattar föreskrifter om tillståndstvång t. ex. i fråga om husbehovstäkt. I fråga om bils্কrotningsupplag kan särskilt nämnas att inrättande av upplag numera fordrar byggnadslov i hela landet, varvid enligt 52 § byggnadsstadgan gäller att upplag inte får inrättas så att det vanpryder omgivningen eller eljest vållar olägenhet av betydelse. Framför allt vill jag emellertid i sammanhanget hänvisa till att de bestämmelser om utvidgning av samrådsskyldigheten enligt 20 § NVL som jag föreslår i det följande bör underlätta för länsstyrelserna att upprätthålla den kontroll över berörda arbetsföretag som behövs från naturvårdssynpunkt. Ett upphävande av de nuvarande bestämmelserna om landskapsskyddsförordnande kommer därför enligt min mening inte att medföra några olägenheter i nu ifrågakörande avseende.

Jag förordar sålunda att nuvarande bestämmelser om landskapsskyddsförordnande i 19 § NVL i huvudsaklig överensstämmelse med NVK:s förslag ersätts med föreskrift att område, inom vilket särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön men som med hänsyn till den begränsade omfattningen av åtgärderna eller andra omständigheter inte lämpligen bör avsättas till naturreservat, av länsstyrelsen skall kunna förklaras som naturvårdsområde. För naturvårdsområde bör kunna föreskrivas de inskränkningar i nyttjande av fastighet som behövs för att trygga ändamålet med beslutet såsom förbud mot eller föreskrifter i fråga om byggnad, upplag, schaktning, plantering och avverkning samt skyldighet för ägaren att tåla att på hans mark utförs rökning, plantering eller annan liknande åtgärd med den begränsningen att föreskrifterna i enlighet med vad jag nyss sagt inte får innebära avsevärt försvårande av pågående markanvändning. Eftersom det ofta torde vara praktiskt omöjligt att redan i samband med bildandet av naturvårdsområde meddela definitiva föreskrifter om vad som i olika hänseenden skall gälla i framtiden, bör föreskrift även få utformas som förbud att vidta viss åtgärd utan länsstyrelsens tillstånd. När det gäller skogsavverkning måste t. ex. hänsyn kunna tas till att ett trädbestånd har begränsad livslängd. Vägras tillstånd när sådant krävs, bör gälla samma begränsning med hänsyn till intrång i pågående markanvändning som vid meddelande av indispensabel föreskrift. Även bestämmelserna om föreskrifter för allmänheten (10 §), interimistiskt förordnande (11 §) samt upphävande av och undantag från reservatföreskrifter (12 §) föreslås få motsvarande tillämpning i fråga om naturvårdsområde. Med hänsyn till institutets föreslagna innebörd finns inte behov av regler om rätt till ersättning av det

allmänna. Behövs mera långtgående naturvårdsföreskrifter, torde i allmänhet institutet naturreservat kunna användas.

Några remissinstanser har kritiserat vissa påståenden av NVK i frågan om vilka restriktioner som i naturvårdens intresse bör kunna läggas på skogsbruket utan att ersättningsskyldighet uppkommer för det allmänna och har hemställt om vägledande uttalanden från departementschefens sida beträffande innebörden av begreppet pågående markanvändning i ifrågavarande hänseende. Med anledning härav vill jag anföra följande. De av 1972 års riksdag fastställda grunderna för rätt till ersättning med anledning av dispositionsinskränkningar enligt byggnads- och naturvårdslagstiftningen innebär bl. a. att markinnehavare har rätt till ersättning, om sådana inskränkningar medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk. Om innebörden härav yttrade jag i egenskap av chef för dåvarande civildepartementet (prop. 1972: 111 bil. 2 och 3 s. 334) bl. a. att markägare som genom föreskrifter eller beslut enligt NVL hindras att vidta en normal och naturlig rationalisering av pågående markanvändning bör få ersättning härför. Beträffande frågan hur bl. a. kalavverkning av skogsmark skulle bedömas från denna synpunkt framhöll jag att något entydigt svar inte går att lämna utan att bedömningen måste ske från fall till fall och med utgångspunkt i vad som vid varje tidpunkt framstår som en naturlig fortsättning av den pågående markanvändningen. Jag tillade att härvid särskilt var att beakta bl. a. samhällets syn på lämpliga bruks- och rationaliseringsmetoder sådan denna kommer till uttryck i bl. a. den jord- och skogsbrukspolitiska lagstiftningen eller på annat sätt. Att göra generella uttalanden om vad ifrågavarande ersättningsprinciper innebär beträffande olika i dagens läge använda metoder i skogsbruket är givetvis vanskligt. Avgörandet av ersättningsfrågan i samband med en viss dispositionsinskränkning måste i hög grad bli beroende av i vad mån inskränkningen med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet kan anses medföra avsevärt hinder i skogsbruket. Allmänt vill jag dock säga följande. Av vad jag har sagt i det föregående framgår att trakthyggesbruk, som bl. a. innebär att avverkningen koncentreras till en yta av viss storlek, f. n. måste betraktas som en normal driftsmetod i skogsbruket. Ägare av skogsmark är emellertid skyldig att tåla sådana av naturvårdshänsyn betingade restriktioner som inte avsevärt försvårar rationellt skogsbruk. Föreskrifter om konkreta åtgärder av det slag som enligt vad jag förut utvecklat bör iakttas i skogsbruket av hänsyn till naturvården kan självfallet inte grunda rätt till ersättning. Det gäller bl. a. vissa åtgärder såsom kvarlämnande av träd eller trädridåer i anslutning till bebyggelse och vattendrag och på impediment samt anpassning av hyggesgeometrin till landskapsformen. På samma sätt bör kunna genomföras sådana begränsningar i kalhyggesytornas storlek eller jämkningar i hyggenas förläggning i tid eller rum som är möjliga bl. a. med hänsyn till skogsbestånd.

dets ålder och skogstillståndet i övrigt. Medför det i skogsvårdslagen uppställda kravet på jämn avkastning att skogen på en fastighet inte får avverkas vid önskad tidpunkt, kan givetvis av naturvårdsskäl betingade restriktioner av motsvarande innebörd inte grunda rätt till ersättning. Det samma torde i regel gälla i fråga om förbud mot s. k. hyggesplöjning eftersom ett sådant förbud oftast har endast marginell betydelse för markägaren.

Liksom NVK anser jag det väsentligt att inrättande av naturvårdsområde så långt möjligt sker i samråd med markinnehavarna. Samförståndslösningar i samband med bildande av naturvårdsområde bör underlättas av att såväl det allmännas företrädare som markinnehavaren ofta kan väntas ha intresse av att den senare genom avtal åtar sig att mot ersättning svara för vissa skötselåtgärder inom området.

I likhet med NVK räknar jag med att det nya institutet naturvårdsområde skall komma till användning särskilt för att skydda naturmiljön i närheten av tätorter. Behovet av samordning med den kommunala planeringen blir härigenom särskilt påtagligt. Jag ansluter mig till NVK:s förslag att bestämmelserna om naturvårdsområde inte skall avse bebyggelse inom fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. I sammanhanget vill jag också hänvisa till att jag kommer att föreslå att bl. a. bildande av naturvårdsområde alltid skall föregås av samråd med kommunen och att befogenhet att medge undantag från föreskrifter för sådant område skall kunna delegeras till kommunal myndighet.

Jag ansluter mig också till NVK:s förslag att i fråga om naturvårdsområde undantag ej skall gälla för företag som prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen. Det nya institutet bör således i detta avseende jämnställas med naturreservat.

Talan mot länsstyrelses beslut om bildande av naturvårdsområde skall enligt kommitténs förslag i likhet med vad som f. n. gäller om talan mot förordnande om landskapsskydd föras hos Kungl. Maj:t i statsrådet. Några remissinstanser har i likhet med en minoritet i kommittén krävt att beslut varom nu är fråga skall kunna överklagas i kammarrätten. Som skäl åberopas bl. a. att spørgmålet huruvida för ett naturvårdsområde meddelade föreskrifter är så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras är en rättsfråga som bör avgöras av domstol.

Det kan med visst fog hävdas att beslut om bildande av naturvårdsområde med den konstruktion institutet föreslås få har inslag av rättstillämpning. Frågan om inrättande av naturvårdsområde och meddelande av föreskrifter härför är emellertid framför allt en ändamåls- och lämplighetsfråga. Enligt min mening skulle det vara synnerligen opraktiskt att dela upp avgörandet av rätts- och lämplighetsfrågorna i samband med inrättandet av naturvårdsområde på olika instanser. Med hänsyn till det nya institutets betydelse för samhällets naturvårdsverksamhet och sambandet med den fysiska planeringen i övrigt bör besvärspövningen som

kommittén föreslagit uteslutande ankomma på Kungl. Maj:t. En sådan ordning är enligt min mening i överensstämmelse med gällande principer för fördelningen av besvärssärenden mellan Kungl. Maj:t och förvaltningsdomstol. Från närbesläktade rättsområden kan som exempel nämnas besvär över åtskilliga beslut av länsstyrelse enligt byggnadslagstiftningen samt besvär mot beslut av skogsstyrelsen angående vägran av tillstånd enligt skogsvårdslagen till avverkning bl. a. inom svårföröyrade skogar eller skyddsskogar. Som NVK påpekar kan Kungl. Maj:t inhämta yttrande från regeringsrätten, om en föreliggande rättsfråga gör detta motiverat.

Samrådsskyldighet. Kan arbetsföretag som inte omfattas av tillståndstvång enligt 18 eller 19 § NVL komma att väsentligt ändra landskapsbilden, bör enligt 20 § samråd ske med länsstyrelsen. I fråga om sådant arbetsföretag kan länsstyrelsen förelägga företagaren att vidta de åtgärder som, utan att vara oskäligt betungande, finnes erforderliga för att begränsa eller motverka skada på landskapsbilden. Bestämmelserna gäller inte bebyggelse inom planområde eller företag vars tillåtlighet prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen. NVK anser det angeläget att samråd alltid sker med länsstyrelsen innan någon utför arbetsföretag som det här är fråga om och föreslår därför att samråd blir obligatoriskt. Med hänsyn till att vissa slag av arbetsföretag enligt kommittén regelmässigt är förbundna med väsentlig miljöpåverkan föreslår NVK vidare att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer skall kunna föreskriva att samråd alltid skall ske i fråga om vissa slag av företag. Sådan föreskrift föreslås bli straffsanktionerad. Som exempel på företag på vilka samrådsbestämmelserna avses bli tillämpliga nämner kommittén bl. a. utförande av vägar, större schaktningar, upptagande av ledningsgator, slutavverkning och markberedning genom hyggesplöjning. Sådana åtgärder framstår enligt kommittén knappast som ett led i pågående markanvändning. I fråga om slutavverkning anser kommittén dock en mera individuell bedömning vara påkallad.

Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av i huvudsak samma remissinstanser som ställt sig positiva till förslaget om naturvårdsområde, medan i första hand de remissinstanser som företräder skogsbrukets intressen avstyrker förslaget. Flera remissinstanser hävdar att föreskrift om samrådsskyldighet måste kunna begränsas till arbetsföretag inom bestämt område.

För egen del vill jag anföra följande. Samrådsbestämmelserna torde i praktiken ha tillämpats i relativt liten utsträckning. I likhet med NVK anser jag det påkallat att samrådsbestämmelserna skärps. Det är uppenbart att behovet av samråd inte alltid beror enbart på vilken typ av arbetsföretag det är fråga om utan ofta har samband med i vilken trakt företaget skall utföras. I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag förordar jag, förutom införande av en allmän samrådsplikt be-

träffande i naturmiljön mera ingripande företag, att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer får befogenhet att föreskriva att inom landet eller del därav anmälan för samråd alltid skall göras i fråga om särskilda slag av arbetsföretag. Som tidigare nämnts kan samråds-skyldighet behöva föreskrivas t. ex. i fråga om husbehovstäckter. Som exempel på arbetsföretag beträffande vilka sådan föreskrift bör meddelas för hela riket vill jag nämna markberedning genom byggesplöjning. I första hand bör det emellertid ankomma på länsstyrelsen att meddela sådan föreskrift om samrådsskyldighet. Genom samrådsförfarandet bör skapas en smidig handlägningsordning som gör det möjligt för myndig-heterna att ta upp diskussioner i ärenden som bedöms angelägna från naturvårdssynpunkt. Liksom f. n. bör länsstyrelsen ha möjlighet att ge föreläggande om skadebegränsande åtgärder. Som jag tidigare berört bör de nya samrådsbestämmelserna i viss utsträckning kunna användas i stället för nuvarande 19 §-förordnanden.

När det gäller åtgärder i skogsbruket vill jag erinra om det förslag till ändring i skogsvårdslagen som jag tidigare redovisat. Förslaget innebär att skogsmarkens ägare skall vara skyldig att i god tid före en planerad avverkning antingen anmäla denna till skogsvårdsstyrelsen eller i stället redovisa sina avverkningsplaner för viss tid framöver. Skogsvårdsstyrelsen bör åläggas att informera länsstyrelsen om sådana anmälningar och redovisningar inom de områden som länsstyrelsen anger. Länsstyrelsen får härigenom tillfälle att följa utvecklingen inom skogsbruket och möj-lighet att ingripa genom förordnande om naturvårdsområde eller om samrådsskyldighet eller med föreläggande enligt 20 §, i den mån läns-styrelsen finner det befogat från naturvårdssynpunkt. Sådana ingripanden bör föregås av samråd med skogsvårdsstyrelsen. Den som gjort före-skriven anmälan enligt skogsvårdslagen, bör anses också ha fullgjort anmälan för samråd enligt 20 § NVL. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter i nu angivna hänseenden.

Det ligger i sakens natur att föreläggande enligt 20 § NVL inte får in-nebära så långtgående inskränkningar i markanvändningen att markäga-ren skulle ha blivit berättigad till ersättning för intrång i pågående mark-användning, om motsvarande föreskrifter meddelats med stöd av andra bestämmelser i nämnda lag. Vad jag anförut om gränsen för möjliga in-skränkningar i skogsbruket i samband med föreskrifter för naturvårds-område är alltså tillämpligt även i fråga om föreläggande enligt 20 §.

Tillfällighetsreklam. Enligt 22 § NVL gäller med vissa undantag all-mänt tillståndstvång för varaktigt anbringad utomhusreklam. För an-ordningar som inte omfattas av tillståndstvånget finns ändå möjlighet att söka tillstånd hos länsstyrelsen. Om en dylik anordning som satts upp utan tillstånd eller i strid mot givet tillstånd är uppenbart vanpry-dande i landskapsbilden, kan länsstyrelsen meddela föreläggande om av-lägsnande av anordningen eller vidtagande av annan erforderlig åtgärd med den.

NVK:s förslag i fråga om 22 § innebär huvudsakligen att skyldighet införs att inom viss tid avlägsna affischer och annan utomhus anbringad tillfällighetsreklam. NVK föreslår att envar som själv eller genom annan anbringar sådan anordning skall vara skyldig att avlägsna den inom fyra veckor från dagen för anbringandet, som skall anges på själva anordningen. Saknas uppgift i detta hänseende eller tas inte anordningen bort inom föreskriven tid, skall enligt förslaget kommunen vara skyldig att avlägsna anordningen på bekostnad av den som är ansvarig för anbringandet.

NVK:s förslag i denna del har i allmänhet tillstyrkts av de få remissinstanser som uttalat sig i ämnet. Endast en remissinstans har avstyrkt förslaget under motivering att kostnaderna skulle bli orimligt höga, om en effektiv tillsyn av bestämmelsens efterlevnad skall utövas.

För egen del anser jag att det är angeläget att komma till rätta med olägenheterna av tillfällighetsreklam. Det förekommer alltför ofta att mer eller mindre trasiga affischer sitter kvar avsevärd tid efter det att den tilldragelse som affischen avsåg inträffat. De särskilda bestämmelserna till skydd mot nedskräpning i 23 och 24 §§ NVL kan visserligen tillämpas beträffande kvarlämnade och trasiga affischer, men behov av ytterligare rättelsemedel synes föreligga. Jag förordar därför att en bestämmelse införs i huvudsaklig överensstämmelse med NVK:s förslag. Det bör alltså vid straffansvar åligga den som utomhus anbringat eller låtit anbringa sådan tillfällighetsreklam som här avses att avlägsna den inom fyra veckor från anbringandet. Någon remissinstans har anfört att det är opraktiskt att kräva att datum för anbringandet skall anges på anordningen. Jag delar denna uppfattning. De anordningar som avses med den föreslagna bestämmelsen innefattar i allmänhet reklam för någon bestämd händelse, t. ex. en auktion, en föreställning eller ett möte som äger rum vid en tidpunkt som oftast anges på anordningen. Man torde kunna utgå ifrån att anordningen förlorat sin aktualitet när fyra veckor förflutit från dess uppsättande. I vissa fall, t. ex. beträffande valaffischer, kan föreligga ett legitimt intresse att affischen skall få sitta kvar en längre tid. Det bör därför medges att vissa tillfälliga anordningar får bibehållas under någon längre tid än fyra veckor. Har en affisch suttit uppe i fyra veckor, är den vanligen underkastad NVL:s nedskräpningsbestämmelser. Hälsovårdsnämnden kan då förelägga den som anbringat eller låtit anbringa anordningen att ta bort den eller att, om inte föreläggandet efterkommes, vidta åtgärder på den försumliges bekostnad. Av 3 § allmänna ordningsstadgan (1956: 617) och kommunala renhållningslagen (1970: 892) följer att kommunal myndighet har befogenhet att även utan föregående föreläggande ta bort nedskräpande föremål. Ytterligare föreskrifter i dessa hänseenden synes obehövliga. Inte heller anser jag det nödvändigt att, såsom ett par remissinstanser föreslagit,

kräva att uppgift om vem som är ansvarig för anbringandet av anordningen skall anges på densamma. Själva anordningen torde i allmänhet lämna tillräckliga upplysningar i detta hänseende.

8.3.5 *Delegation till kommun m. m.*

NVK framhåller att kommunernas inflytande på den lokala planeringen stärkts under senare år och att kommunerna fått ökad anledning att göra samlade bedömningar rörande markanvändningen och utforma riktlinjer för bebyggelseutvecklingen inom kommunen. Genom sambandet mellan denna planering samt kommunernas ekonomiska planering och verksamhetsplanering utgör naturvårdsplaneringen enligt kommittén en viktig sektor i samhällsplaneringen och miljöutformningen inom kommunen. Kommunerna bör, anför kommittén, ges en häremot svarande ställning inom naturvården. I detta syfte har kommittén föreslagit dels en utvidgning av i naturvårdskungörelsen (1964: 825) intagna föreskrifter om samverkan och samråd mellan stat och kommun i naturvårdsärenden, dels ett tillägg till NVL innehållande bestämmelser om delegation till kommun av vissa beslutsfunktioner enligt lagen. Förslaget innebär att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer skall kunna förordna att länsstyrelsens befogenheter att medge undantag från strandskyddet (16 §), ge föreläggande om borttagande av stängsel (17 §) eller rivning av förfallen byggnad (21 §) samt meddela tillstånd och föreläggande beträffande utomhusreklam (22 §) skall ankomma på kommunen. Kommunens styrelse skall enligt kommittén ha möjlighet att i sin tur uppdra handläggningen av ifrågavarande ärenden åt särskild nämnd.

Förslaget har fått ett positivt mottagande under remissbehandlingen. Flera av de tillstyrkande remissinstanserna framhåller dock att en förutsättning för delegation bör vara att kommunen upprättat en översiktlig plan och har tillgång till ett representativt sammansatt naturvårdsorgan med sakkunnig personal. Några remissinstanser anser att delegation skall kunna ske också i fråga om beslut enligt 18—20 §§ och beträffande vitesföreläggande. Delade meningar har också framkommit i frågan om delegation skall ske till kommunen eller direkt till byggnadsnämnden eller annan kommunal myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Negativa till förslaget om delegation till kommun är en länsstyrelse, Svenska naturskyddsföreningen och Svenska turistföreningen.

Enligt uttryckligt stadgande i 2 § NVL är naturvården en såväl statlig som kommunal angelägenhet. Beslutsfunktionerna enligt lagen utövas dock med vissa undantag av länsstyrelsen. Kommunernas engagemang inom naturvården har ökat kraftigt under senare år. Utvecklingen ligger i linje med kommunindelningsreformen, genom vilken kommunerna fått bättre resurser att fullgöra sina uppgifter inom samhällsplaneringen, samt med den fysiska riksplaneringen, vilken enligt statsmakternas beslut skall

konkretiseras och fullföljas i en fortsatt planering främst på kommunal nivå. De ökade kommunala insatserna på naturvårdsområdet förstärker enligt min mening behovet av samordning och samstämmighet mellan de statliga och kommunala organens ställningstaganden i naturvårdsärenden. Jag förordar, i anslutning till förslag bl. a. av Svenska kommunförbundet, att betydelsen härav markeras genom en uttrycklig lagbestämmelse av innehåll att länsstyrelsen skall samråda med vederbörande kommun, innan den fattar beslut om bildande av naturreservat eller naturvårdsområde eller avgör annat naturvårdsärende av vikt.

Kommunala myndigheter har redan f. n. vissa befogenheter enligt NVL. Sålunda kan hälsovårdsnämnd ingripa med föreläggande i samband med nedskräpning. Kommunal myndighet som handhar naturvårdsfrågor kan begära handräckning för att erhålla rättelse i samband med brott mot NVL. Jag har tidigare föreslagit att byggnadsnämnd skall få befogenhet att pröva frågor om privata förbudsskyltar. Mot bakgrund av vad jag nyss har sagt om behovet av samordning mellan kommunala och statliga ställningstaganden på naturvårdsområdet anser jag i likhet med kommittén och flertalet remissinstanser att kommunerna bör kunna få direkt inflytande på handläggningen även av vissa andra ärenden enligt NVL. Detta bör ske genom att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer ges bemyndigande att till kommunal myndighet delegera sådana beslutsfunktioner enligt NVL som har nära sakligt samband med byggnadsnämndens befogenheter enligt byggnadslagstiftningen eller där eljest rent lokala intressen står i förgrunden. Beträffande frågan vilka slag av ärenden som sålunda bör kunna delegeras till kommun ansluter jag mig till NVK:s förslag med det tillägget att delegation också skall kunna avse befogenhet att meddela dispens enligt 19 § från föreskrifter för naturvårdsområde. Därjämte bör delegation av befogenhet att meddela föreläggande kunna inbegripa befogenhet att förena detta med vite. Spörsmålet om delegation bör ske till kommun, kommunstyrelsen, byggnadsnämnden eller något annat kommunalt organ bör lämpligen avgöras med hänsyn till arten av de ärenden som det är fråga om och den ordning som tillämpas för handläggningen av hithörande frågor inom vederbörande kommun. I regel torde delegation böra ske direkt till viss kommunal nämnd. I författningstexten bör i enlighet härmed föreskrivas att delegation kan ske till kommunal myndighet. Delegation enligt den föreslagna bestämmelsen förutsätter givetvis att vederbörande kommunala myndighet har tillgång till personal som har sakkunskap i naturvårdsfrågor. Dessutom bör, åtminstone i den mån fråga är om ärenden angående tillstånd till bebyggelse eller liknande åtgärder, förutsättas att tillfredsställande beslutsunderlag finns i kommunal översiktsplanering.

8.3.6 Information

Ändringarna i NVL, särskilt de som avser strandskydd och naturmiljön, bör enligt min mening åtföljas av informationsåtgärder från det allmännas sida. Informationsverksamheten bör i första hand ankomma på naturvårdsverket. Den kommer enligt min uppfattning inte att bli mer omfattande än att verket kan klara den med befintliga resurser.

9 Upphävande av förordningen med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker etc.

Enligt förordningen (1939: 188) med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden äger lagen (1933: 231) om utrotande av berberis å viss mark tillämpning på sådana skyddade områden. Utrotning som ankommer på annan än vetenskapsakademin får dock inte verkställas inom sådana områden utan att sättet för arbetets utförande anmälts hos akademien och akademins föreskrifter iakttas vid utrotningen. Enligt nämnda lag och kungörelsen (1967: 401) med vissa bestämmelser om bekämpande av berberis utför lantbruksnämnden inventering av beståndet av berberis samt leder och övervakar arbetet med utrotningen och ställer tekniska hjälpmedel till förfogande. Skyldigheten att ombesörja utrotningen åligger jordägaren.

1939 års förordning tillkom på grund av att det för jordbruket inom vissa delar av landet ansågs angeläget att åtgärder vidtogs för att utrota berberis inom nationalparker och andra naturskyddsområden och att osäkerhet rådde beträffande berberislagens räckvidd (prop. 1939: 60, s. 8). Lantbruksstyrelsen förordar att förordningen upphävs, eftersom den numera får anses sakna betydelse. Enligt styrelsen torde det inte längre vara aktuellt med bekämpning av berberis inom nationalparker. Vidare har upplysts att 1933 års lag om utrotande av berberis f. n. är föremål för översyn inom styrelsen. Eftersom vetenskapsakademin inte längre är tillsynsmyndighet för nationalparkerna, bör det inte heller åvila akademien att bestämma de metoder som får användas vid utrotningsarbetet. Mot bakgrund av det anförda föreslår jag att 1939 års förordning nu upphävs.

10 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
2. lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237) och

3. lag om upphävande av förordningen (1939: 188) med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden.

11 Specialmotivering

Förslaget till ändringar i naturvårdslagen

1 §

Motiven till tillägget i första stycket har redovisats i avsnitt 8.3.2 och till ändringen i tredje stycket i avsnitt 8.3.1.

6 §

I andra stycket hänvisas till rennäringslagen (1971: 437), som numera reglerar samernas ifrågavarande rättigheter. Med hänsyn till att vargen och järven är fridlysta under hela jaktåret enligt jaktlagstiftningen, har de tagits med bland de särskilt uppräknade djur beträffande vilka jakt är generellt förbjuden inom nationalpark.

I anslutning till ifrågavarande bestämmelser har naturvårdsverket och vissa andra remissinstanser framfört förslag om inskränkning i samernas särskilda rättigheter inom nationalpark. Naturvårdsverket föreslår att nuvarande undantag för dessa rättigheter och för enskild rätt som uppkommit innan nationalpark avsätts utgår och ersätts med bestämmelser om rätt till ersättning i fall då pågående markanvändning avsevärt försvåras. Jag vill med anledning härav erinra om att nuvarande bestämmelser innebär att nationalpark endast kan avsättas på staten tillhörig mark och att de inte ger möjlighet till tvångsåtgärder mot t. ex. före avsättandet uppkomna enskilda servitutsrättigheter eller mot rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samerna. Däremot kan enligt expropriationslagen (1972: 719) expropriation ske såväl av enskild mark för bevarande som nationalpark som av enskilda rättigheter inom nationalpark, varjämte samerna tillkommande rättigheter kan upphävas eller inskränkas med stöd av rennäringslagen. Införande av möjlighet att inom nationalparksinstitutets ram vidta tvångsåtgärder mot enskilda rättigheter och samernas särskilda rättigheter skulle aktualisera förhållandet till naturreservat och över huvud innebära en omgestaltning av institutet som jag inte är beredd att lägga fram förslag om utan föregående utredning och remissförfarande.

10 §

Enligt 8 kap. 7 § i den nya regeringsformen, som träder i tillämpning den 1 januari 1975, kan riksdagen genom lag bemyndiga regeringen att på naturvårdens område besluta föreskrifter som avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden eller som rör kom-

munernas befogenheter och åligganden. Riksdagen kan därvid med stöd av 8 kap. 11 § regeringsformen medge att regeringen överlåter åt förvaltningsmyndighet eller kommun att meddela bestämmelser i ämnet. Det är däremot inte tillåtet enligt den nya regeringsformen att riksdagen överlåter normgivningsbefogenheter till en av riksdagen utpekad förvaltningsmyndighet under regeringen. På grund härav har 10 § ändrats så att befogenheten att meddela föreskrifter om vad allmänheten har att iakttä inom naturreservat överflyttas från länsstyrelsen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

En motsvarande ordning har föreslagits också i vissa andra sammanhang. Den använda konstruktionen har nödvändiggjort vissa ändringar i anknytande paragrafer.

12 §

Ändringen i första stycket föränleds av ändringen i 10 §.

I andra stycket tilläggs att länsstyrelsen i samband med att den upphäver eller medger undantag från naturreservatsföreskrifter skall kunna föreskriva att företaget skall gottgöra intrånget i naturvårdsintresset också på annat sätt än genom att bekosta särskild undersökning av naturreservatet eller särskild åtgärd för att bevara det. Med tillägget åsyftas åtgärder som har till syfte att begränsa eller motverka den skada som uppkommer genom upphävandet eller undantaget. Innebär beslut om undantag t. ex. att ett arbetsföretag tar i anspråk en del av ett reservat där en bad-, parkerings- eller tältplats, sanitär inrättning eller liknande funnits, bör kunna krävas att företaget iordningställer en ny liknande anordning på annan plats inom eller i närheten av reservatet, om förutsättningar i övrigt finns därför.

14 §

I de nya tredje och fjärde styckena tas in sådana bemyndiganden för regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer som föränleds av 8 kap. 7 § i den nya regeringsformen. Enligt nämnda bestämmelse skall bemyndigande för regeringen att besluta föreskrifter om bl. a. naturvård lämnas i lagform.

Föreskrifter som avses med bemyndigandet i tredje stycket är sådana som f. n. kan meddelas av länsstyrelsen med stöd av kungörelsen (1965: 57) om lokala bestämmelser till skydd för djurlivet. Föreskrifterna kan avse förbud att 1) färdas eller uppehålla sig inom visst område, 2) landa med båt eller annan farkost, 3) jaga eller medföra jaktredskap eller hund, 4) bortföra eller skada ägg eller bo eller 5) ofreda djur genom fotografering eller liknande åtgärd. Föreskrifterna kan med undantag av dem som åsyftas i 1 och 2 också avse markinnehavaren och hans folk.

Fjärde stycket innebär att regeringen får bemyndigande att meddela sådana föreskrifter som avses i kungörelsen (1963: 608) om utplantering

av vilt m. m. (omtryckt 1967: 772, ändrad senast 1971: 1133). Enligt kungörelsen, vars syfte är att hindra okontrollerad utplantering av vissa djur som kan skada vildnad eller växtlighet eller är främmande för vår fauna, är det förbjudet att utplantera eller annars i frihet utsätta björn, lo, varg, järv, bäver, vildsvin, kronhjort, dovhjort, vildkanin, mink eller bisamråtta och likaså däggdjur eller fågel som inte tillhörde rikets viltbestånd vid utgången av 1963. Den som innehar sådant djur som avses i kungörelsen är skyldig att hålla det instängt på betryggande sätt. Naturvårdsverket kan medge undantag från bestämmelserna.

Enligt nuvarande tredje stycket får fridlysning av växt- eller djurart inte utgöra hinder mot avverkning av skog eller eljest mot marks ändamålsenliga nyttjande. Exempelvis förbud mot jakt med stöd av det föreslagna nya tredje stycket kan måhända i något fall medföra hinder mot markens ändamålsenliga nyttjande. Detta bör dock inte begränsa bestämmelsernas tillämplighet. Däremot bör föreskrifter av det slag som kan meddelas enligt 14 § i dess föreslagna nya lydelse — i likhet med vad som föreslagits beträffande institutet naturvårdsområde — inte få medföra att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Bestämmelsens slopande torde som antytts inte få någon nämnvärd praktisk betydelse.

15 och 16 §§

Motiven till ändringarna i fråga om strandregleringen redovisas i avsnitt 8.3.3.

Som exempel på fall där en i 16 § första stycket avsedd anordning avhåller allmänheten från att begagna sig av allemansrätten kan nämnas den i skärgården ej ovanliga företeelsen att markägare sätter upp en flaggstång eller ordnar uteplats vid stranden långt från boningshuset i avsikt att förmå den båtburna allmänheten att avstå från att landstiga på platsen. — Sådana föreskrifter för allmänheten som avses i 16 § andra stycket blir i regel bindande även för markägarna, om inte särskilda omständigheter föranleder annat.

17 §

Ändringen i första stycket innebär att länsstyrelsens möjligheter att ge föreläggande om stängselgenombrott eller borttagande av stängsel vidgas.

En verksamhet som fått en viss omfattning under senare tid är viltuppfödning inom hägnade områden. Omfattande hägnader i markerna för detta ändamål kan innebära olägenheter från allemansrättslig synpunkt. Frågan om hållande av vilt inom hägnad är f. n. föremål för granskning av en särskild arbetsgrupp inom naturvårdsverket. En rapport med förslag till åtgärder väntas i början av 1975. Jag avser att återkomma till denna fråga, om naturvårdsverkets undersökning ger vid

handen att särskilda åtgärder behövs för att reglera ifrågavarande verksamhet bl. a. med hänsyn till dess negativa inverkan på allmänhetens rörelsefrihet i naturen.

Med skylt avses i 17 § andra stycket även därmed jämförlig anordning. Bestämmelsen riktar sig i första hand mot anslag av typen "Privat område", "Tillträde förbjudet", "Privat badplats", genom vilka skyltens uppsättare söker hindra allmänheten från tillträde till område där allemansrätt råder. Uttrycket "färdas fritt" har samma betydelse som i första stycket. Första punkten är i normala fall inte tillämplig i fråga om förbudsskylt som enbart riktar sig mot bilparkering eller mot biltrafik på enskild väg, såvida inte väghållaren på grund av villkor i samband med statsbidrag är skyldig att hålla vägen öppen för allmänheten. Andra fall då en avvisningsskylt uppenbarligen är behörig är då den uppsatts av myndighet t. ex. i syfte att hindra allmänheten från att beträda ett fågelskyddsområde. Som exempel på fall då en byggnadsnämnd kan ha anledning överväga att ge tillstånd till uppsättande av avvisningsskylt kan nämnas fall då skotertrafik eller ridning eller anhopning av besökande på ett begränsat område kan befaras medföra allvarlig markskada och över huvud fall där det är tveksamt i vad mån allemansrätt föreligger inom visst område eller inte.

18—21 §§

Motiven till ändringarna i bestämmelserna till skydd för naturmiljön redovisas i avsnitt 8.3.4.

22 §

Beträffande orden "regeringen eller statlig eller kommunal myndighet som regeringen bestämmer" hänvisas till motiveringen vid 10 §. Formuleringen möjliggör att myndighet vid behov kan meddela generella tillstånd till uppsättande av skylt eller affisch.

Den i tredje stycket använda texten "affisch eller annan tillfällig anordning" avser att markera att bestämmelsen inte är tillämplig på sådana varaktigt anbringade anordningar som omfattas av tillståndstvång enligt första stycket. En affisch som gjorts mera beständig genom plastbehandling e. d. och som skall sitta uppe en längre tid avses alltså falla under första stycket. Undantaget i andra punkten gäller anordningar av det slag som avses i andra stycket — inbegripet anslagstavlor — i den mån anordningarna är av tillfällig karaktär, liksom meddelanden som behöri- gen anbringats på anslagstavla. De nya bestämmelserna kommer i princip att bli tillämpliga även på inte varaktiga affischer som klistras t. ex. på en vederbörligen godkänd annonspelare. Av praktiska skäl synes lämpligt att myndighet som lämnar tillstånd till uppsättande av annonspelare eller liknande samtidigt meddelar behövliga föreskrifter angående affischering på pelaren.

25, 31, 33 och 34 §§

Upphävande av 28 § föranleder rent redaktionella ändringar i 25, 31, 33 och 34 §§. Hänvisningen till 28 § tas bort i nämnda paragrafer.

Naturvårdsverket har föreslagit införande av rätt för staten att inlösa mark t. ex. i fall där staten åläggs att betala så stor intrångsersättning för inskränkning i pågående markanvändning att fastighetens totalvärde i stort sett får anses ersatt. Med anledning härav vill jag framhålla att antalet fall där ersättning över huvud kan komma i fråga minskat avsevärt genom de nya ersättningsregler som trädde i kraft 1973. För de fall där ersättning kan komma i fråga även i framtiden föreligger möjlighet att exproprierar marken för bildande av naturreservat. Något mera påtagligt behov av ytterligare möjligheter till inlösen torde knappast föreligga.

37 §

I 37 § införs straffbestämmelser även för förseelse mot 16 § första stycket andra punkten och mot förbudet mot uppsättande av privatskyltar i 17 § andra stycket. Med hänsyn till brottsrekvisitens samband med frågan om allemansrätt råder bör fall där gärningen kan anses ringa vara undantagna från straff.

NVK föreslår att i NVL skall införas en bestämmelse att utbyte av brott mot föreskrifter i NVL eller mot föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt. Som motiv för förslaget har åberopats en framställning från en länsstyrelse, vari framhållits att böter eller frihetsstraff inte alltid synes vara en tillräcklig reaktion vid olaga grusexploatering med hänsyn till de stora ekonomiska vinster som kan uppkomma genom sådant förfarande. Förslaget tillstyrks av naturvårdsverket, planverket, några länsstyrelser, Svenska naturskyddsföreningen och Svenska turistföreningen. Naturvårdsverket menar att också hus som byggts i strid mot förordnande enligt NVL bör kunna anses som utbyte av brott. En länsstyrelse avstyrker kommitténs förslag under motivering att förverkandepåföljd synes alltför sträng. Vattenlagsutredningen framhåller att det många gånger måste vara svårt att bestämma storleken av utbytet.

Med utbyte av brott avses i straffrätten nettoutbytet efter avdrag för omkostnader. I fråga om åtskilliga av de i 37 § straffbelagda gärningarna, t. ex. uppsättande av utomhusreklam eller nedskräpning, kan man inte tala om någon vinning genom förseelsen i fråga. I andra fall, t. ex. uppförande av byggnad utan tillstånd, skulle en regel om förverkande bereda stora svårigheter vid tillämpningen. Enligt min mening bör en förverkanderegeln begränsas till olaga täktverksamhet, där regeln uppenbarligen kan fylla en praktisk funktion. Vid beräkning av utbytets storlek får avdrag göras bl. a. för kostnader som exploatören fått vidkännas för återställningsåtgärder.

39 §

Ändringarna i första och andra styckena är huvudsakligen av redaktionell karaktär. I tredje stycket införs befogenhet för byggnadsnämnden att *dels* utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 17 § tredje stycket i fråga om skyldighet att ta bort förbudsskylt som satts upp utan nämndens tillstånd och *dels* låta ta bort skylten på den försumliges bekostnad, om föreläggandet inte åtlöds.

40 §

I första och andra styckena görs vissa konsekvensändringar m. m. i fråga om fullföljd av talan.

I tredje stycket ges naturvårdsverket obegränsad talerätt mot beslut enligt NVL eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen. Hittills gällande begränsning att verkets talan skall avse tillvaratagande av naturvårdens intressen har enligt vad verket uppgett omöjliggjort överklagande av sådana beslut om långtgående föreskrifter eller tillståndsvägran, varigenom det allmänna åsamkats kostnader som inte stått i rimlig proportion till de naturvårdsintressen som tillgodosetts genom beslutet. Genom utvidgningen av talerätten förbättras naturvårdsverkets möjligheter att göra den med hänsyn till den begränsade medeltillgången nödvändiga prioriteringen mellan olika naturvårdsåtgärder.

Fjärde stycket föranleds av att anläggning för försvaret eller den allmänna samfärdseln inte längre skall vara undantagen från strandskyddsbestämmelserna.

41 §

Även föreskrifter som meddelats med stöd av 14 § bör lända till efterrättelse omedelbart. Hänvisningen till 11 § avser också interimistiskt beslut som meddelats med stöd av 19 § andra stycket jämfört med 11 §. Även i övrigt bör naturvårdsområde likställas med naturreservat i fråga om förordnandes ikraftträdande. Hänvisningen till 15 a §, som upphävs, utgår.

42 §

Enligt det nya andra stycket får länsstyrelsen i samband med beslut om tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset. En motsvarande bestämmelse finns som tidigare nämnts i 12 § andra stycket för det fall att föreskrifter för naturreservat eller naturvårdsområde upphävs eller jämkas.

Värdet av den nya bestämmelsen ligger enligt min mening främst däri

att det blir möjligt att föreskriva vetenskaplig undersökning och dokumentation vid exploatering av från naturvårdssynpunkt värdefulla naturobjekt även i andra fall än då fråga är om undantag från föreskrifter som nyss nämnts.

43 §

Motiven till de tillagda första och andra styckena om samråd med och delegation av beslutsfunktioner till kommunen redovisas i avsnitt 8.3.5. Delegationsbestämmelser finns också i 22 §. Upphävandet av tredje stycket förändrades av 8 kap. 13 § nya regeringsformen.

Övergångsbestämmelser

Lagen föreslås träda i kraft, såvitt avser 15 § och upphävandet av 15 a § den 1 juli 1975, och i övrigt den 1 januari 1975. Under mellantiden kommer de materiella bestämmelserna i 16 § att tillämpas på äldre strandskyddsområden. Tiden fram till den 1 juli 1975 avses skola utnyttjas av länsstyrelserna till att efter vederbörlig inventering besluta om de undantag från det generella strandskyddet som behöver gälla från nämnda dag, liksom om behövliga utvidgningar utanför 100-metersgränsen. I samband härmed bör också prövas huruvida strandområde som ingår i då gällande generalplan, stadsplan eller byggnadsplan bör omfattas av strandregleringen. Det är angeläget att länsstyrelserna utnyttjar möjligheten att meddela interimistiskt förordnande enligt 15 a § under tiden fram till den 1 juli 1975, om risk föreligger att bebyggelse uppkommer vid stränder som kommer att omfattas av det generella strandskyddet.

12 Hemställan

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822),
2. lag om ändring i skogsvårdslagen (1948: 237),
3. lag om upphävande av förordningen (1939: 188) med vissa bestämmelser angående utrotande av berberis inom nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga
Naturvårdskommitténs förslag

Förslag till**Lag om ändring i naturvårdslagen (1964: 822)**

Härigenom förordnas i fråga om naturvårdslagen (1964: 822)¹

dels att 15 a och 28 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 1, 6, 12, 15—22, 25, 31, 33, 34, 37 och 39—43 §§ samt rubriken närmast före 18 § skall ha nedan angivna lydelse.

1 § Naturen utgör en nationell tillgång som skall skyddas och vårdas. Rätten att färdas fritt i naturen skall respekteras.

Envar skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med naturen.

Kan skada på naturen ej undvikas, skola de åtgärder vidtagas som erfordras för att undanröja eller begränsa skadeverkningarna.

6 § Enligt 5 § meddelade föreskrifter skola ej lända till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt.

Ej heller skola sådana föreskrifter föranleda inskränkning i samerna enligt rennäringslagen (1971: 437) tillkommande rättigheter till bete, skogsfång, fiske eller jakt efter andra djur än björn, lo, varg, järv, älg och örn eller innebära hinder för samerna att eljest uppehålla sig inom nationalparken eller att där medföra hundar för bevakning av renhjordar.

12 § Om synnerliga skäl äro därtill, må länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslut enligt 7—10 §§. Länsstyrelsen må ock i särskilda fall medgiva undantag från meddelade reservatföreskrifter.

Meddelas beslut enligt första stycket för att lämna rum för arbetsföretag, äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av naturreservatet eller särskild åtgärd för att bevara det eller också på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

15 § För att trygga allmänhetens möjligheter till bad och friluftsliv skall strandområdet vid havet, insjöar och vattendrag utgöra strandskyddsområde intill 100 meter på vardera sidan om strandlinjen vid normalt medelvattenstånd.

Länsstyrelsen kan förordna att strandområde som uppenbarligen saknar betydelse för bad och friluftsliv ej skall omfattas av strandskydd. Länsstyrelsen kan också utvidga strandskyddsområdet, när så prövas erforderligt, för att tillgodose syftet med strandskyddet, dock högst på land intill 300 meter från strandlinjen och i vatten intill gräns mot allmänt vattenområde.

Vid fastställelse av generalplan, stadsplan eller byggnadsplan kan, när särskilda skäl äro därtill, förordnas att i planen ingående strandområde ej vidare skall omfattas av strandskydd.

16 § Inom strandskyddsområde får ej ny byggnad uppföras eller befintlig byggnad ändras för att tillgodose ett nytt ändamål. Ej heller

¹ Lagen omtryckt 1972: 779.

eljest får inom sådant område utföras anläggning eller företagas ingrepp som väsentligt påverkar mark- eller vattenförhållandena inom området.

Inom strandskyddsområde får ej heller i annat fall utföras anläggning eller anordning varigenom mark tages i anspråk såsom tomt eller allmänheten på annat sätt hindras eller avhålls från att beträda område där den eljest skulle ägt att färdas fritt. Vad nu sagts skall dock ej gälla stängsel som erfordras för jordbruket, skogsbruket eller renskötseln.

Länsstyrelsen äger meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten har att iakttaga inom strandskyddsområde som erfordras för att trygga ändamålet med strandskyddet.

Länsstyrelsen äger medgiva undantag från bestämmelserna i första och andra styckena, när särskilda skäl äro därtill. Medgives undantag skall anges i vilken utsträckning mark får tagas i anspråk såsom tomt eller eljest användas för det avsedda ändamålet.

17 § Finnes på område, som är av betydelse för friluftslivet, eller i områdets närhet stängsel som hindrar eller försvårar tillträde till mark inom området där allmänheten eljest skulle ägt att fritt färdas, får länsstyrelsen förelägga den som håller stängslet att anordna grind eller annan genomgång. Är det uppenbart att stängslet endast avser att utestänga allmänheten från området, får föreläggande meddelas om borttagande av stängslet. Vad nu sagts om stängsel skall äga motsvarande tillämpning beträffande dike.

Skylt som huvudsakligen avser att avvisa allmänheten från område där den äger färdas fritt får ej finnas uppsatt utan byggnadsnämndens tillstånd.

Särskilda bestämmelser till skydd för naturmiljön

18 §² Tåkt av sten, grus, sand, jord, torv eller därmed jämförliga nyttigheter får ej ske utan länsstyrelsens tillstånd. Vad nu sagts avser dock ej rätt som meddelas genom beslut av Konungen.

Den som söker tåkttillstånd skall framlägga tåktplan av erforderlig omfattning. I samband med tillstånd skola de föreskrifter meddelas som erfordras för att undanröja eller begränsa företagets skadliga inverkan på naturmiljön. Tillstånd skall, om ej särskilda skäl föranleda till annat, för sin giltighet göras beroende av att säkerhet ställes för fullgörandet av sålunda föreskrivna åtgärder. Visar sig sådan säkerhet otillräcklig, kan länsstyrelsen föreskriva att tillståndet skall gälla endast om ytterligare säkerhet ställes.

Om fullgörandet av föreskriven åtgärd ankommer på annan än markens innehavare, är innehavaren skyldig tåla att åtgärden vidtages.

Ha tio år förflutit från det tåkttillstånd vunnit laga kraft eller har dessförinnan förhållandena ändrats väsentligt, kan länsstyrelsen upphäva tillståndet helt eller delvis eller förcna det med strängare villkor.

19 § Område inom vilket särskilda åtgärder erfordras för att skydda eller vårda naturmiljön men som med hänsyn till den begränsade omfattningen av erforderliga åtgärder eller andra omständigheter icke lämpligen bör avsättas till naturreservat, kan av länsstyrelsen förklaras som naturvårdsområde.

I beslut om bildande av naturvårdsområde skall angivas grunden för beslutet och föreskrivas de inskränkningar i nyttjandet av fastighet som

² Senaste lydelse 1973: 311.

behövs för att trygga ändamålet med beslutet såsom förbud mot eller föreskrifter i fråga om byggnad, upplag, schaktning, plantering och avverkning samt skyldighet för ägaren att tåla att på hans mark utföres röjning, plantering eller annan liknande åtgärd.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse, som regleras i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Bestämmelserna i 8 § andra stycket och 12 § äga motsvarande tillämpning i fråga om naturvårdsområde.

20 § Kan arbetsföretag, som ej omfattas av tillståndstvång enligt 18 § eller förordnande enligt 19 §, komma att väsentligt ändra eller påverka naturmiljön, skall, innan företaget utföres, samråd ske med länsstyrelsen. Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer kan föreskriva att samråd alltid skall ske i fråga om vissa slag av arbetsföretag.

Beträffande arbetsföretag som sägs i första stycket skall länsstyrelsen förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som finnas erforderliga för att undanröja eller begränsa skada på naturmiljön.

Bestämmelserna i denna paragraf skola ej avse bebyggelse inom område, som ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, och ej heller företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen.

Har byggnad inom område, som ej ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan, lämnats att förfalla och förfulas därigenom naturmiljön i väsentlig mån, äger länsstyrelsen förelägga ägaren att riva eller istandsätta byggnaden eller annorledes avhjälpa skadan.

22 § Tavla, skylt, affisch, inskrift eller därmed jämförlig anordning för reklam, propaganda eller liknande ändamål får ej finnas varaktigt anbringad utomhus utan länsstyrelsens tillstånd.

Vad i första stycket sägs gäller icke anordning som tjänar till upplysning om på stället driven affärsrörelse eller annan verksamhet och ej heller anslagstavla för meddelanden rörande kommunala angelägenheter, föreningssammanträden, auktioner eller dylikt. Dock får hos länsstyrelsen sökas tillstånd jämväl beträffande anordning som här avses. Har sådan anordning anbringats utan tillstånd eller i strid mot givet tillstånd och finnes den vara uppenbart vanprydande, skall länsstyrelsen meddela föreläggande om avlägsnande av anordningen eller vidtagande av annan erforderlig åtgärd därmed.

Anordning utomhus för reklam, propaganda eller liknande ändamål, vilken ej är underkastad tillståndstvång enligt första stycket eller av det slag som avses i andra stycket, skall av den som anbringat eller låtit anbringa anordningen avlägsnas inom fyra veckor från dagen för anbringandet, som skall anges på anordningen. Saknas uppgift i sistnämnda hänseende eller borttages anordningen ej inom föreskriven tid, skall den avlägsnas av kommunen på bekostnad av den som ansvarar för anbringandet.

Bestämmelserna i denna paragraf avse ej anordning för vilken byggnadslov erfordras eller givits.

25 §³ Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet äro berättigade till ersättning av kronan i den utsträckning som anges i

³ Senaste lydelse 1973: 311.

26, 29 och 30 §§. Att i vissa fall även borgenär, som har panträtt i fastigheten, är berättigad till ersättning framgår av 34 § andra stycket. Om inlösen av fastighet stadgas i 27 §.

I fråga om ersättning och inlösen skall expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar lända till efterrättelse i den mån avvikande bestämmelser ej meddelas i denna lag. 4 kap. 3 § expropriationslagen skall äga tillämpning i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol.

31 §⁴ Ersättning enligt 26 § tredje stycket skall bestämmas att utgå med visst årligt belopp. Ersättningen må, om särskilda skäl äro därtill, avräknas å gottgörelse som sedermera kan komma att utgå jämlikt 26 § första stycket eller 27 §.

Om särskilda skäl äro därtill, må jämväl ersättning enligt 26 § första stycket eller 30 § på begäran antingen av kronan eller av fastighetsägaren eller annan sakägare fastställas att utgå med visst årligt belopp med rätt för kronan och den ersättningsberättigade att erhålla omprövning vid ändrade förhållanden.

33 §⁵ Har ej överenskommelse träffats om ersättning enligt 26 eller 30 § eller om inlösen av fastighet enligt 27 § och har icke den, som vill göra anspråk på ersättning eller fordra inlösen, jämlikt 32 § första stycket förlorat sin talan, åligger det honom att väcka talan mot kronan hos fastighetsdomstolen inom ett år från det laga kraft åkommit det beslut varå anspråket grundas, vid påföljd att han eljest går rätten därtill förlustig.

Kronan äger, då fråga uppkommit om meddelande av föreskrifter enligt 8 eller 9 §, vid fastighetsdomstolen väcka talan mot sakägare om fastställande av de villkor som, därest föreskrifterna meddelas, skola gälla beträffande ersättning eller inlösen. Meddelas ej föreskrifter av det innehåll, som förutsatts vid fastighetsdomstolen, inom ett år från det målet avgjorts genom lagakraftätagande dom, skall domen ej längre vara bindande för parterna.

34 §⁶ Är fastighetsägaren enligt 26 § första stycket tillkommande ersättning bestämd att utgå på en gång och har fastigheten genom det beslut, som föranlett rätten till ersättning, undergått sådan minskning i värde att den kan antagas ej utgöra full säkerhet för borgenär, som då rätten till ersättning uppkom hade panträtt i fastigheten, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen.

Om borgenär som avses i första stycket lider förlust till följd av att nedsättning ej skett, har han rätt till ersättning av kronan för förlusten mot avskrivning å fordringshandlingen. Detsamma gäller, om borgenär lider förlust däri genom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan kronan och den ersättningsberättigade eller av annan anledning ej blivit prövad av domstol. Talan om ersättning enligt detta stycke skall väckas vid fastighetsdomstolen.

37 § Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot förbud eller föreskrift som meddelats enligt 5 § andra

⁴ Senaste lydelse 1973: 311.

⁵ Senaste lydelse 1973: 311.

⁶ Senaste lydelse 1973: 311.

stycket, 8, 10 eller 11 §, 14 § första eller andra stycket, 16 § tredje stycket eller 19 § andra stycket,

2. bryter mot 16 § första eller andra stycket eller 17 § andra stycket,

3. utför täkt i strid mot 18 § eller föreskrift som meddelats i samband med tillstånd till företaget,

4. åsidosätter skyldighet till samråd som Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer föreskrivit med stöd av 20 § första stycket,

5. bryter mot 22 § första stycket eller tredje stycket första punkten, eller

6. åsidosätter stadgandet i 23 §, om ej gärningen sker på plats, till vilken allmänheten icke äger tillträde eller har insyn, eller gärningen är ringa.

Utbyte av brott som avses i denna paragraf skall förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt.

39 § Har någon begått gärning som avses i 37 § 1—5, äger länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidtaga rättelse. Överexekutor äger ock meddela handräckning för sådant ändamål. Ansökan om handräckning får göras av allmän åklagare, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen eller den kommunala myndighet som handhar naturvårdsfrågor. Beträffande sådan handräckning äga bestämmelserna i 191 § utsokningslagen motsvarande tillämpning.

Vid meddelande av föreläggande enligt 17 § första stycket, 20 § andra stycket, 21 § eller 22 § andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite. Efterkommes ej sådant föreläggande, skall på anmodan av länsstyrelsen utmätningsmannen föranstalta om att åtgärden vidtages.

Hälsovårdsnämnden får utsätta vite vid meddelande av föreläggande enligt 24 §. Efterkommes ej föreläggande äger nämnden låta vidtaga åtgärden på den försumliges bekostnad.

40 § Talan mot kommunal myndighets beslut enligt denna lag föres hos länsstyrelsen genom besvär.

Talan mot länsstyrelsens beslut i ärende enligt 13 §, 17 § första stycket, 20 § andra stycket, 21 §, 22 §, 24, 39 eller 47 § föres hos kammarrätten genom besvär.

Mot annat beslut av länsstyrelse enligt denna lag föres talan hos Konungen genom besvär.

Statens naturvårdsverk äger föra talan mot beslut enligt denna lag eller enligt bestämmelser som meddelats med stöd av lagen.

41 § Förbud enligt 11 eller 14 § så ock förordnande enligt 15 § eller 19 § skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

42 § Erfordras förberedande undersökning på marken innan beslut meddelas i naturvårdsärende, får sådan undersökning verkställas genom länsstyrelsens försorg.

I samband med beslut om tillstånd till bebyggelse, täkt eller annat arbetsföretag äger länsstyrelsen föreskriva att företaget skall bekosta särskild undersökning av det berörda området eller på annat sätt gottgöra intrånget i naturvårdsintresset.

43 § Konungen eller efter Konungens förordnande länsstyrelsen får förordna att befogenhet som enligt 16 § fjärde stycket, 17, 21 och 22 §§ ankommer på länsstyrelse, skall ankomma på kommunen.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den
2. I fråga om förordnande eller tillstånd som meddelats med stöd av 15, 16 eller 19 § i dess äldre lydelse skall så anses som om beslutet meddelats enligt motsvarande bestämmelse i sin nya lydelse. I den mån förordnande enligt 19 § i dess äldre lydelse sammanfaller med förbud enligt 18 § i dess nya lydelse träder förbudet i stället för förordnandet.
3. Strandområde som vid lagens ikraftträdande ingår i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan skall ej omfattas av strandskydd enligt den nya lagen, om ej länsstyrelsen förordnar annat.
4. Mål som före lagens ikraftträdande anhängiggjorts hos domstol prövas enligt äldre bestämmelser.